

Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad

Hemställan från miljö- och hälsoskydds nämnden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad, godkänns i enlighet med bilaga 3 till utlåtandet.
2. Miljö- och hälsoskydds nämnden ska samordna handlingsplanens implementering.

Föredragande borgarrådet Katarina Luhr anför följande.

Ärendet

Kommunfullmäktige gav miljö- och hälsoskydds nämnden i uppdrag att ta fram en strategi för stadens arbete med biologisk mångfald i kommunfullmäktiges budget för 2019. Handlingsplanen utgör en tematisk konkretisering av Stockholms miljöprogram 2020-2023 (Dnr KS 2019/1040) och är resultatet av arbetet med uppdraget.

Syftet med handlingsplanen är att ange inriktningen för arbetet med biologisk mångfald inom Stockholms stad. Handlingsplanen innehåller fem strategier som syftar till att konkretisera hur staden ska arbeta med etappmålen i miljöprogrammet om biologisk mångfald, samtidigt som målen för bostadsförsörjningen prioriteras med en hög genomförandetakt.

Handlingsplanen är också ett led i arbetet med att nå stadens Vision 2040.

Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad har varit på remiss under februari 2020.

Beredning

Ärendet har initierats av miljö- och hälsoskydds nämnden och remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, servicenämnden,

stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, utbildningsnämnden, Bromma stadsdelsnämnd, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Farsta stadsdelsnämnd, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, Östermalms stadsdelsnämnd, Stockholms Stadshus AB, Kommunstyrelsens råd för Agenda 2030, Botaniska sällskapet i Stockholm/Floraväktarna, Danderyds kommun, Ekerö kommun, Entomologiska föreningen i Stockholm, Fältbiologerna i Stockholm, Förbundet för Ekoparken, Föreningen C/O City, Huddinge kommun, Järfälla kommun, KTH - Institutionen för Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH - Institutionen för Samhällsplanering och miljö, Lidingö stad, Länsstyrelsen Stockholm, Nacka kommun, Region Stockholm, Sollentuna kommun, Solna stad, Sportfiskarna Stockholm, Stockholms biodlarförening, Stockholms Herpetologiska förening, Stockholms koloniträdgårdar, Stockholms Naturskyddsförening, Stockholms Ornitologiska förening, Stockholm Resilience Centre, Stockholms Svampvänner, Stockholms Universitet – områdesnämnden för naturvetenskap, Sundbybergs stad, Symbios, Tyresö kommun och Världsnaturfonden WWF.

Stockholms Stadshus AB har i sin tur remitterat remissen vidare till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholms Hamn AB och Stockholm Vatten och Avfall AB. SISAB har valt att inte svara på remissen.

Kyrkogårdsförvaltningen samt Skärholmens stadsdelsförvaltning har besvarat remissen med ett kontorsyttrande.

Nacka kommun har avstått från att besvara remissen.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Botaniska sällskapet i Stockholm/Floraväktarna, Danderyds kommun, Ekerö kommun, Entomologiska föreningen i Stockholm, Fältbiologerna i Stockholm Huddinge kommun, Järfälla kommun, KTH - Institutionen för Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH - Institutionen för Samhällsplanering och miljö, Lidingö stad, Solna stad, Sportfiskarna Stockholm, Stockholms biodlarförening, Stockholms Ornitologiska förening, Stockholm Resilience Centre, Stockholms Svampvänner, Symbios och Tyresö kommun har inte inkommit med svar.

Därutöver har Koloniträdgårdsförbundet, U&We och Nätverket Stockholm loves pollinators inkommit med ett remissvar.

Stadsledningskontoret anser att det är positivt att målen avseende biologisk mångfald i miljöprogrammet konkretiseras genom handlingsplanen. Kontoret

anser att handlingsplanen är välformulerad och relevant för stadens fortsatta utveckling, bland annat avseende målen för bostadsförsörjningen.

Exploateringsnämnden ser positivt på handlingsplanen och anser att det innebär ett behov av ökad finansiering av åtgärderna.

Fastighetsnämnden ställer sig positivt till förslaget i sin helhet och välkomnar också geografiskt kopplade åtgärdsprogram för olika områden som miljöförvaltningen ska ta fram i samband med implementeringen av handlingsplanen. Nämnden anser att de områden utanför stadsgränsen, som nämnden äger och sköter, bör lyftas fram tydligare i handlingsplanen.

Idrottsnämnden anser att handlingsplanen innehåller många bra och genomförbara åtgärder och mål. Nämnden ser gärna att staden kontinuerligt omvärderar vilka arter som behöver mest skydd för att inte någon eller några arter glöms bort.

Kulturnämnden välkomnar handlingsplanen och att de ändringar som föreslogs i svaret på kontorsremissen har tagits tillvara i den omarbetade versionen. Nämnden föreslår ett förtydligande av stycket om mångfald i stadens kulturmiljöer.

Kyrkogårdsförvaltningen ställer sig positiv till den revidering som har gjorts av handlingsplanen efter tidigare lämnade synpunkter.

Servicenämnden lämnar in en detaljsynpunkt om formulering av en av insatserna avseende inköp och upphandling.

Stadsbyggnadsnämnden ser det som positivt att målen avseende biologisk mångfald i miljöprogrammet konkretiseras. Vidare anser nämnden att det är av särskild vikt att stadens blågröna infrastruktur ges högsta prioritet, något som i praktiken under lång tid tillämpats i stadens fysiska planering men som nu får ett tydligt stöd.

Trafiknämnden ställer sig positiv till att målen avseende biologisk mångfald i miljöprogrammet konkretiseras genom en handlingsplan. Nämnden anser att planen kommer att stärka stadens arbete och göra stor nytta för den biologiska mångfalden, och anser att finansieringsfrågan är viktig för implementeringsarbetet.

Utbildningsnämnden ställer sig positiv till handlingsplanen för biologisk mångfald eftersom den är i linje med övergripande målsättningar och pågående arbete.

Bromma stadsdelsnämnd är positiv till förslaget till handlingsplanen och anser att det är positivt att den inkluderar aktiviteter som riktar sig till stadens medborgare. Därutöver anser nämnden att det kommande arbetet med att upprätta åtgärdsprogram inom stadsdelarna kommer bli en nyckelfaktor i det fortsatta arbetet för biologisk mångfald.

Farsta stadsdelsnämnd anser att majoriteten av dess tidigare synpunkter har arbetats in och lyfter bland annat vikten av att kunna få finansiering för skötsel av naturmark och parkmark som ligger utanför naturområden men är viktiga grönytor.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd välkomnar handlingsplanen och inte minst de delar som avser kommunikation och information till stadens invånare.

Kungsholmens stadsdelsnämnd är positiv till handlingsplanen som anser vara heltäckande och väl genomarbetad och vill lyfta behovet av ökad finansiering för att implementera planen. Därutöver lämnar nämnden förslag på justeringar på detaljnivå.

Norrmalms stadsdelsnämnd är positiv till handlingsplanen som anser vara heltäckande och väl genomarbetad och vill lyfta behovet av ökad finansiering för att implementera planen. Därutöver lämnar nämnden förslag på justeringar på detaljnivå.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd ser positivt på handlingsplanen, i synnerhet på framtagande av en gemensam kravspecifikation för upphandlings av skötsel för naturhänsyn och naturvård. Därutöver efterfrågar nämnden kompetensutveckling, stärkt samordning i arbetet samt ökade resurser för att genomföra insatserna.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att förslaget fem strategier är relevanta och ser i synnerhet positivt på förslaget att ta fram en gemensam kravspecifikation för upphandlings av skötsel för naturhänsyn och naturvård samt att miljöförvaltningen tilldelas ett samordningsansvar.

Skärholmens stadsdelsförvaltning har lämnat synpunkter i tidigare remissrunda och anser att det reviderade förslaget är väl genomarbetat. Kontoret har ingen fortsatt erinran i ärendet.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att förslaget till handlingsplan är ett mycket ambitiöst och viktigt dokument. Nämnden anser att finansieringsfrågan är viktig för att kunna genomföra nödvändiga åtgärder. Därutöver anser nämnden att det är angeläget att de stadsdelsvisa åtgärdsprogrammen med platsspecifika åtgärder tas fram för att handlingsplanen ska bli konkret och genomförbar.

Östermalms stadsdelsnämnd är positiv till handlingsplanen som anser vara heltäckande och väl genomarbetad och vill lyfta behovet av ökad finansiering för att implementera planen. Därutöver lämnar nämnden förslag på justeringar på detaljnivå.

Stockholms Stadshus AB anser att handlingsplanen är tydlig, lättläst och har bra disposition samt att synpunkter från tidigare kontorsremisser är inarbetade.

Koncernen lyfter att implementeringsarbete är komplex och innebär en stärkt intern och extern samverkan samt finansiering.

Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030 anser att handlingsplanen till stora delar är bra och ser särskilt positivt på att förslaget förhåller sig till målen i Agenda 2030. Rådet lyfter att det finns fler mål än de som anges i handlingsplanen som påverkas av arbetet med biologisk mångfald, däribland målet om en hållbar konsumtion. Rådet anser också att målkonflikterna i såväl som själva målen för arbetet med biologisk mångfald bör tydliggöras och att planen resulterar i en konkret prioritering av frågan.

Förbundet för Ekoparken anser att de bakomliggande faktorer för den biologiska mångfaldens försämrade förutsättningar i Stockholm inte uppmärksammas tillräckligt klart i förslaget, och att stadens förtätningsambition och bostadsmål saknar ekologisk hållbarhetsanalys. Därefter lämnar förbundet detaljerade synpunkter och förslag till justeringar i handlingsplanen.

Föreningen C/O City är mycket positiva till att staden har tagit fram en handlingsplan för biologisk mångfald och anser att strategierna i handlingsplanen i sin helhet är omfattande och bra. Dock lämnar föreningen ett antal synpunkter och förslag till ändringar i handlingsplanen, bland annat om att förtydliga målbilden, att förtydliga betydelsen av grönstrukturen, att samverkan med exploatörer och fastighetsbolag för stimuleras och att skötsel av naturområden bör få högre prioritet.

Länsstyrelsen Stockholm är mycket positiv till handlingsplan, som anses vara välformulerad och innehållet är omfattande och kommer sannolikt att vara viktiga verktyg för stadens utmanande miljöarbete. Därutöver lämnar Länsstyrelsen ett antal detaljerade synpunkter samt förslag på justeringar för att ytterligare stärka handlingsplanen.

Region Stockholm anser att handlingsplanen utgår från och stämmer väl överens med de regionala mål och inriktningar och anser att dess strategiska angreppssätt behövs för att värna och utveckla kan inspirera andra kommuner. Därutöver lämnar Regionen förslag på kompletteringar, däribland att komplettera ordlistan samt att tillägga en karta över de tio regionala gröna kilarna.

Sollentuna kommun anser att handlingsplanen ligger i linje med Sollentuna kommuns arbete och föreslår samarbete över kommungränserna.

Stockholms Herpetologiska förening är positiv till handlingsplanen men menar att åtgärder som underlättar och möjliggöra invandring för grod- och kräldjur, såsom s.k. spridningskorridorer eller gröna korridorer, borde lyftas ytterligare i planen.

Stockholms koloniträdgårdar ser positivt på handlingsplaner och lämnar förslag på kompletteringar, däribland avseende hur koloniträdgårdar kan ges en större plats i stadens arbete med att skydda och främja den biologiska mångfalden.

Stockholms Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Stockholms län välkomna handlingsplanen och de ökade ambitionerna för biologisk mångfald. Föreningen lyfter vikten att bevara viktiga funktioner i Stockholm och lämnar ett antal förslag på kompletteringar.

Stockholms Universitet – Områdesnämnd för naturvetenskap är generellt positiv till den föreslagna planen och anser att de fem huvudstrategierna är väl utvalda och kompletterar varandra bra. Därutöver anser institutionen att det är angeläget att gå vidare med konkreta åtgärdsplaner.

Sundbybergs stad uppskattar den höga ambition för arbetet med biologisk mångfald och anser att i handlingsplanen planen kommer att vara värdefull som kunskapsunderlag och inspiration samt i det fortsatta mellankommunala samarbetet, som staden gärna vill förstärka.

Världsnaturfonden WWF välkomnar initiativet att ta fram en handlingsplan men anser att den gröna planeringen behöver värderas högre och förespråkar en regionplan för att fördela byggande av bostäder mellan kommuner för att värna den biologiska mångfaldens förutsättningar i regionen.

Koloniträdgårdsförbundet anser att koloniträdgårdar är värdefulla för den biologiska mångfalden i stadsmiljön och att det mest kostnadseffektiva sättet att gynna den biologiska mångfalden är att anlägga nya koloniområden. *U&We och nätverket Stockholm loves pollinators* anser att handlingsplanen innebär ett steg framåt, men lyfter blanda annat att mätmetoder samt mål för ekosystemtjänster behöver utvecklas ytterligare och att mer behöver göras för att gynna pollinerande insekter. Därutöver lämnar detaljerade synpunkter på valda delar av planen.

Mina synpunkter

Stockholms stad har en rik och varierad natur som uppskattas av såväl stadens invånare som dess besökare. Närheten till natur- och parkområden, koloniträdgårdar samt stränder och vattenmiljöer är viktig för många. I Stockholm finns värdefulla eklandskap och hållmarkstallskogar, med flerhundraåriga träd av nationell betydelse för den biologiska mångfalden. Stadens sjöar, våtmarker och vattendrag är också särskilt betydelsefulla livsmiljöer för många växter och djur, och stadens trädgårdar,

kolonilottsområden och parker med blommande träd och buskar bidrar till en rik livsmiljö för pollinerande insekter.

Den biologiska mångfalden är en av de grundläggande förutsättningarna för att vi människor ska ha en hög livskvalitet, men även för att det liv på planeten som vi känner till överhuvudtaget ska kunna fortgå. För detta krävs att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor och övriga levande varelser behöver och använder, det vi kallar ekosystemtjänster.

Förlusten av biologisk mångfald nationellt och globalt är i dagsläget en av våra största utmaningar och för att skydda och gynna den krävs att åtgärder vidtas på alla nivåer. Även Stockholms stad har sin unika roll i detta arbete då det till exempel finns arter som har bättre förutsättningar för liv i staden än på landsbygden. I detta arbete är kunskapsspridning och information en viktig del. Förståelsen behöver öka för vilken roll den biologiska mångfalden spelar i staden, och på vilket sätt vårt samhälle är beroende av den. Grundläggande kunskap om Stockholms arter och naturtyper skapar insikt i hur ekosystemen fungerar. Stockholms stad har som mål att bygga 140 000 nya bostäder till år 2030 vilket ökar trycket på utrymmet i staden, både när det gäller hur nya bostadsområden planeras men även på hur man planerar för livskraftig natur. Att detta kan innebära målkonflikter som behöver adresseras och hanteras när staden planeras framåt är något som lyfts av ett flertal remissinstanser. En ökande befolkning har behov av rekreationsområden, grönska och vatten av god kvalitet, samtidigt som naturen bidrar till en bättre stadsmiljö genom luftrening, bullerdämpning och temperaturregulering, bara för att nämna några exempel. För att värna och utveckla stadens biologiska mångfald samtidigt som Stockholm växer behövs ett strategiskt arbetssätt vilket också innebär att Stockholms stads första handlingsplan för biologisk mångfald kommer att fylla en viktig funktion framåt. När planen har antagits kommer den ytterligare att konkretiseras genom riktade åtgärdsprogram på stadsdelsnivå.

Handlingsplanen anger inriktningen för arbetet med att skydda och främja biologisk mångfald inom Stockholms stad, och kommer att vara ett viktigt verktyg för att stödja den växande stadens systematiska arbete inom detta område över tid. Handlingsplanen innehåller fem strategier för hur staden ska arbeta för att uppnå etappmålen om biologisk mångfald i Stockholms miljöprogram. Samtidigt bidrar arbetet till att nå det nationella miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv och, direkt eller indirekt, till flera av FN:s övriga globala hållbarhetsmål enligt Agenda 2030.

Det är mycket glädjande att remissinstanserna genomgående är positiva till att staden nu tar fram en handlingsplan för biologisk mångfald och anser att

den kommer fylla en viktig funktion i det framåsyftande arbetet med biologisk mångfald.

För att genomföra handlingsplanen behövs det samverka både inom staden och med externa aktörer. De som bor och verkar i Stockholm ska känna till stadens arbete med biologisk mångfald och hur deras egna insatser kan göra nytta. Ett stärkt samarbete mellan civilsamhälle, näringsliv och staden är också något som önskas av flera remissinstanser, där även vikten av ett stärkt regionalt samarbete runt den regionala sammanhållande grönstrukturen och de gröna kilarna också understryks. Det är viktigt att kommunikationen förbättras med boende, fastighetsägare, föreningar med flera om hur staden arbetar, och hur stockholmarna själva kan bidra till att gynna den biologiska mångfalden. Möjligheter till odling nära bostäderna är exempel på effektiva åtgärder, vilket bör beaktas i stadens utveckling av bostäder. Flera remissinstanser har också lyft frågan om vikten av att stärka skötseln av stadens befintliga stadsnära natur exempelvis genom utbildningsinsatser för personal och entreprenörer och genom att ta fram skötselplaner eller naturvårdsplaner för den natur som idag ligger utanför stadens skyddade områden. Dessa är självklart viktiga åtgärder för att naturen och den biologiska mångfalden fortsatt ska vara en rik tillgång i stadens närmiljö. Tillsammans kan vi se till att Stockholm värnar och stärker livsmiljöerna för många arter och samtidigt säkra att staden bidrar till det globala arbetet med att stärka den biologiska mångfalden!

Ändringar som skett efter remissomgången framgår av bifogade dokument. Då flera remissinstanser önskat stärkt kartunderlag över viktiga naturområden som förvaltas av staden utanför kommungränsen och den regionala grönstrukturen för hela Stockholms län, med de tio regionala grönkilarna har dessa kartor tagits fram och tillagts i handlingsplanen. Även ordlistan har uppdaterats med en definition av den regionala grön- och blåstrukturen.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Handlingsplan för Biologisk mångfald i Stockholms stad
(remissversion, med spårade ändringar efter justeringar)
3. Handlingsplan för Biologisk mångfald i Stockholms stad *(med accepterade ändringar efter remissrundan)*

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Godkänna Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.
2. Därutöver anföra följande.

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart

samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljusföroreningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad "ljusförorening" är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljusföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljusföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka "onödigt" ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmn kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre.

För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför "importera" biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför

flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUF5 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Jan Valeskog och Kadir Kasirga (båda S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Vi välkomnar handlingsplanen för biologisk mångfald, och de efterföljande åtgärdsprogrammen för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Vi ser allvarligt på att handlingsplanen inte kommer att kunna genomföras med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnderna som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen främst en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Föredragande borgarråd kommenterar några av remissvarens synpunkter, men nämner inte den mest allvarliga och mest förekommande kritiken – nämligen att det krävs resurser som idag saknas för att kunna leva upp till ambitionerna i handlingsplanen.

Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljö- och hälsoskyddsnämnden skriver att: *Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.*

Miljö- och hälsoskyddsnämnden skriver även: *Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.*

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning.

Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad, godkänns i enlighet med bilaga 3 till utlåtandet.
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska samordna handlingsplanens implementering.

Stockholm den 11 november 2020

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNA KÖNIG JERLMYR

Reservation anfördes av Rashid Mohammed (V) och Lisa Palm (Fi) med hänvisning till Vänsterpartiets reservation i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog, Karin Gustafsson och Catharina Piazzolla (alla S) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Wallmark (SD) enligt följande.

Syftet med handlingsplanen är att värna och utveckla stadens biologiska mångfald samtidigt som Stockholm växer, varför det behövs ett strategiskt arbetssätt inom detta område. För att bygga 140 000 nya bostäder fram till 2030 krävs samtidigt att idag obebyggd mark tas i anspråk för ny bebyggelse. Våra kommentarer fokuserar därför på de delar i handlingsplanen som är särskilt relevant i stadsplanering och vid bostadsproduktion. De delar som gäller bevarande och skötsel av land och hav som ej berörs av byggande, lämnas därför därhän i detta SU.

Det är särskilt glädjande, ur perspektivet av en ökad befolkning att begreppet ekosystemtjänster har ett brett perspektiv. Vid sidan av stödjande, reglerande, försörjande tjänster nämns i inledningen även kulturella tjänster, fysisk hälsa, mentalt välbefinnande, kunskap och inspiration, social interaktion samt kulturarv och identitet. I Handlingsplanen finns även skrivningar som direkt har relevans vid nyproduktion: Bostadsnära vardagsnatur med artrika inslag, till exempel gamla värdefulla träd i parker och kyrkogårdar.

Det är bra att skydda sällsynta arter. Dock bör skyddet utgå från artens behov av skydd generellt, dvs i ett större sammanhang och perspektiv. En art som är sällsynt på en viss plats men som är mera vanligt förekommande på andra platser, behöver ur artskyddets perspektiv inget högt skydd på den plats där den är sällsynt. En växt- eller djurart som är mycket sällsynt på en viss plats, kan vara det pga att platsens egenskaper och läge och kopplingar till omgivningen via spridningskorridorer etc, inte erbjuder en god miljö för arten i fråga. Artskyddet blir mer effektivt om det riktas till de platser och artbestånd som är livskraftiga och kan utvecklas vidare. Detsamma gäller olika biotoper, skogsmarker och andra naturtyper.

Remissammanställning

Ärendet

Biologisk mångfald innebär en hög variation både inom och mellan arter och ekosystem. Mångfalden är nödvändig för att upprätthålla funktioner och processer i ekosystemen och kunna buffra dem mot olika former av yttre påverkan. Stockholm har en rik och varierad naturmiljö som uppskattas av stadens invånare. Den biologiska mångfalden är en av de grundläggande förutsättningarna för att ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som människor behöver och använder. Stockholms blågröna infrastruktur är vital för stadens mångfald och ekosystemtjänster. Stockholms natur har skapats av naturgeografiska, klimatologiska och kulturhistoriska faktorer. Förutsättningarna ser dock annorlunda ut idag, med fler människor som arbetar och bor i staden.

Handlingsplanen syftar till att peka ut, förmedla och skapa samsyn kring ett antal strategier för att uppnå ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem. De fem strategierna är:

- Lyft fram prioriterade arter och naturkvalitéer
- Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer
- Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder
- Utveckla kunskap och kommunikation
- Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande

Handlingsplanens fem strategier som syftar till att konkretisera hur staden ska arbeta med etappmålen i miljöprogrammet om biologisk mångfald, samtidigt som målen för bostadsförsörjningen prioriteras med en hög genomförandetakt. Strategierna riktar sig internt i staden liksom för externa aktörer som är verksamma i Stockholm. Handlingsplanen utgör även ett underlag för samverkan med andra kommuner kring biologisk mångfald.

Handlingsplanen är ett led i arbetet med att nå stadens vision 2040 som anger att stadens grönområden ska ha en rik biologisk mångfald. Den är också i linje med tre av målen i Agenda 2030, mål 11 om hållbara städer och samhällen, mål 14 om hav och marina resurser samt mål 15 om ekosystem och biologisk mångfald.

Planen redovisar i särskilda avsnitt också behovet av ny kunskap samt hur ansvarsfördelning och samverkan kan ske för att genomföra planen.

Handlingsplanen var i februari 2020 på remiss inom staden. Synpunkter har därefter inarbetats i dokumentet.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 16 juni 2020 följande.

1. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att godkänna förvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att hemställa om att kommunfullmäktige fastställer handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.

Reservation anfördes av Deniz Butros (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Karin Lekberg m.fl. (S), *bilaga 1*.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 19 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Nedan redovisas de frågor och synpunkter som förvaltningen bedömer vara viktigast att lyfta fram utifrån de synpunkter som har kommit fram under kontorsremissen. För varje avsnitt i handlingsplanen anges större ändringar som gjorts utifrån inkomna remissynpunkter samt kommentarer från förvaltningen. Justeringar av mindre karaktär, exempelvis språkliga och redaktionella ändringar, redovisas inte. Det reviderade förslaget till handlingsplan återfinns i bilaga 1.

Generellt om remissvaren

Sammanfattningsvis kan konstateras att förslaget till handlingsplan tagits emot med genomgående positiva svar – många remissinstanser anser att det är ett genomarbetat förslag till handlingsplan, väl förankrat inom staden och med relevanta strategier för att värna stadens biologiska mångfald.

Handlingsplanen anses genomförbar, men flertalet remissinstanser understryker att resurser behöver tillföras arbetet. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Flera remissinstanser tar även upp behov av kostnadsberäkningar för åtgärder och skötsel.

Ett större fokus på planeringsprocessen efterfrågas av exploateringskontoret, vilket har föranlett att strategin ”Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer”

har flyttats fram före strategin ”Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder”. Förtydliganden kring vikten av att arbeta med biologisk mångfald i planeringsprocessen har även gjorts.

Mer utförliga beskrivningar om hur arbetet ska bedrivas i befintliga miljöer efterfrågas, och det ökande slitaget på den bostadsnära naturen när invånarantalet växer är ett problem som lyfts fram av de skötselansvariga förvaltningarna. Flera av stadens bolag påpekar att möjligheten att arbeta med biologisk mångfald i befintlig bostadsnära natur borde lyftas tydligare i handlingsplanen. Flera tillägg i dokumentet har gjorts med anledning av detta.

Handlingsplanen syftar bland annat till att konkretisera hur staden ska arbeta med de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, framförallt mål 14 – Hav och marina resurser – och mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald. Stadsbyggnadskontoret har lyft att mål 11 – Hållbara städer och samhällen – också har bäring på arbetet med biologisk mångfald och detta mål har därför lagts till i handlingsplanen.

En tydligare förklaring av förhållandet till miljöprogrammet och andra styrdokument efterfrågas. Ett par remissinstanser påtalar behovet av att synkronisera handlingsplanen med miljöprogrammet. Ett förtydligande har lagts till i handlingsplanen om att planen utgör ett tematiskt tillägg till miljöprogrammet samt att dess genomförande kommer att innebära en konkretisering av programmet.

Strategi 1: Lyft fram prioriterade arter och naturkvaliteter

En rad olika naturmiljöer samt arter tas upp här som strategiskt betydelsefulla för Stockholms biologiska mångfald. I handlingsplanen beskrivs stadens blågröna infrastruktur som den viktigaste naturkvaliteten att uppmärksamma inför framtiden. Stadsbyggnadskontoret vill ytterligare betona betydelsen av denna struktur. Inledningen till avsnittet har därför justerats något för att framhäva att den blågröna infrastrukturen ska värnas.

Kulturförvaltningen och Skärholmens stadsdelsförvaltning efterfrågar större överensstämmelse med regionalt prioriterade miljömål genom att lyfta begreppet biologiskt kulturarv i texten. Ett stycke om detta har lagts till. Texten har även kompletterats med beskrivningar av stränders och begravningsplatsers betydelse för biologisk mångfald, efter synpunkter från idrottsförvaltningen respektive kyrkogårdsförvaltningen. Behovet av mer gröna inslag på torg och annan hårdgjord mark påpekas av trafikkontoret, och en komplettering om detta har därför gjorts under naturkvaliteten ”Den bostadsnära naturen”.

Idrottsförvaltningen och Stockholm Vatten och Avfall AB (SVOA) lyfter fram att antalet prioriterade arter och artgrupper kan behöva kompletteras. Ett stycke har lagts till om att fler arter och artgrupper kan föreslås under programperioden och infogas i handlingsplanen när den revideras.

Strategi 2: Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer

Denna strategi behandlar de flesta av stadens olika processer som är relevanta för biologisk mångfald. Efter önskemål från exploateringskontoret om att tydligare lyfta

fram stadens blågröna infrastruktur i planprocessen som förutsättning för mångfalden, har strategin flyttats fram till nummer två av handlingsplanens fem strategier. Av samma anledning har avsnittet fysisk planering och exploatering kompletterats och ett nytt exempel på angelägna insatser lagts till angående områdesplanering.

Skrivningen om att uppmärksamma biologisk mångfald vid bygglov har förtydligats, efter en fråga från ett par instanser, med att det som avses är bygglov på icke planlagd mark, samt att frivillig hänsyn kan förordas i områden med gällande planer. Ett verktyg liknande Ledstången för andra processer än exploateringsprocessen efterfrågas av trafikkontoret för att projekt för multifunktionella ytor ska kunna genomföras. Förvaltningen håller med om att ett sådant verktyg bör utvecklas men då frågan är bred och rör många miljöaspekter bör den lyftas i samband med miljöprogrammets implementering.

Flera stadsdelsförvaltningar och bolag vill förstärka arbetet med biologisk mångfald i den bostadsnära naturen. Handlingsplanen har därför förtydligats gällande den bostadsnära naturen i stadens processer. Under rubriken Investeringar i befintliga blå- och grönytor förtydligas att arbetet rör kommunalt ägd mark såväl på allmän plats (t ex parker, stränder, torg och gator) som på kvartersmark (t ex idrottsytor, skolgårdar, begravningsplatser och bostadsgårdar). Att investeringar i befintlig grönstruktur i regel även medför ytterligare skötselbehov har lagts till under rubriken Naturvårdsskötsel.

Efter synpunkter från flera instanser har ett stycke lagts till under Upphandling som berör biologisk mångfald som förklarar betydelsen av naturbeteskött för det svenska jordbrukslandskapets biologiska mångfald.

Insatsförslaget om att ta fram en gemensam kravspecifikation för upphandling av naturvårdskunniga skötselentreprenörer stöds av en rad remissinstanser, inklusive flera av stadens bolag.

På förslag från SVOA har ett insatsförslag lagts till om att inventera befintliga tak på stadens bolag och förvaltningar och se över möjligheter att anlägga gröna tak för att kombinera vattenrening och pollinatörmiljöer. Fastighetskontoret, med stöd av SVOA och miljöförvaltningen, föreslås bli ansvariga för insatsen.

Ansvarsfördelningen i strategi 2 har utökats och förtydligats, utifrån förslag från en rad olika remissinstanser. Trafikkontoret, stadsdelsförvaltningarna, idrottsförvaltningen, fastighetskontoret, kyrkogårdsförvaltningen och bolagen har lagts till för olika insatser under rubrikerna Fysisk planering och exploatering samt Investeringar i befintliga blå- och grönytor. Trafikkontoret, stadsdelsförvaltningarna, fastighetskontoret, exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret har lagts till under Åtgärdsarbete för god vattenstatus. Ett avsnitt om fisketillsyn har lagts till under Tillsyn i skyddade naturområden, där idrottsförvaltningen är ansvarig. Under Upphandling som berör biologisk mångfald har serviceförvaltningen lagts till på insatsförslaget om kravspecifikation för skötsel.

Strategi 3: Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder

För att gynna stadens biologiska mångfald behöver den blågröna infrastrukturens förstärkas, särskilt i svaga länkar. I strategi 3 beskrivs hur staden kan arbeta med åtgärder i olika naturmiljöer och vilka typer av åtgärder som är särskilt angelägna.

Rubriken på denna strategi, tidigare Analysera behov av ekologiska förstärkningsåtgärder, har utifrån förslag från exploateringskontoret ändrats till Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder.

Exploateringskontoret har framfört att kostnaden för att bygga ekodukter för att överbygga barriärer inte kan bäras av stadsutvecklingsprojekten. Ekodukterna kan ha flera syften och skulle kunna vara motiverade ur ett bredare perspektiv. Detta insatsförslag har därför omformulerats till att även omfatta ”sociodukter”.

Rubriken Ökad mångfald i gräsmarker samt stadsodling – bra för pollinatörer har utökats till att generellt omfatta bostadsnära natur samt fåglar efter att flera remissinstanser påpekat vikten av att arbeta med den bostadsnära naturen.

Kulturförvaltningen uttrycker att handlingsplanen bör visa möjligheter att kombinera skötsel av kulturhistoriska värden med ekologiska, t ex bete i fornlämningsområden.

Miljöförvaltningen föreslår att denna aspekt tas upp i arbetet med de kommande åtgärdsprogrammen och i arbetet med prioritering av naturvårdsskötsel.

Hänvisning till stadens handbok Gröna lösningar för en bättre ljudmiljö har lagts till efter synpunkt från stadsbyggnadskontoret.

Strategi 4: Utveckla kunskap och kommunikation

Denna strategi handlar främst om att öka stadens interna kunskapsutbyte och utbildning kring biologisk mångfald, men också om utåtriktad information gentemot invånarna om hur man kan bidra till att gynna Stockholms växt- och djurliv.

Efter förslag från exploateringskontoret har ett tillägg gjorts om att de som arbetar med fysisk planering samt planerar investeringar i park- och naturmark också behöver sakkunskap för att kunna beakta biologisk mångfald.

Under Interna målgrupper har flera skrivningar lagts till, efter synpunkter från trafikkontoret om kunskapsbehov vid tillfälliga markupplåtelse och från utbildningsförvaltningen om skolornas, förskolornas och naturskolornas roll, samt från flera bolag om vad de kan tillföra vid kunskapsutbyte.

Inom denna strategi föreslås aktiviteter som riktar sig utåt mot stadens invånare. Aktiviteterna har kompletterats med flera nya punkter efter förslag från en rad stadsdelsförvaltningar och bolag: riktad information till koloniträdgårdsföreningar, information via webb och seminarier till boende och fastighetsägare, mallar för enhetliga informationsskyltar samt goda exempel.

Strategi 5. Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande

Gemensamma digitala verktyg, kartor och underlag behövs för att ge precision åt arbetet med biologisk mångfald. Strategi 5 beskriver hur verktygen ska utvecklas och tillgängliggöras inom staden.

Flera instanser, däribland stadsdelsförvaltningar och bolag, tar upp grönytefaktor (GYF) som ett viktigt verktyg som bör vidareutvecklas. Exploateringskontoret anser

att verktygets resultat för biologisk mångfald bör utvärderas. Skrivningar om GYF har därför justerats på flera platser i dokumentet för att svara mot exploateringskontorets synpunkt.

Ett förtydligande om att SVOA bedriver övervakning av stadens vattenmiljö och betydelsen av denna för biologisk mångfald har lagts till utifrån bolagets synpunkt. I Bilaga 1, Lista på digitala verktyg, har skrivningar om grönytefaktor och ekologiutredningar justerats utifrån exploateringskontorets synpunkter. Rubriken har förtydligats med att listan även omfattar verktyg som behöver utvecklas. Av de verktyg som listas kan vissa bli centrala i att producera data för indikatorer.

Behov av ny kunskap

I detta avsnitt tas stadens behov av kunskapsuppbyggnad i olika frågor som rör påverkan på biologisk mångfald upp, såsom klimäförändringar och ljusföroreningar. Effekter av buller på biologisk mångfald har lagts till, efter förslag från Stockholmshem.

Ett förklarande stycke om invasiva främmande arter har lagts till utifrån synpunkter från flera stadsdelsförvaltningar. I ansvarsfördelningen under motsvarande insatsförslag har exploateringskontoret lagts till, efter påpekande från Farsta stadsdelsförvaltning om att nya exploateringar kan bli en grogrund för invasiva arter när mark blottläggs.

Ansvarsfördelning och samverkan

I uppräkningsen av ansvarsfördelning gällande grönfrågor inom stadens nämnder och bolag har SVOAs roll förtydligats, efter synpunkt från SVOA.

Många instanser stöder utpekandet av ansvariga för handlingsplanens föreslagna insatser inom de olika strategierna, men större tydlighet efterfrågas angående huvudansvariga. Flera bolag vill också vara medansvariga för olika insatser. Förvaltningen har kompletterat med ansvariga där det framkommit ett behov. Utpekande av huvudansvariga har bara kunnat göras där det finns ett tydligt huvudansvar idag kopplat till t.ex. reglemente eller budgetuppdrag. För de insatser där flera ansvariga anges har initiativtagare lagts till för att hålla ihop arbetet och se till att det blir av. I övrigt ansvarar alla uppräknade för att insatsen utförs inom den egna organisationen.

Flera remissinstanser tar upp att samverkan inom staden behöver utvecklas i frågor kring naturvård och biologisk mångfald. En ökad medverkan från stadsdelsförvaltningarna i det interna Naturvårdsnätverket bör kunna tjäna detta syfte. Formerna för nätverket bör utvecklas för att skapa mer delaktighet och samverkan i naturvårdsfrågor inom staden, vilket har förtydligats i handlingsplanen. Strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm har en viktig roll i att verka för utökad samordning och samverkan rörande naturvård i staden.

Flera instanser vill även se ökad extern samverkan t ex med stadens naturskolor, föreningsliv, boende och fastighetsägare om vad man själv kan göra för biologisk mångfald på sin mark. I samband med framtagandet av handlingsplanen ordnade

Miljö- och klimatroteln ett rundabordssamtal för föreningar som arbetar med biologisk mångfald i Stockholm. Önskemål framkom om ett nätverk för fortsatta kontakter och eventuell samverkan. Texten under Extern samverkan har kompletterats med exempel på aktuella föreningar.

Implementering

I kommunfullmäktiges budget för 2020 anges att miljö- och hälsoskydds nämnden ska ”implementera strategin för biologisk mångfald med åtgärdsprogram för biologisk mångfald”.

Framtagandet av handlingsplanen innebär ett övergripande strategiskt steg, som därefter behöver konkretiseras i form av genomtänkta och riktade åtgärdsprogram på stadsdelsnivå. Ett nära samarbete med berörda förvaltningar i arbetet med att ta fram stadsdelsvisa åtgärdsprogram kommer att vara mycket viktigt. För att nå framgång i implementeringen behöver även de olika centrala insatserna som föreslås i handlingsplanen vad gäller processer, kunskapsutbyte, kommunikation, verktyg samt nya kunskapsområden genomföras. Detta arbete kan påbörjas efter beslut om denna handlingsplan.

Förslaget om att konkretisera handlingsplanen genom stadsdelsvisa åtgärdsprogram stöds av många remissinstanser. Flera av dem betonar vikten av att alla förvaltningar som sköter naturmiljöer involveras i åtgärdsprogrammen. Genomförandet av åtgärder kommer att behöva ett stort mått av engagemang av respektive stadsdelsförvaltning och andra berörda parter inom staden.

Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Flera instanser har lyft behovet av kostnadsberäkningar för åtgärder. I det kommande arbetet med åtgärdsprogram kommer förslag på platsspecifika åtgärder att tas fram vilket innebär att kostnaderna kan beräknas med större precision än för de generella insatser som föreslås i handlingsplanen. Stadens arbete med lokala åtgärdsprogram för god vattenstatus bör kunna fungera som förebild för hur arbetet kan bedrivas.

När det gäller naturvårdsskötsel har flera remissinstanser lyft att öronmärkta medel behövs för prioriterade objekt som ligger utanför de skyddade områdena. De stadsdelar som har naturreservat kan söka extra medel ur centrala medelreserven (CM), men för naturmark utanför reservat finns inte denna möjlighet. Det kan medföra att skötseln av värdefulla naturkvaliteter utanför reservaten blir eftersatt.

Flera stadsdelsförvaltningar framhåller att skötselbehov med tillhörande kostnader behöver beaktas inom gröna investeringsprojekt. Detsamma gäller det ökade skötselbehovet av bostadsnära natur på grund av ökat besöksstryck. Södermalms stadsdelsförvaltning lyfter fram att ansvarsfördelningen inom staden för skötsel av vattenmiljöer idag är oklar.

Utöver stadsdelsvisa åtgärdsprogram föreslår handlingsplanen även ett antal angelägna centrala insatser inom stadens processer, kunskapsuppbyggnad samt ett antal kommunikationsaktiviteter, för att genomföra handlingsplanen. Ett exempel på

insats som skulle kunna sättas igång redan inom en snar framtid är att undersöka möjligheten att få igång ett samarbete inom stadens berörda kontor kring en gemensam kravspecifikation för upphandling av entreprenörer för naturvårdsskötsel. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning föreslår att handlingsplanen ska bli ett levande dokument med kontinuerliga översyner och tillägg som krävs vartefter som nya rön tillkommer. En översyn av handlingsplanen föreslås genomföras vart fjärde år i samband med framtagandet av nytt miljöprogram. Handlingsplanens genomförande kommer även att följas upp genom att samordningsgruppen för Grönare Stockholm utgör styrgrupp inom staden för arbetet med att ta fram åtgärdsprogram.

Micasa föreslår att en vägledning tas fram med generella åtgärder för biologisk mångfald som kan tillämpas av fastighetsägare i den bostadsnära naturen. Förslag om att ta fram sådana åtgärder har lagts till i handlingsplanen.

Stöd från miljöförvaltningen

Ett antal remissinstanser betonar att miljöförvaltningen bör ha huvudansvar för handlingsplanens genomförande samt för vissa processer/åtgärder, t ex uppmärksamma värdefulla naturområden utanför reservaten. Förvaltningens stöd efterfrågas till exempel när det gäller information och kunskap vid genomförande av åtgärder. Kemikaliecentrums kommunikationskanal "Forum för kemikaliesmart byggande" anges som exempel på hur arbetet kan bedrivas. Vissa instanser efterfrågar även handledning gällande de underlag och verktyg som bör användas i arbetet med biologisk mångfald. Kyrkogårdsförvaltningen efterfrågar stöd vid naturinventeringar inom den mark de ansvarar för.

Miljöförvaltningen har i kommunfullmäktiges budget för 2020 fått i uppdrag att implementera handlingsplanen genom att ta fram stadsdelsvisa åtgärdsprogram. Förvaltningen har redan idag genom reglementet och budgeten en utpekad roll som expertstöd i ekologiska frågor.

För att nå framgång i implementeringen av handlingsplanen bör miljöförvaltningen ges en uttalad roll för samordning av planens genomförande. Ett samordningsansvar kan till exempel handla om Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad att initiera och bereda möjlighet för samverkan för de insatser i planen där det i dagsläget inte finns ett utpekat huvudansvar samt att tillse att planen revideras i samband med att nytt miljöprogram tas fram. Ett utpekat samordningsansvar för planens genomförande skulle även vara en logisk koppling till miljöförvaltningens budgetuppdrag om att implementera planen genom ta fram åtgärdsprogram. Den strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm ansvarar för samordningen av genomförandet av åtgärder för naturmarken i vidare mening. Fortsatt rapportering av planens genomförande till samordningsgruppen kommer därför att vara viktigt. Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel

föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Miljöprogrammets indikatorer

En förutsättning för att indikatorerna ska fungera är att insamling av relevant data kan ske, samt att frekvensen på och omfattningen av miljöövervakningen av dessa parametrar utökas. Detta förutsätter i sin tur engagemang från stadens olika förvaltningar och bolag för att möjliggöra datafångst, både från exploaterande och skötselansvariga kontor.

Beredning

Ärendet har initierats av miljö- och hälsoskyddsnämnden och remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, servicenämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, utbildningsnämnden, Bromma stadsdelsnämnd, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Farsta stadsdelsnämnd, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, Östermalms stadsdelsnämnd, Stockholms Stadshus AB, Kommunstyrelsens råd för Agenda 2030, Botaniska sällskapet i Stockholm/Floraväktarna, Danderyds kommun, Ekerö kommun, Entomologiska föreningen i Stockholm, Fältbiologerna i Stockholm, Förbundet för Ekoparken, Föreningen C/O City, Huddinge kommun, Järfälla kommun, KTH - Institutionen för Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH - Institutionen för Samhällsplanering och miljö, Lidingö stad, Länsstyrelsen Stockholm, Nacka kommun, Region Stockholm, Sollentuna kommun, Solna stad, Sportfiskarna Stockholm, Stockholms biodlarförening, Stockholms Herpetologiska förening, Stockholms koloniträdgårdar, Stockholms Naturskyddsförening, Stockholms Ornitologiska förening, Stockholm Resilience Centre, Stockholms Svampvänner, Stockholms Universitet – områdesnämnden för naturvetenskap, Sundbybergs stad, Symbios, Tyresö kommun och Världsnaturfonden WWF.

Stockholms Stadshus AB har i sin tur remitterat remissen vidare till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholms Hamn AB och Stockholm Vatten och Avfall AB. SISAB har valt att inte svara på remissen.

Kyrkogårdsförvaltningen samt Skärholmens stadsdelsförvaltning har besvarat remissen med ett kontorsyttrande.

Nacka kommun har avstått från att besvara remissen.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Botaniska sällskapet i Stockholm/Floraväktarna, Danderyds kommun, Ekerö kommun, Entomologiska föreningen i Stockholm, Fältbiologerna i Stockholm Huddinge kommun, Järfälla kommun, KTH - Institutionen för Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH - Institutionen för Samhällsplanering och miljö, Lidingö stad, Solna stad, Sportfiskarna Stockholm, Stockholms biodlarförening, Stockholms Ornitologiska förening, Stockholm Resilience Centre, Stockholms Svampvänner, Symbios och Tyresö kommun har inte inkommit med svar.

Därutöver har Koloniträdgårdsförbundet, U&We och Nätverket Stockholm loves pollinators inkommit med ett remissvar.

Utlåtande Rotel IX (Dnr KS 2020/931)	1
Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad	1
Hemställan från miljö- och hälsoskyddsnämnden.....	1
Ärendet.....	1
Beredning.....	1
Mina synpunkter.....	6
Remissammanställning	13
Stadsledningskontoret.....	24
Exploateringsnämnden.....	25
Fastighetsnämnden.....	27
Idrottsnämnden.....	28
Kulturnämnden.....	29
Kyrkogårdsförvaltningen.....	30
Servicenämnden.....	31
Stadsbyggnadsnämnden.....	32
Trafiknämnden.....	33
Utbildningsnämnden.....	36
Bromma stadsdelsnämnd.....	37

Farsta stadsdelsnämnd.....	38
Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd.....	39
Kungsholmens stadsdelsnämnd.....	40
Norrmalms stadsdelsnämnd.....	41
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd.....	43
Skarpnäcks stadsdelsnämnd.....	44
Skärholmens stadsdelsförvaltning.....	45
Södermalms stadsdelsnämnd.....	45
Östermalms stadsdelsnämnd.....	47
Stockholms Stadshus AB.....	48
Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030.....	50
Förbundet för Ekoparken.....	51
Föreningen C/O City.....	58
Länsstyrelsen Stockholm.....	60
Region Stockholm.....	61
Sollentuna kommun.....	63
Stockholms Herpetologiska förening.....	63
Stockholms koloniträdgårdar.....	64
Stockholms Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Stockholms län.....	64
Stockholms Universitet – Områdesnämnd för naturvetenskap.....	76
Sundbybergs stad.....	78
Världsnaturfonden WWF.....	78
U&We och Nätverket Stockholm loves pollinators.....	82
Koloniträdgårdsförbundet.....	89
Reservationer m.m.	92
Miljö- och hälsoskyddsnämnden.....	92
Exploateringsnämnden.....	96
Fastighetsnämnden.....	100

Idrottsnämnden.....	103
Kulturnämnden.....	108
Stadsbyggnadsnämnden.....	110
Trafiknämnden.....	115
Utbildningsnämnden.....	119
Bromma stadsdelsnämnd.....	123
Farsta stadsdelsnämnd.....	125
Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd.....	127
Kungsholmens stadsdelsnämnd.....	130
Norrmalms stadsdelsnämnd.....	131
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd.....	132
Skarpnäcks stadsdelsnämnd.....	136
Södermalms stadsdelsnämnd.....	137
Östermalms stadsdelsnämnd.....	139
Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030.....	141

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 9 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Enligt kommunfullmäktiges budget ska 140 000 bostäder byggas mellan 2010 till 2030 varav 70 000 till år 2025. Det är en historiskt hög byggtakt. Samtidigt ska den en rika och varierade naturmiljön inom staden beaktas.

Stadsledningskontoret anser att det är positivt att målen avseende biologisk mångfald i miljöprogrammet konkretiseras genom handlingsplanen. För att värna och utveckla de blå och gröna värdena när Stockholm växer behövs ett strategiskt angreppssätt, där behov och förutsättningar definieras och lämpligt tillvägagångssätt i stadens olika aktiviteter föreslås. Handlingsplanen stödjer det arbetet genom att visa på hur vi kan gynna och stärka biologisk mångfald i den fysiska miljön och se till att frågan uppmärksammas i stadens olika arbetsprocesser.

Stadsledningskontoret anser att handlingsplanen är välformulerad och det omfattande innehållet är av relevans för staden och dess fortsatta utveckling.

Stadsledningskontoret vill poängtera att det är av vikt att ansatsen i handlingsplanen, om att konkretisera hur staden ska arbeta med biologisk mångfald samtidigt som målen för bostadsförsörjningen prioriteras med en hög genomförandetakt, också präglar genomförandet av handlingsplanen

Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Exploateringsnämnden godkänner kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Susanne Urban m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Maria-Elsa Salvo m.fl. (S), *bilaga 1*.

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande daterat den 1 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Exploateringsnämnden ser positivt på att biologisk mångfald lyfts på stadens agenda genom denna handlingsplan. Både globalt och lokalt minskar både naturtyper och arter och med den snabba utveckling som Stockholm just nu genomgår behöver stadens blågröna infrastruktur och dess värden för staden beaktas.

Handlingsplanen innehåller fem strategier som syftar till att konkretisera hur staden ska arbeta med etappmålen i miljöprogrammet om biologisk mångfald, samtidigt som målen för bostadsförsörjningen prioriteras med en hög genomförandetakt. En viktig slutsats som exploateringsnämnden drar efter att ha läst handlingsplanen är att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning, vilket borde lyftas i dokumentet. En snabbt ökande befolkning innebär t.ex. ökat slitage på stadens park- och naturmark och ska stadens dessutom höja ambitionsnivån för driften av park- och naturmark för att öka den biologiska mångfalden, kommer det kräva en ökad driftsbudget. De större förstärkningsåtgärderna som staden behöver genomföra för att t.ex. överbygga barriärer för att möjliggöra förstärkning av vissa spridningssamband är också exempel på större investeringar som förmodligen måste ske genom öronmärkta pengar, t.ex. liknande den modell som LÅP god vattenstatus arbetat efter.

En svaghet i handlingsplanen är att vissa av strategierna saknar förslag på åtgärder och därmed också initiativtagare och ansvariga. En ökad tydlighet i dokumentet skulle behövas där strategierna beskrivs på ett mer likartat sätt. Vissa av strategierna är mer beskrivna som en information och ett resonemang men konkreta åtgärder saknas. Under implementering står det att en förutsättning för att handlingsplanens strategier ska ge effekt är att geografiskt kopplade åtgärdsprogram med platsspecifika

åtgärder tas fram, men hur själva åtgärderna skall finansieras är oklart. Utöver detta finns också ett behov av att utveckla processer, rutiner och hantering av kunskapsunderlag för att kunna göra kloka avvägningar i planprocessen vilka har stor påverkan på stadens biologiska mångfald.

I strategi två, uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer, saknas förslag på åtgärd för att utveckla hanteringen av biologisk mångfald i detaljplaneprocessen. I löpande text ges råd såsom att planering av ekologisk kompensation bör komma in tidigt i processen och att driftsaspekten ska beaktas i planering av nya bebyggelseområden, men detta är något som redan görs idag.

Detta är ett exempel där fokus på genomförandet av handlingsplanen saknas. Att tillräcklig ekologisk kompensation inte alltid görs beror på att de flesta exploateringsprojekt inte kan bära den kostnad som krävs för att förstärka stadens svaga samband. Dagens driftbudget för park och natur är också redan hårt ansträngd och inte anpassad för fler människor på en mindre yta samtidigt som ambitionsnivån för biologisk mångfald ska höjas. Frågan är hur biologisk mångfald ska uppmärksammas mer än idag när ingen åtgärd för detta föreslås. Förslag på åtgärd skulle kunna vara att se över hur biologisk mångfald hanteras och kan förtydligas i relevanta processbeskrivningar, såsom ledstängen, exploateringshandboken och planhandboken.

För strategi tre, genomför ekologiska förstärkningsåtgärder, saknas förslag på åtgärder. Strategin beskriver behovet av förstärkningsåtgärder och vilka principer som bör gälla för val av förstärkningsåtgärder, men önskvärt vore att handlingsplanen tydligare pekade ut hur det ska gå till och att det finns ett behov av riktade medel för att det ska kunna genomföras.

För strategi fyra, utveckla kunskap och kommunikation, ges exempel på aktiviteter (ej åtgärder) som t.ex. att konkreta kommunikations- och utbildningsinsatser ska tas fram i handlingsplanens implementering. Det är dock oklart om man menar att detta ska göras i de geografiskt kopplade åtgärdsprogram som ska tas fram. Inga ansvariga föreslås heller.

För strategi fem, utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande, vore det önskvärt med tydligare åtgärder. Här ges också exempel på verktyg som kan utvecklas, men inga ansvariga anges.

I handlingsplanen föreslås att fler indikatorer tas fram än de som finns i miljöprogrammet för 2020-2023. Exploateringsnämnden vill lyfta att vid ett eventuellt framtagande av fler indikatorer är det mycket viktigt att klargöra vem som ansvarar för uppföljning och framtagande av underlag, att processen för uppföljning klargörs och stäms av med berörda förvaltningar innan indikatorn antas samt att indikatorn går att följa upp på ett rimligt sätt i relation till arbetsinsats.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2020 följande.

1. Fastighetsnämnden godkänner och överlämnar kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Fastighetsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Clara Lindblom m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 24 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Fastighetskontoret ställer sig positivt till förslaget till handlingsplanen för biologisk mångfald i sin helhet. Prioriterade arter och naturkvaliteter är tydligt beskrivna vilket är ett bra stöd för kontorets arbete för att bevara och stärka den biologiska mångfalden. Kontoret anser också att det är en viktig åtgärd att utveckla verktyg för att tillgängliggöra viktig information o skyddsvärda områden, naturmiljöer och arter. Även andra verktyg som underlättar samverkan och genomförande av åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden är viktiga.

För att handlingsplanen på ett effektivt sätt ska implementeras i staden behöver arbetet med åtgärder samordnas mellan olika verksamheter och krav/förväntningar på respektive förvaltning/bolag måste tydligt anges. Kontoret välkomnar därför geografiskt kopplade åtgärdsprogram för olika områden som miljöförvaltningen ska ta fram vid implementering av handlingsplanen. I arbetet med åtgärdsprogrammen ska även förslag på generella mindre åtgärder för biologisk mångfald, som kan tillämpas i bostadsnära natur, tas fram. Detta är något som kontoret tidigare har efterfrågat.

Kontoret förvaltar flera naturreservat utanför stadsgränsen i Stockholms närområde. Betydelsen för staden av att genomföra åtgärder för att främja och bevara den biologiska mångfalden i dessa naturreservat, bedömer kontoret bör lyftas fram tydligare i handlingsplanen. Vidare bör de naturområden som förvaltas av staden utanför kommungränsen synliggöras i de kartor över stadens viktiga naturområden som finns i handlingsplanen. Både

Nackareservatet samt Ågesta friluftsområde ligger i direkt i anknytning till stadsgränsen och är några av få större sammanhängande grönytor där staden har rådighet. Här finns goda förutsättningar att genomföra åtgärder som är viktiga för den biologiska mångfalden i staden eftersom kontoret förvaltar och ansvarar för skötseln av naturreservaten.

Vid krav på utförande av kostnadsdrivande åtgärder efterfrågar kontoret möjlighet att söka centrala medel för genomförandet.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2020 följande.

1. Idrottsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och överlämnar det till kommunstyrelsen.
2. Idrottsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Tobias Johansson m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Alexander Ojanne m.fl. (S), *bilaga 1*.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 14 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Handlingsplanen innehåller många bra och genomförbara åtgärder och mål. Vikten av förbindelser mellan sjöar, vattendrag, stränder och kust är ofta förbisedd men lyfts här i handlingsplanen vilket är viktigt. Det är även glädjande att de synpunkter som idrottsförvaltningen kom med vid handlingsplanens första remiss i viss mån har arbetats in i planen. Det finns dock vissa punkter som inte uppmärksammats och som i detta svar har formulerat om för att bättre beskriva deras syfte. Nedan följer idrottsförvaltningens synpunkter och kommentarer till handlingsplanen:

I planen nämns prioriterade arter som något statiskt. Idrottsförvaltningen ser gärna att prioriterade arter identifieras kontinuerligt då det annars finns risk att arbetet fortgår med samma fåglar, groddjur och däggdjur vilket kan innebära att arter som ofta går under radarn glöms bort exempelvis många fiskarter, svampar och bottenlevande kräftdjur (exempelvis skorv), reptiler med mera. Eftersom det finns begränsade resurser är det viktigt att arter som inte längre behöver prioriterat skydd väljs bort till förmån för andra arter.

Det är bra att fria vandringsvägar nämns i handlingsplanen. Ett vidare mål för vattendrag bör vara en strävan att efterlikna en opåverkad miljö. Med detta menas fria vandringsvägar samt en naturlig tillgång till död ved, sten/grus och andra substrat som oftast lyfts bort av estetiska skäl, främst i miljöer som ligger nära bebyggelse och platser där folk vistas.

När det gäller kompensationsåtgärder i vatten bör det läggas större vikt vid åtgärder i Mälaren/Saltsjön. Groddammar och småvatten är mycket viktiga för den biologiska mångfalden och är ett enkelt och ofta framgångsrikt sätt att öka just denna. De grunda och vegetationsrika stränderna som finns kvar i staden håller dock på att för-svinna och krafttag måste tas för att bevara dessa. Utan grunda och skyddade stränder försvinner viktiga lek- och ståndplatser för många fiskarter. Här bör åtgärder

som erosionskydd, bottenfärgs-förbud, ljusgenomsläppliga bryggor, konstgjorda skyddade vikar med mera användas för att förhindra en fortsatt degenerering.

Vandringen mellan söt- och saltvatten är viktig för många fiskarter och här finns det möjlighet att skapa bättre förutsättningar. Nya Slussen har en ny fiskväg planerad som kommer att kräva skötsel och vid Riksbrodammen behövs åtgärder där fiskluckan idag endast är avsedd för lax och öring. Andra objekt där framkomligheten måste förbättras är Nackaån och Årstabäcken. Idrottsförvaltningen ser gärna att denna aspekt tas med i planen.

Att hitta synergier mellan befolkningens friluftaktiviteter och den biologiska mångfalden där naturen inte tar skada utan istället får ett starkare skydd är värt att lyfta tydligare. Både svamp- och bär-plockning är viktiga friluftaktiviteter och de sammanhängande, lite större skogsområden som idag finns nära staden är nödvändiga för att utöva dessa. Det är viktigt att uppmärksamma biologiska värden som kanske inte är helt uppenbara men likväl viktiga för en mångfald i naturen. Ju fler viktiga organismer och ekosystem som uppmärksammas desto bättre förutsättning att naturområden bevaras.

Under punkten ”Upphandling som berör biologisk mångfald” bör det lokala yrkesfisket i främst Mälaren tas upp som en möjlig källa till ett mycket lokalt och hållbart fiskat bestånd av främst gös. Läns-styrelsen har även ett projekt som syftar till att lyfta outnyttjade fiskarter, exempelvis braxen, som god matfisk. Planer på att testa braxenburgare i skolkök pågår redan och skulle vara ett mycket hållbart alternativ till att importera fisk för de kommunala skolorna. Även invasiva fiskarter som svartmunnad smörbult är tänkt som ett matalternativ, en fisk som ökar kraftigt och inom kort förväntas inta Mälaren såväl som skärgården där den har börjat sitt intåg. Här kan staden vara banbrytande i att hjälpa till att bryta de vanor som svenska folket har att äta stora mängder importerad rovfisk.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2020 följande.

Kulturnämnden godkänner och överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Torun Boucher m.fl. (V), *bilaga 1*.

Ersätтарыtrande gjordes av Madeleine Kaharascho Fridh (Fi), *bilaga 1*.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 11 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen välkomnar handlingsplanen och ser positivt på att de ändringar som kulturförvaltningen föreslog i svaret på kontorsremissen har tagits tillvara i den omarbetade versionen av handlingsplanen.

Kulturförvaltningen föreslår att stycket på s. 42 där Stadsmuseet Kulturmiljö omnämns för ökad tydlighet formuleras enligt följande:

Stadsmuseet Kulturmiljö är stadens experter och stöd i kulturhistoriska frågor, och är en resurs i frågor om biologisk mångfald kopplad till stadens kulturhistoriska miljöer.

Ny text: *”Kulturförvaltningen, genom Stadsmuseet Kulturmiljö och Stadsutvecklingsenheten, är stadens experter och stöd i kulturhistoriska frågor. I de fall arbetet med biologisk mångfald berör stadens kulturmiljöer kan kulturförvaltningen användas som resurs.”*

Avslutningsvis vill kulturförvaltningen återigen framhålla vikten av att det är lätt att vid avrop från stadens centrala avtal välja produkter som gynnar biologisk mångfald inom och utanför stadens gränser.

Kyrkogårdsförvaltningen

Kyrkogårdsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 14 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stads kyrkogårdsförvaltning förvaltar höga kultur- och naturvärden på stadens 11 begravningsplatser till en sammanlagd areal av 235 hektar.

I den reviderade handlingsplanen har framför allt har de höga naturvärden som stadens begravningsplatser besitter lyfts ut på ett tydligare sätt genom att planen kompletterats med en beskrivning av begravningsplatsernas betydelse för den biologiska mångfalden som bostadsnära natur. Begravningsplatserna, inklusive världsarvet Skogskyrkogården, med dess skydd enligt kulturmiljölagen, pekas ut som några av kärnområdena i arbetet med att behålla och förstärka den biologiska mångfalden inom staden.

Stadens begravningsplatser finns representerad i, och/eller angränsar till, åtta av stadens stadsdelar. Värdet av begravningsplatsernas spridda geografiska placeringar, som ofta skapar viktiga länkar för att upprätthålla spridnings samband, har inarbetats i handlingsplanen.

Då Stockholms stads kyrkogårdsförvaltning även förvaltar Norra begravningsplatsen, som är geografiskt placerad utanför Stockholms kommungräns, värdesätter förvaltningen även förtydligandet av att handlingsplanen begränsas till Stockholms stads geografiska område samt stadens markinnehav utanför kommungränsen.

Slutligen betonar den reviderade handlingsplanen ytterligare vikten av samverkan och samarbete över förvaltningsgränserna för att skapa mångfunktionella grön- och blåytor.

Kyrkogårdsförvaltningen ställer sig positiva till den revidering som har gjorts av *Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad* efter tidigare lämnade synpunkter.

Serviceämnden

Serviceämnden beslutade vid sitt sammanträde den 29 september 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Serviceförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 3 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Serviceförvaltningen hade i sitt svar på kontoremissen den 16 december 2019 inga synpunkter på strategierna 1, 2, 4 och 5 i förslaget.

Dock lyfte förvaltningen synpunkter på strategi 3 gällande processen – Upphandling som berör biologisk mångfald.

Strategi 3 har bytt numrering och heter numera strategi 2 – Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer.

I processen ”Upphandling som berör biologisk mångfald” har man lagt till ett stycke kring stadens beslutade matstrategi vilket är positivt, då det är en av KF beslutad strategier och viktigt att den lyfts fram här. Serviceförvaltningen anser dock fortfarande att en av insatserna, ”vid inköp och upphandling, utgå Världsnaturfondens konsumentguider för kött och fisk” bör omformuleras. Vi föreslår fortfarande att insatsen formuleras enligt följande: ”Vid inköp och upphandling, utgå ifrån stadens matstrategi och använd Upphandlingsmyndighetens kriteriebibliotek”. Detta för att få ett nationellt genomslag av gemensamma kravställningar. Upphandlingsmyndighetens kriteriebibliotek är indelat i olika produktområden och tar hänsyn till bland annat de nationella miljömålen och andra hållbarhetsperspektiv.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

1. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Sara Stenudd m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Wallmark m.fl. (SD), *bilaga 1*.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 7 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsbyggnadskontoret ser det som positivt att målen avseende biologisk mångfald i miljöprogrammet konkretiseras. Särskilt viktigt är att stadens blågröna infrastruktur pekas ut som högst prioriterad och att de naturtyper som ska lyftas fram definieras. I praktiken har den blågröna infrastrukturen och de nämnda naturtyperna (vattenmiljöer, ekmiljöer, barrskogar, tallmiljöer och ängsmarker med prioriterade skyddsvärda arter) prioriterats under lång tid i stadens fysiska planering, men den prioriteringen får nu ett tydligt stöd.

När det gäller fysisk planering nämns områdesplanering och mångfunktionella lösningar som angelägna insatser, något kontoret instämmer i. Det bör förtydligas i dokumentet att den områdesplanering som syftas på benämns tematisk strategisk planering, både i strategin om att uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer och i avsnittet om ansvarsfördelning och samverkan. Kontoret är också positivt till att handlingsplanen lyfter fram behovet av ökad kunskap om klimatförändringarnas förväntade effekter på den biologiska mångfalden.

Som konstateras i planen bör staden i första hand vidareutveckla de digitala verktyg och underlag liksom de samverkansprocesser som redan är framtagna.

Kontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner kontorets utlåtande som svar på remissen

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 15 oktober 2020 följande.

1. Trafiknämnden godkänner kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Trafiknämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Rikard Warlenius m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 14 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Kontoret ser det som positivt att en handlingsplan för biologisk mångfald tas fram. Stockholm har som mål att bygga 140 000 bostäder fram till 2030 vilket gör att biologisk mångfald och ekosystemtjänster behöver värnas och utvecklas.

Dokumentet innehåller relevant information om den biologiska mångfaldens status i Stockholm, varför frågan är viktig och vad som behöver göras för att upprätthålla en hög biologisk mångfald.

Generellt anser kontoret att strategierna är väl valda, tydligt formulerade och genomförbara. De angelägna insatserna är också väl valda och kommer om de genomförs i tänkt omfattning få positiva effekter för den biologiska mångfalden. Nedan följer kontorets synpunkter på de specifika strategierna i handlingsplanen.

1. Lyft fram prioriterade arter och naturkvalitéer

Strategin innehåller relevant information om betydelsen av Stockholms naturkvalitéer för den biologiska mångfalden. En prioritering av vilka naturkvalitéer Stockholm ska fokusera på presenteras i kapitlet. Representativa arter för de prioriterade naturkvaliteterna lyfts fram. Det saknas exempel på angelägna strategier eller förslag på ansvarsfördelning till den här strategin vilket kan uppfattas som inkonsekvent och gör att kapitlet inte fungerar fullt ut som en strategi. Hur den här strategin berör trafikkontoret är oklart.

2. Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer

Strategin tar upp att det är viktigt att frågan om biologisk mångfald lyfts fram tidigt i stadens processer. Strategin omfattar även miljöövervakning, skötsel och upphandling. Av de processer som räknas upp i strategin är trafikkontoret framför allt idag berört av fysisk planering och exploatering och investeringar i befintliga blå- och grönytor. Handlingsplanen kommer om den genomförs fullt ut innebära att trafikkontoret berörs i högre omfattning av åtgärdsarbetet för god vattenstatus och upphandling som berör biologisk mångfald.

Trafikkontoret tycker det är positivt och ser att det finns förutsättningar för att arbeta mer med mångfunktionella lösningar. För att undvika ytterligare fragmentering och onödigt påverkan på ytor som levererar många ekosystemtjänster krävs det att staden utnyttjar redan exploaterade ytor. När trafikkontoret rustar upp parker, gator och torg kan ytornas förutsättningar att hantera dagvatten, skyfall och extrem värme förbättras. Den biologiska mångfalden kan stärkas med träd i gaturummet och inom gröna ytor på gatemark (så kallade gatugröna ytor).

3. Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder

Strategin innebär att blågrön infrastruktur värnas i samband med Stockholms stadsutveckling. Kärnområden stärks för att säkra spridningsfunktioner. Svaga länkar i infrastrukturen identifieras så att åtgärder kan planeras. Strategin är viktig som underlag för prioritering av åtgärder. Som exempel kan parkinvesteringsmedel riktas till svaga länkar och därmed bidra i någon omfattning. Bra och relevant kartmaterial kan underlätta arbetet med områdesplanering och arbete med mångfunktionella ytor. Trafikkontoret vill särskilt betona vikten av att materialet integreras i processer och är lättillgängligt. Trafikkontorets olika specialister använder olika kartdata beroende på funktion och använder sällan eller aldrig andra specialisters kartdata. Vid integrering av verktyg och spridning av nya kartdata påverkar det möjligheten att nå ut till alla inom organisationen på ett effektivt sätt.

4. Utveckla kunskap och kommunikation

Strategin innebär att kunskapen om vilka effekter olika beslut får för den biologiska mångfalden ökar. Detta är viktigt inte minst för trafikkontoret, vars verksamhet till stor del berör hårdgjorda ytor men genom dessa har en indirekt påverkan på den biologiska mångfalden. Exempel på indirekt påverkan är hur avrinningen från hårdgjorda ytor påverkar recipienten. Trafikkontoret har också en direkt påverkan på den biologiska mångfalden bland annat genom övergripande ansvar för parker och naturmark, ansvaret för de kommuncentrala parkerna samt reservaten i Järvaområdet, tillståndsverksamhet och investeringsansvar för gatugröna ytor. Det är viktigt att de verktyg som finns och utvecklas får rätt spridning och når ut till alla verksamheter som påverkar de naturtyper som utgör förutsättningar för biologisk mångfald, direkt och indirekt. En analys av vilka verksamheter inom trafikkontoret och hur de påverkar den biologiska mångfalden kan behöva göras inom ramen för denna strategi.

5. Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande

Strategin innebär att digitala verktyg och underlag för att arbeta med biologisk mångfald utvecklas och tillgängliggörs för alla berörda inom staden. Trafikkontoret anser att det finns mycket och bra kartmaterial tillgängligt i staden. Förenklade användargränssnitt, underlättad sökning och förklaringar till informationen på kartorna kan bidra till att fler använder materialet och oftare.

Trafikkontorets synpunkter på tilldelat ansvar

Trafikkontorets bedömning är att föreslagna insatser ligger inom trafikkontorets uppdrag vad avser implementering av miljöprogrammets för 2020-2023.

Handlingsplanen är ett första steg i en konkretisering av miljöprogrammets mål för biologisk mångfald.

Genom konkretiseringen anser trafikkontoret att det framgår att en finansiering av arbetet kommer vara en av de viktigaste frågorna för implementering.

Handlingsplanen pekar inte ut vilken förvaltning eller vilket bolag som ska finansiera implementeringen. I ett scenario där trafikkontoret finansierar sin del av genomförandet av föreslagna insatser kommer kontoret behöva utreda och analysera i vilka processer kontoret kan göra störst skillnad med sina insatser för den biologiska mångfalden. Utifrån analysen kommer slutsatser kunna dras om ifall enklare justeringar av processer krävs inom ordinarie budgetramar eller om ny finansiering är nödvändig. Som exempel pekade tjänsteutlåtandet för en eventuell etapp 4 av Grönare Stockholm ut biologisk mångfald som en av prioriteringsgrunderna. Andra exempel kan vara att:

- beskriva ett eventuellt ökat medelsbehov i fleråringen.
- ansöka om centrala klimatinvesteringsmedel för multifunktionella lösningar där klimatinvesteringen även bidrar till den biologiska mångfalden.
- att inom ordinarie budget arbeta med mångfunktionalitet i reinvestering och investeringsprojekt.

I stort har kontoret inga invändningar mot den föreslagna ansvarsfördelningen och anser att kontoret har förutsättningar för att ta tilldelat ansvar och initiativ. Samtidigt är det viktigt att påpeka att kontoret sällan har ensam rådighet över insatserna, utan ett aktivt arbete med samverkan kommer att krävas för att nå handlingsplanens mål och stärka den biologiska mångfalden. Vidare kommer en diskussion att krävas om vilka åtgärder som bör prioriteras för att nå mesta möjliga nytta. Denna diskussion blir särskilt viktig för att möjliggöra att insatserna kan rymmas inom nämndens befintliga budget.

Det är viktigt för en implementering att relevant information når ut inte bara till redan invigda. Inom utveckling av verktyg behöver ett arbete göras för att viktiga data och arbetsunderlag som berör biologisk mångfald når ut till alla inom staden som direkt eller indirekt påverkar de naturtyper som utgör en förutsättning för den biologiska mångfalden. En analys av vilka verksamheter inom trafikkontoret som påverkar den biologiska mångfalden behöver göras så att en relevant prioritering av medel kan göras.

Kontoret ser också behovet som uttalas i planen av rätt skötsel av naturmark och behovet av relevanta skötselplaner. Skötsel av de naturtyper som är en förutsättning för den biologiska mångfalden kommer krävas för en lyckad implementering av handlingsplanen. Kontoret ser att en genomlysning av tillgängliga medel för drift av naturmark behövs, särskilt i relation till de olika stadsdelarna som har ett stort ansvar i frågan. Kontoret anser att skötselplaner i första hand ska tas fram där finansiering av drift kan avsättas.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår trafikkontoret att trafiknämnden godkänner detta tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

1. Utbildningsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Reservation anfördes av Tina Kratz m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Nassir Abdullahi Ali m.fl. (S), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 1 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till förslaget om ”Handlingsplan för biologisk mångfald” i sin helhet. Förvaltningen lämnar kommentarer på de områden som faller inom utbildningsförvaltningens verksamhet, strategi 2 och 4.

Strategi 2. Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer

Utbildningsförvaltningen ser positivt på att stadens konsumtion samt inköp av varor och tjänster utvecklas för att i större utsträckning gynna den biologiska mångfalden. Förvaltningen tar aktivt del i stadens arbete med att utveckla de centrala livsmedelsavtalen för att påverka utbudet i enlighet med stadsgemensamma mål och riktlinjer. Förvaltningen medverkar även i stadens kategoristyrningsarbete inom kategorin måltider och livsmedel.

Utbildningsförvaltningen välkomnar ett ökat användande av Världsnaturfondens (WWF) konsumentguider för kött och fisk som ett led i att gynna den biologiska mångfalden. Detta ligger i linje med den av kommunfullmäktige antagna strategin ”God, hälsosam och klimatsmart mat”.

För att säkerställa att livsmedelsavtalen ger skolorna möjlighet att handla ekologiska produkter, vegetabilier och andra livsmedel som uppfyller Världsnaturfondens konsumentguider för kött och fisk, är en god samverkan med serviceförvaltningen en förutsättning.

Strategi 4. Utveckla kunskap och kommunikation

För att långsiktigt öka invånarnas engagemang och kunskap om biologisk mångfald ser utbildningsförvaltningen positivt på ett ökat samarbete med skolor och förskolor.

Stadens naturskolor spelar en viktig roll i detta arbete och utbildningsförvaltningen fortsätter att utveckla verksamheten för att öka spridningen och tillgängligheten för

elever i grundskolan. Utbildningsförvaltningen arbetar även aktivt med implementering av lärande för hållbar utveckling (LHU).

Spånga gymnasiums naturbruksutbildning är idag en aktiv part i arbetet med biologisk mångfald på Hästa gård, bland annat genom sin djurhållning, sin egen miniladugård och sitt tropikhus. Inom naturbruksutbildningen är biologisk mångfald en röd tråd i utbildningen.

Utbildningsförvaltningen anser att skolornas pedagogiska verksamhet, där skolmåltiderna ska vara en integrerad del, långsiktigt kan bidra till att öka kunskapen om den biologiska mångfalden.

I utbildningsnämndens riktlinjer för skolmåltider, ”Riktlinjer för mat, måltider och fysisk aktivitet inom kommunala förskoleklasser, grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasie-särskolor i Stockholms stad”, betonas vikten av att använda skolmåltiderna som ett pedagogiskt instrument där måltiderna bland annat ska grundläggas goda matvanor som är hållbara för miljön. Som ett led i arbetet för biologisk mångfald och för att uppfylla riktlinjerna får kökschefer, köksansvariga och kockar kompetens-utveckling samt stöd och verktyg för att kunna skapa menyer som både uppfyller kravet på näringsriktiga, ekologiska, goda och klimatsmarta måltider.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Stadsdelsnämnden beslutar att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Johan Paccamonti m.fl. (M), Hanna Wistrand (L), Karl Persson (MP) och Adrian Nordén (C), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Johan Heinonen m.fl. (S), *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 9 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Bromma stadsdelsförvaltning är positiv till förslaget till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad. Stockholm kommer att växa de närmsta åren och utvecklingen av den biologiska mångfalden måste gå hand-i-hand med stadsutvecklingen. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur vi ska kunna bevara samt utveckla den biologiska mångfalden i takt med att staden växer. Handlingsplanen har en tydlig disposition som är lättöverskådlig och en stark koppling till Agenda 2030 målen.

Stadsdelsförvaltningen anser det som positivt att majoriteten av de synpunkter som lämnats av de olika stadsdelsförvaltningarna på miljö- och hälsoskydds nämndens kontorsremiss i februari 2020 förefaller ha arbetats in i det nya förslaget.

De fem presenterade strategierna som föreslås i handlingsplanen bedöms kunna bidra till att uppnå målet om biologisk mångfald som presenterades i Stockholm stads miljöprogram 2020-2023. Förvaltningen ser också positivt på att en tydligare förankring till de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Förvaltningen ser det som positivt att handlingsplanen har kompletterats med aktiviteter som riktar sig till stadens medborgare för att belysa biologisk mångfald, t.ex. informationsinsatser till medborgare, koloniföreningar och företag.

Att arbeta med åtgärder i den bostadsnära naturen är något som stadsdelsförvaltningen ställer sig positiv till. Särskilt då den bostadsnära naturen ofta utsätts för hög belastning samtidigt som de har artrika miljöer. I handlingsplanen uppmärksammas också att utökade skötselplaner behövs till naturvårdsskötsel, vilket förvaltningen ställer sig positiv till (sida 24).

Förvaltningen ser positivt på att kunskapen inom staden om invasiva arter ökar och att ansvarsfördelningen för detta utreds (sida 39).

Att det i planen föreslås en tydlig ansvarsfördelning samt samverkan ser Bromma stadsdelsnämnd som en förutsättning till att målen nås. Detta sker bl.a. genom en plattform för goda exempel inom stadens nämnder och bolag. Det kommande arbetet med att upprätta åtgärdsprogram inom stadsdelarna kommer bli en nyckelfaktor i det fortsatta arbetet för biologisk mångfald.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslag till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.

Särskilt uttalande gjordes av Kjell Backman m.fl. (S) och Marre Mayr m.fl. (V), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Handlingsplanen har en bra form och förvaltningen är positiv till förslaget. En ordlista längst bak i dokumentet underlättar läsningen. Kontorsremissen besvarades av förvaltningen i februari 2020 och vi framförde ett antal synpunkter och kommentarer under respektive strategi. Av dessa har majoriteten tillgodosetts.

Vi instämmer i att miljöförvaltningen ska ha en huvudroll för att genomföra handlingsplanen och fungera som stöd till övriga förvaltningar och bolag. Nämnden är berörd direkt eller indirekt av samtliga strategier.

Vid strategi 2, *Uppmärksamma biologisk mångfald*, under rubriken Naturskötsel, nämns skötsel av värdefulla naturområden som inte ingår i naturreservat. Som insats föreslås en inventering av behovet av nya skötselplaner. Förvaltningen vill betona vikten av möjligheten att söka medel på samma sätt som för skötsel av naturreservat, för att utföra skötsel och investeringar som krävs. Den driftsbudget vi har idag räcker inte för tillräcklig skötsel av naturmarken.

I strategi 3, *Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder*, föreslås ett antal generella åtgärder som är särskilt angelägna. Förvaltningen tycker att åtgärderna är bra men vad gäller exemplet omvandling av gräsytor till ängsmark är det inte så enkelt som det kan verka. Dels ska ytan vara tillräckligt stor för att det ska vara praktiskt genomförbart med slätter, dels ska boende vara positiva. Närboende vill ofta ha möjlighet till bollspel, solbad, picknick med mera. Det stora behovet av bostäder leder också till att fler ytor för spontanidrott behövs.

Strategi 5, *Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande*, beskriver hur de digitala verktygen ska utvecklas. Förvaltningens anser att det är en fördel om verktygen är färre än idag så att det blir enklare att hitta information.

Förvaltningen bedömer att strategierna kan bidra till att uppnå miljöprogrammets mål *Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem*. Överlag bedömer förvaltningen att föreslagna åtgärder är genomförbara men det kräver ökade resurser.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Ann-Marie Strömberg m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Eva Fagerhem m.fl. (S), *bilaga 1*.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar en handlingsplan för biologisk mångfald. Det är av oerhörd vikt att belysa att ekosystemet och dess ekosystemtjänster är fundamentala byggstenar

i att samhället ska fungera överhuvudtaget. Om naturen skadas så att ekosystemtjänster inte fungerar så måste dess funktion – vilket inte alltid är möjligt – ersättas med insatser från människan, något som kostar både tid och pengar. Att ta tillvara på ekosystemtjänster är därför av direkt intresse för samhället. Detta är en av anledningarna till att information och kunskapsspridning till medarbetare och invånare är extra bra.

Handlingsplanen är robust och genomarbetad, den är också tydlig och enkel att förstå. Förvaltningen välkomnar alltid samverkan mellan förvaltningar för att bäst kunna samla kompetenser i arbetet. Stadsdelsförvaltningen har inte tillskrivits några extra uppdrag som inte redan ligger inom ramen för det arbete som genomförs idag. Av den anledningen upplever förvaltningen att handlingsplanen kommer gå att genomföra utan större svårigheter. Utöver detta har förvaltningen inga ytterligare synpunkter eller förslag att förmedla.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Särskilt uttalande gjordes av Arvid Vikman Rindevall (S), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 7 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till Handlingsplan för biologisk mångfald och har förhoppning om att genomförandet av den kommer att bidra en bibehållen eller förstärkt biologisk mångfald i Stockholm. Innehållet i handlingsplanen är relevant och tydligt formulerat. Inledningsvis beskrivs hur den förhåller sig till dokument som Agenda 2030, Miljöprogrammet, Grönare Stockholm och Översiktsplan 2018 samt att den avses att fördjupas genom bland annat lokala åtgärdsprogram vilket är tydliggörande och viktigt.

Förvaltningen gläds åt att planen genom de fem strategierna försökt täcka in så många aspekter som möjligt av vad ett arbete med förstärkt biologisk mångfald kan innebära. Både internt i Stockholms stad samt hur arbetet kommuniceras internt och externt. Det är också bra dokumentet trycker på nyttan av kunskapsutveckling att handlingsplanen avses vara ett levande dokument som uppdateras vart fjärde år.

Förvaltningen när en förhoppning om att handlingsplanens genomförande kan bidra till ett närmare samarbete mellan olika förvaltningar i samband med att implementeringen av den påbörjas. Vilket ur förvaltningens perspektiv sker främst genom de lokala åtgärdsprogrammen. Det är bra att miljö- och hälsoskydds nämnden har en sammanhållande och stödjande roll i arbetet.

Samtidigt befarar förvaltningen att behovet av resurser och ekonomiska medel kommer att öka för att en implementering av planen ska vara genomförbar, vilket även lyfts fram i själva handlingsplanen. Förvaltningen föreslår att ökat stöd kan utföras genom budgetposter att söka medel ur för investeringsprojekt i syfte att värna biologisk mångfald. Samt tillskott till den ordinarie driftbudgeten för framför allt skötsel av naturmark, eftersom det är där skötselkostnaderna sannolikt kommer att öka mest. Förslagsvis sker detta genom en noggrannare uppdelning av det som idag generellt kallas "naturmark" i olika naturmarkstyper för vilka kostnadsberäkningar görs som sedan ligger till grund för ändringar i driftbudgeten. Olika naturtyper kan vara; strand, våtmark, ängsmark, lövskog, ekhage/ekskog, barrskog m.fl.

Under strategi 1 anser förvaltningen att listan med exempel på prioriterade arter kan utökas och göras mer konsekvent. I annat fall behöver valet av arter och släkten motiveras tydligare.

Under strategi 2 saknar förvaltningen behovet av att värna och förstärka gröna kopplingar och spridningssamband i den bebyggda miljön. Detta skulle kunna lyftas fram i en egen punkt i strategin för att bli tydligare.

Punkterna som berör upphandling och inköp av livsmedel anser förvaltningen vara lite främmande inom strategi 2, då den samtidigt behandlar frågor som fysisk planering och exploatering. En möjlig ändring kan vara att beröra dessa frågor genom en egen, separat strategi. Förvaltningen anser att det bör förtydligas vad skillnaden är mellan Strategi 4: Utveckla kunskap och kommunikation och avsnittet "Behov av ny kunskap"

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande

Särskilt uttalande gjordes av Viktor Gustafsson m.fl. (V), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till Handlingsplan för biologisk mångfald och har förhoppning om att genomförandet av den kommer att bidra en bibehållen eller förstärkt biologisk mångfald i Stockholm. Innehållet i handlingsplanen är relevant och tydligt formulerat. Inledningsvis beskrivs hur den förhåller sig till dokument som Agenda 2030, Miljöprogrammet, Grönare Stockholm och Översiktsplan 2018 samt att den avses att fördjupas genom bland annat lokala åtgärdsprogram vilket är tydliggörande och viktigt.

Förvaltningen ser positivt på att planen genom de fem strategierna försökt täcka in så många aspekter som möjligt av vad ett arbete med förstärkt biologisk mångfald kan

innebära. Både internt i Stockholms stad samt hur arbetet kommuniceras internt och externt. Det är också bra dokumentet trycker på nyttan av kunskapsutveckling att handlingsplanen avses vara ett levande dokument som uppdateras vart fjärde år. Förvaltningen när en förhoppning om att handlingsplanens genomförande kan bidra till ett närmare samarbete mellan olika förvaltningar i samband med att implementeringen av den påbörjas. Vilket ur förvaltningens perspektiv sker främst genom de lokala åtgärdsprogrammen. Det är bra att miljö- och hälsoskyddsnämnden har en sammanhållande och stödjande roll i arbetet.

Samtidigt befarar förvaltningen att behovet av resurser och ekonomiska medel kommer att öka för att en implementering av planen ska vara genomförbar, vilket även lyfts fram i själva handlingsplanen. Förvaltningen föreslår att ökat stöd kan utföras genom budgetposter att söka medel ur för investeringsprojekt i syfte att värna biologisk mångfald. Samt tillskott till den ordinarie driftbudgeten för framför allt skötsel av naturmark, eftersom det är där skötselkostnaderna sannolikt kommer att öka mest. Förslagsvis sker detta genom en noggrannare uppdelning av det som idag generellt kallas "naturmark" i olika naturmarkstyper för vilka kostnadsberäkningar görs som sedan ligger till grund för ändringar i driftbudgeten. Olika naturtyper kan vara; strand, våtmark, ängsmark, lövskog, ekhage/ekskog, barrskog m.fl.

Under strategi 1 anser förvaltningen att listan med exempel på prioriterade arter kan utökas och göras mer konsekvent. I annat fall behöver valet av arter och släkten motiveras tydligare.

Under strategi 2 saknar förvaltningen behovet av att värna och förstärka gröna kopplingar och spridningssamband i den bebyggda miljön. Detta skulle kunna lyftas fram i en egen punkt i strategin för att bli tydligare.

Punkterna som berör upphandling och inköp av livsmedel anser förvaltningen vara lite främmande inom strategi 2, då den samtidigt behandlar frågor som fysisk planering och exploatering. En möjlig ändring kan vara att beröra dessa frågor genom en egen, separat strategi.

Förvaltningen anser att det bör förtydligas vad skillnaden är mellan Strategi 4: Utveckla kunskap och kommunikation och avsnittet "Behov av ny kunskap".

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Niklas Thorén m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Elvir Kazinic m.fl. (S), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning är positiv till förslaget till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad. Majoriteten av de synpunkter som lämnats på miljö- och hälsoskyddsnämndens kontorsremiss av handlingsplanen i februari 2020 har arbetats in i det nya förslaget.

Presenterade strategier bedöms kunna bidra till att uppnå målet om *Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem* som presenteras i miljöprogrammet 2020-2023. Förvaltningen bedömer att strategierna är genomförbara med rätt stöd.

Vidareutveckling av digitala verktyg ser förvaltningen som ett bra underlag för förvaltningens arbete, exempelvis landskapsanalyser och grönytefaktor. Förvaltningen vill betona att det är önskvärt om kartverktygen i möjligaste mån finns tillgängliga i dpMap för att underlätta förvaltningens arbete.

Förvaltningen ser positivt på framtagande av en gemensam kravspecifikation för upphandling av skötselentreprenörer gällande naturhänsyn och naturvård. På förvaltningen finns behov av kompensutveckling samt stöd och vägledning centralt för att säkerställa att beställare har relevanta kunskap om gällande miljökrav.

En konsekvens av klimatförändringarna och en påtaglig kostnad för förvaltningen är en ökad förekomst av granbarkborren. En insekt som angriper granar och äventyrar deras överlevnad. Granbarkborrarna sprider sig från angripna träd till friska träd genom svärmning när sommarvärmerna kommer. I dagsläget har flertalet av stadsdelens granbestånd blivit angripna, många granar har dött och tvingats tas ned. Andra riskerar att insjukna när granbarkborren sprider sig ytterligare. Förvaltningen bedömer att problemet med granbarkborren kan påverka ekosystemet negativt eftersom det kan påverka andra arters överlevnad, vilket kan kopplas till strategi 1 och 3 i handlingsplanen. Åtgärder behöver vidtas för att minska spridningen av granbarkborren, till exempel behövs trädinventering och kartläggning av bestånd samt utarbetande av en åtgärdsplan utifrån prioriterade riskområden.

Förvaltningen ser ett behov av samordnat arbete i staden samt resurser för insatserna. Vad gäller implementeringen av handlingsplanen är det kommande arbetet med åtgärdsprogram avgörande. Förvaltningen ser positivt på den metod som föreslagits i handlingsplanen där förslag på platsspecifika åtgärder ska tas fram.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Tina Kratz m.fl. (V) och Maria von Bredow m.fl. (S), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 31 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att handlingsplanen på ett bra sätt kan stödja stadens förvaltningar och bolag i det viktiga arbetet med att värna biologisk mångfald. Strategierna är relevanta och lyfter viktiga frågor och utmaningar med syfte att uppnå ett gott resultat. Samverkan mellan olika aktörer och att frågan om biologisk mångfald lyfts tidigt i olika processer är mycket viktigt.

I handlingsplanen lyfts fram att ett riktat åtgärdsarbete behöver organiseras områdesvis, t.ex. genom att skötselplaner tas fram efter inventeringar även för den oskyddade naturen. Detta är angeläget, anser förvaltningen, då det ger förvaltningen ett bra underlag för att värna biologisk mångfald och utveckla arbetssätt inom vårt ansvarsområde.

Förvaltningen ser positivt på att en gemensam kravspecifikation för upphandling av skötselentreprenörer gällande naturhänsyn och naturvård tas fram. Förvaltningen ser också ett behov av att öka kunskapen inom förvaltningen när det gäller att möta klimatförändringar med rätt åtgärder, men också för att kunna göra prioriteringar av angelägna åtgärder för att värna biologisk mångfald då resurserna är begränsade. Det är därför viktigt att gemensamma utbildningstillfällen erbjuds då handlingsplanen implementeras och därefter kontinuerligt. Utbildningsinsatser till externa, t.ex. koloniträdgårdsföreningar och stadsodlare ser förvaltningen också som angeläget, då dessa på ett positivt sätt kan påverka att den biologiska mångfalden värnas.

Den återkommande frågan när det gäller skötsel och utveckling av naturreservat och de bostadsnära naturområdena som inte är skyddade, här ingår även att stärka den biologiska mångfalden, är hur det ska finansieras. När det gäller naturreservat söker stadsdelsnämnderna årligen medel ur centrala medelsreserven. Då det är en osäkerhet kring utfallet är det svårt att planera för större insatser över tid. Det är också viktigt att

den pott som finns att söka ur räknas upp då antalet naturreservat i staden ökar. När det gäller möjligheterna för stadsdelsnämnderna att utföra åtgärder som stärker den biologiska mångfalden i den bostadsnära naturen är de begränsade, på grund av att ytorna ger en mycket blygsam tilldelning enligt den fördelningsnyckel som är underlag för budgettilldelning.

Förvaltningen anser slutligen att det är positivt om miljöförvaltningen tilldelas ett tydligt samordningsansvar för handlingsplanens genomförande och att budgetresurser avsätts för det.

Skärholmens stadsdelsförvaltning

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har lämnat synpunkter i tidigare remissrunda och ser att det reviderade förslaget till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholm stad är väl genomarbetad och har ingen fortsatt erinran i ärendet.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Christoffer Järkeborn m.fl. (M), Anne-Lie Elfvén (L), Anna-Klara Müntzing (MP) och Lars Rottem Krangnes (C), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Antonia Simon (Fi), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Frida Bondesson (KD) som instämde i det särskilda yttrandet av Christoffer Järkeborn m.fl. (M), Anne-Lie Elfvén (L), Anna-Klara Müntzing (MP) och Lars Rottem Krangnes (C).

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen anser att förslaget till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad är ett mycket ambitiöst och viktigt dokument då den innebär en

konkretisering av miljöprogrammet och dess mål om ”Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerade och sammanhängande ekosystem”.

Förvaltningen kan konstatera att flera av de synpunkter som förvaltningen lämnade i samband med kontorsremissen omhändertagits, såsom att stadsdelsförvaltningarna ska vara delaktiga i att tydliggöra och specificera skötselbehov för att upprätthålla biologisk mångfald i samband med investeringar på kommunalt ägd mark och vatten.

För att kunna förverkliga handlingsplanen är det enligt förvaltningen mycket viktigt att tillräckliga medel tillförs respektive ansvarig nämnd så att nödvändiga åtgärder kan genomföras. Det gäller exempelvis medel för att sköta artrika miljöer, såsom värdefulla ek- och tallmiljöer, vilka kräver skötselinsatser utöver den ordinarie parkskötseln. Andra föreslagna åtgärder, till exempel att andelen ekologiska livsmedel och andra ekologiskt certifierade produkter ska öka, innebär också ökade kostnader. Idag söker nämnderna medel för förbättrings- och skötselåtgärder av befintliga naturreservat hos kommunstyrelsen i samband med exempelvis verksamhetsplanen.

För att säkerställa att naturreservaten sköts i enlighet med framtagna skötselplaner anser förvaltningen att de extra medel som krävs för detta istället ska ingå i den budget som respektive nämnd tilldelas utifrån stadsmiljönyckeln. Därutöver anser förvaltningen att det bör vara möjligt att söka medel för exempelvis framtagande av skötselplaner för park- och naturområden som ligger utanför naturreservaten.

För att handlingsplanen ska bli konkret och genomförbar är det enligt förvaltningen angeläget att de i förslaget beskrivna lokala åtgärdsprogrammen med platsspecifika åtgärder tas fram. Genom att ha tillgång till ett sådant program, där åtgärder och ansvarig nämnd tydligt anges, har förvaltningen möjlighet att planera in aktuella åtgärder i verksamhetsplanen och eventuellt söka extra medel. Det är enligt förvaltningen positivt att miljöförvaltningen har en ledande och stödjande roll i arbetet med att ta fram dessa program.

En viktig fråga som rör biologisk mångfald är enligt förvaltningen problemet med att många parktytor är utsatta för extra stort slitage då det saknas tillräckligt stora skol- och förskolegårdar. Naturreservatet i Sickla park är ett exempel på detta, där värdefulla ekmiljöer utsätts för mycket stort slitage då ytorna där nyttjas som skolgård. Förvaltningen önskar att handlingsplanen belyser denna problematik tydligare.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 september 2020 följande.

Östermalms stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Birgit Marklund Beijer m.fl. (S) och Jaime Barrios m.fl. (V), *bilaga 1*.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 augusti 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till Handlingsplan för biologisk mångfald och har förhoppning om att genomförandet av den kommer att bidra till en bibehållen eller förstärkt biologisk mångfald i Stockholm. Innehållet i handlingsplanen är relevant och tydligt formulerat. Inledningsvis beskrivs hur den förhåller sig till dokument som Agenda 2030, Miljöprogrammet, Grönare Stockholm och Översiktsplan 2018 samt att den avses att fördjupas genom bland annat lokala åtgärdsprogram vilket är tydliggörande och viktigt.

Förvaltningen gläds åt att planen genom de fem strategierna försökt täcka in så många aspekter som möjligt av vad ett arbete med förstärkt biologisk mångfald kan innebära. Förvaltningen är också positiv till att handlingsplanen beskriver hur arbetet ska kommuniceras, både internt inom staden och externt. Det är också bra att dokumentet trycker på nyttan av kunskapsutveckling och att handlingsplanen avses vara ett levande dokument som uppdateras vart fjärde år.

Förvaltningen när en förhoppning om att handlingsplanens genomförande kan bidra till ett närmare samarbete mellan olika förvaltningar i samband med att implementeringen av den påbörjas. Vilket ur förvaltningens perspektiv sker främst genom de lokala åtgärdsprogrammen. Det är bra att miljö- och hälsoskyddsnämnden har en sammanhållande och stödjande roll i arbetet.

Samtidigt befarar förvaltningen att behovet av resurser och ekonomiska medel kommer att öka för att en implementering av planen ska vara genomförbar, vilket även lyfts fram i själva handlingsplanen. Förvaltningen föreslår att ökat stöd kan utföras genom budgetposter att söka medel ur för investeringsprojekt i syfte att värna biologisk mångfald. Det krävs även tillskott till den ordinarie driftbudgeten för framför allt skötsel av naturmark, eftersom det är där skötselkostnaderna sannolikt kommer att öka mest. Förslagsvis sker detta genom en noggrannare uppdelning av det som idag generellt kallas ”naturmark” i olika naturmarkstyper för vilka kostnadsberäkningar görs som sedan ligger till grund för ändringar i driftbudgeten. Olika naturtyper kan vara; strand, våtmark, ängsmark, lövskog, ekhage/ekskog, barrskog m.fl.

Under strategi 1 anser förvaltningen att listan med exempel på prioriterade arter kan utökas och göras mer konsekvent. I annat fall behöver valet av arter och släkten motiveras tydligare.

Under strategi 2 saknar förvaltningen behovet av att värna och förstärka gröna kopplingar och spridningssamband i den bebyggda miljön. Detta skulle kunna lyftas fram i en egen punkt i strategin för att bli tydligare.

Punkterna som berör upphandling och inköp av livsmedel anser förvaltningen vara lite främmande inom strategi 2, då den samtidigt behandlar frågor som fysisk planering och exploatering. En möjlig ändring kan vara att beröra dessa frågor genom en egen, separat strategi.

Förvaltningen anser att det bör förtydligas vad skillnaden är mellan Strategi 4: Utveckla kunskap och kommunikation och avsnittet ”Behov av ny kunskap”.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 14 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Underremiss

Stockholm Hamn AB:s remissvar daterat den 8 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms Hamnar delar handlingsplanens syn att påverkan på biologisk mångfald är ett viktigt miljöproblem och att Stockholm har en unik blågrön infrastruktur som behöver bevaras och stärkas.

I februari 2020 lämnade Stockholms Hamnar synpunkter på kontorsremissen av handlingsplanen. I det förslag av planen som nu har remitterats har ett flertal ändringar gjorts, utifrån synpunkter från förvaltningar och bolag, och Stockholms Hamnar välkomnar i huvudsak de förbättringar som har blivit ett resultat av detta. Bland annat har ansvaret för olika insatser samt vikten av att arbeta med biologisk mångfald i planeringsprocessen tydliggjorts. Stockholms Hamnar ser även positivt på att arbetet med biologisk mångfald i befintliga miljöer (som bostadsnära och hårdgjorda ytor) har betonats mer.

I strategi 2 (Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer) är stadens byggande och förvaltande bolag utpekade som ansvariga för vissa insatser. Stockholms Hamnar ser i detta sammanhang fram emot samverkan med andra aktörer inom staden för att identifiera och utveckla aktiviteter och gemensamma arbetssätt för att värna den biologiska mångfalden.

I miljöprogrammet för Stockholm 2020-2023 finns ett målområde med koppling till handlingsplanen för biologisk mångfald: Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem. Ett av Stockholms Hamnars tydligaste bidrag till målområdet är att underlätta att lämna ifrån sig avfall i offentlig miljö och att utvärdera möjligheterna till vattenbaserade skräpkorgar, i syfte att minska nedskräpningen i vattenområden, samt i viss mån ekologiskt hållbar

parkskötsel inom Hamnens områden. Även utplacering av risvasar är en åtgärd som Stockholms Hamnar även fortsättningsvis kommer att vara delaktigt i. Stockholms Hamnar noterar att handlingsplanen sannolikt kommer att medföra ytterligare skötselbehov vilket i så fall medför ett behov av utökade resurser.

Slutligen vill Stockholms Hamnar lyfta fram att handlingsplanens förslag att överväga möjligheterna att anlägga gröna tak, behöver samordnas med stadens mål om att utöka antalet tak med solceller.

Stockholm Vatten och Avfall AB:s remissvar daterat den 14 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Vid genomgång ser vi inom Stockholm Vatten och Avfall att hänsyn har tagits till de synpunkter som påpekades i den första remissrundan.

Det som kan förtydligas är att Stockholm Vatten och Avfall har ansvar för det som betecknats som hushållsavfall och nu betecknas kommunalt avfall och viss sjörestauration som är ålagt genom ägardirektiv.

Annars välkomnar Stockholm Vatten och Avfall handlingsplanen utan ytterligare synpunkter.

AB Svenska Bostäders remissvar daterat den 8 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Svenska Bostäder anser att handlingsplanen är ambitiös och innehåller relevanta strategier för att värna den biologiska mångfalden. Det är även mycket positivt att handlingsplanen kommer att bidra till att samverkan inom staden kommer att förstärkas, bland annat i det interna Naturvårdsnätverket. Bolaget ser gärna att ytterligare kanaler och forum bildas för att lyfta goda exempel och arbetssätt som med erfarenhet visat sig vara framgångsrika.

Staden har som övergripande mål att bygga 140 000 bostäder till 2030, där förtätning i befintliga områden utgör en stor andel av stadsbyggnadsprojekten. I ett flertal fall innebär detta att grönytor tas i anspråk, något som riskerar att utgöra en målkonflikt med den ”bostadsnära vardagsnatur med artrika inslag” som beskrivs i handlingsplanen. Bolaget vill lyfta fram behovet och vikten av att miljöförvaltningen och exploateringskontoret i tidigt skede i stadsbyggnadsprocessen väger olika intressen mot varandra t.ex. naturvärden, dagvattenhantering, parkerings- och cykeltal. Som byggande bolag har vi i praktiken ett begränsat markområde där det ofta är svårt/omöjligt att tillgodose alla önskemål – en prioritering och avvägning är nödvändig.

I de fall som det kommer att krävas ytterligare detaljerade utredningar i tidiga skeden riskerar detta att påverka kostnaderna i byggprojekt, dels genom kostsamma utredningar och dels om det resulterar i fördyrande åtgärder på kvartersmark. I värsta fall kan det medföra att projekt blir för dyra för att genomföras. För att stadens mål ska kunna implementeras fullt ut bör finansiella resurser öronmärkas för detta ändamål. Bolaget önskar att staden tar ett centralt ansvar för denna typ av utredningar. Ett exempel på projekt där detta arbetssätt fungerat bra är Hagastaden.

Koncernledningens synpunkter

Koncernledningen tycker handlingsplanen är tydlig, lättläst och har bra disposition. Det är även bra att de fem strategierna i handlingsplanen beskrivs likartat. Då handlingsplanen sedan tidigare varit ute på kontorsremiss och synpunkterna från koncernens dotterbolag är inarbetade har inte koncernen mer i sak att kommentera. Det kan dock konstateras att arbetet med att förverkliga handlingsplanen är komplex där många delar inom staden och även externa parter måste samarbeta kring de angelägna insatserna.

Stadens övergripande mål om att bygga 140 000 bostäder till 2030, där förtätning i befintliga områden utgör en stor andel av stadsbyggnadsprojekten, innebär i många fall att grönytor tas i anspråk, något som riskerar att utgöra en målkonflikt med den ”bostadsnära vardagsnatur med artrika inslag” som beskrivs i handlingsplanen. Koncernledningen vill liksom dotterbolagen lyfta fram behovet och vikten av att miljöförvaltningen och exploateringskontoret i tidigt skede i stadsbyggnadsprocessen väger olika intressen mot varandra t.ex. naturvärden, dagvattenhantering, parkerings- och cykeltal. Koncernen och dess dotterbolag har i rollen som byggherre ett begränsat markområde där det ofta är svårt/omöjligt att tillgodose alla önskemål – en prioritering och avvägning är nödvändig.

Koncernen noterar att handlingsplanen beskriver att det är nödvändigt att geografiskt kopplade åtgärdsprogram tas fram. I dessa åtgärdsprogram ska, främst stadsdelsförvaltningar men även bolag, bli ansvariga för att genomföra åtgärder. Koncernledningen ser svårigheter med att förutspå effekterna av detta arbete och vilka kostnader det medför. Handlingsplanen ger heller inte förslag på hur dessa framtida kostnader bör budgeteras om exempelvis medel bör avsättas centralt eller utifrån bolagsrespektive nämndnivå.

Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030

Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030:s yttrande daterat den 29 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Tranberg (OPOL), *bilaga 1*.

Agenda 2030-rådet vill inledningsvis framhålla att rådet finner förslaget till handlingsplan i stora delar bra, och ett steg framåt i förhållande till nuvarande arbete. Det gäller till exempel arbetet med blågrön infrastruktur, invasiva arter och det föreslagna systemet med prioriterade arter. Rådet ser också positivt på hur förslaget pedagogiskt förklarar hur det förhåller sig till och är beroende av andra av staden beslutade dokument och processer.

Rådet ser särskilt positivt på att förslaget markerar hur arbetet är i linje för att nå målen i Agenda 2030. Rådet vill här framhålla att fler mål i Agenda 2030 än de angivna påverkas av hur staden lyckas i sitt arbete för biologisk mångfald. Det gäller särskilt när man tar in det perspektiv som både anges i förslaget till handlingsplan och är utgångspunkt för Agenda 2030: hur arbetet i en del av världen påverkar andra. Här kan nämnas att vilken form av biobränsle staden använder i energiproduktion påverkar både möjligheterna att nå mål 15 om biologisk mångfald och mål 7 om hållbara energisystem. Likaså finns en koppling mellan mål 15 och mål 12 om hållbar konsumtion, och rådet noterar positivt hur förslaget till handlingsplan anger att arbete med upphandling är ett verktyg för att staden ska bidra positivt (också utanför stadens gränser) för biologisk mångfald.

Rådet har i flera tidigare yttranden markerat vikten av att i stadens dokument ange vilka målkonflikter som uppstår i arbetet och hur staden avser hantera dessa. I arbetet med biologisk mångfald finns uppenbara målkonflikter med behov av exploatering och invånares möjlighet att nyttja naturen. En större tydlighet i hur dessa målkonflikter kan adresseras skulle kunna stärka ställningen för arbetet med biologisk mångfald.

Rådet skulle gärna se att staden överväger mer konkreta mål för arbetet med biologisk mångfald. Konkreta mål skapar förutsättningar för kontinuitet och tydlighet. Det ger möjlighet att på ett pedagogiskt sätt se hur arbetet fortskrider över tid. En tanke som framfördes under rådets diskussion var att arbeta med mål runt vissa nyckelarter på samma sätt som görs med nyckelbiotoper. Vidare framfördes under diskussionen att om målen för biologisk mångfald inte är tillräckligt konkreta kan det vara svårt att prioritera arbetet om det till exempel står i konflikt med planerade exploateringar, där målen ofta är mycket konkret uttryckta.

Vidare konstaterar rådet att det är bra om en handlingsplan som denna anger en utgångspunkt, en förklaring om vilken nivå staden anser sig ha idag utifrån vilket mål såväl som framgång eller bakslag kan mötas. Här kan till exempel stadens biotopkarta användas.

Det vore också bra om handlingsplanen tydligare definierade vilken roll stadens vill ta för att nå målen i samverkan med andra. Det gäller då såväl samverkan med andra markägare som har stor påverkan på stadens möjligheter att verka för biologisk mångfald som samverkan med andra kommuner och regionen.

Avslutningsvis ser rådet fram emot att handlingsplanen efter antagande leder till att arbetet för biologisk mångfald intensifieras och prioriteras. Prioriteringar bör innebära att arbetet syns tidigt vid exploateringar och är en integrerad del av all stadsplanering. Rådet förutsätter att denna prioritering återspeglas i de åtgärdsplaner och den områdesplanering som ska ske. Det framfördes också i diskussionen att det kan krävas investeringar för att nå målen, exempelvis för vidare artinventering i Stockholm.

Förbundet för Ekoparken

Förbundet för Ekoparkens yttrande daterat den 9 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Sammanfattning

Förbundet för Ekoparken (FFE) anser att Handlingsplanen för biologisk mångfald blir orealistisk, eftersom man inte tillräckligt klart uppmärksammar de bakomliggande faktorer som gör att biologisk mångfald och friluftsliv successivt har fått och fortsatt kommer att få försämrade förutsättningar i regionen. Huvudproblemet för framtiden är att Stockholms stad fastställt ett mål för bostadsutbyggnad på 140 000 lägenheter utan att analysera och säkra att detta är ekologiskt hållbart. Staden byggs inåt med en förtättningsambition som är helt olämplig för skolor och förskolors behov av grönyta och som därmed också skadar den biologiska mångfalden. De stora utbyggnadsområdena presenteras som miljöstadsdelar, men i exempelvis Norra Djurgårdsstaden och Hjorthagen blir exploateringarna allt brutalare och den närmatur och viktiga spridningsväg från Norra till Södra Djurgården, som en gång fanns, utplånas. Sveriges enda nationalstadspark – Kungliga nationalstadsparken – nämns i korthet men de värden och skyddsbehov som krävs för detta unika område nämns inte specifikt. Kartan på s 29 ger dock en fingervisning om en medvetenhet om parkens värden. De konkreta förslag på skötsel och organisation som föreslås är ofta väl underbyggda, men när ansvariga politiker och tjänstemän inte ifrågasätter den storskaliga fortsatta exploateringen av grönyta blir det mycket problematiskt.

Förbundets remissvar är uppbyggt så att regionplaner och stadsbyggnad behandlas först. Det är det övergripande och helt avgörande perspektivet för hur den biologiska mångfalden ska kunna värnas och utvecklas. Därefter behandlas åtgärder av skötselkaraktär, som är nog så viktiga för att i någon mån bromsa den utveckling mot minskad mångfald som vi befarar.

Målet för den biologisk mångfalden är intetsägande

Det mål som anges för arbetet är intetsägande: ”Biologisk mångfald och sammanhängande ekosystem.” Formulerat på detta vis väcker det frågan ”vilken mångfald och hur pass sammanhängande ekosystem?” Ska målet ha någon betydelse måste någon form av kvantifiering anges. Målet skulle anges som ”en starkt ökad (20-30-40-50%) biologisk mångfald och ”avsevärt bättre sammanhängande ekosystem”. I sin tur förutsätter det att något slags utgångsläge kan beskrivas som möjliggör uppföljning av om målet uppnås, dvs. huruvida den biologiska mångfalden faktiskt ökar och om ekosystemen faktiskt gjorts mer sammanhängande. Målet som det nu är formulerat är intetsägande.

Planfrågor och stadsbyggnad bör vara den strategiska utgångspunkten

Det är ett uppenbart faktum att biologisk mångfald skadas av stadsutbyggnad. Samtidigt redo isas i många städer, även storstäder en förhållandevis rik biologisk mångfald, till och med rikare än i många jord- och skogsbruksområden. Städer har många gånger lokaliserats till landskapstyper med stor biologisk mångfald, pga. goda odlingsmöjligheter, god vattenförekomst, tillgång på skog och byggnadsmaterial etc. Städer har blivit biologisk mångfalds reservoarer på många håll i världen. Därför har städer ett alldeles särskilt ansvar för att värna och utveckla den biologiska mångfalden globalt.

Det ansvaret börjar med region- och stadsplanering. Stockholms län måste få en mer aktiv regionplanering där olika utbyggnadsbehov fördelas mellan kommunerna; bostäder, studentbostäder, kontor m m. Nu är byggandet starkt koncentrerat till Stockholm och några få randkommuner – Järfälla, Solna, Sundbyberg och Nacka. Denna ensidiga och snabba tillväxt av några få kommuner skadar för hela regionen strategiskt viktiga grönområden. Pådrivande i denna utveckling är bygg- och fastighetsbolag som givetvis vill – och av politiker som hyllar marknadsekonomin tillåts – exploatera och investera där markvärdena är som störst.

Förbundet anser att utgångspunkten för en handlingsplan för biologisk mångfald måst vara en region och stadsplanering som planerar för grön infrastruktur i paritet med annan infrastruktur. Grönområden och parker kommer att vara en överlevnadsfråga i framtidens klimatförändringar. Handlingsplanen är orealistisk som undviker att ta upp exploaterings- och förtättningsivern inom Stockholms kommun utan att påtala dess negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden.

I handlingsprogrammet står på ett flertal ställen att ”Stockholm stad har som mål att bygga 140 000 nya bostäder till år 2030. En ökande befolkning har behov av rekreationsområden, grönska och vatten av god kvalitet. För att värna och utveckla stadens biologiska mångfald samtidigt som Stockholm växer behövs ett strategiskt arbetssätt”. Förbundet menar att det är just ett sådant strategiskt arbetssätt som saknas.

När Stockholm har omvandlats från industristad till high-tech stad under de senaste decennierna fanns det i början industri- och hamnområden att bygga på. Dessa områden tar nu slut (Hammarbyhamnen Norra Djurgårdsstaden) och trycket ökar på Stockholms parker och naturområden. Att en expansion av Stockholm i linje med ”140-programmet” inte fungerar visar de stora konflikter som uppstår på ett flertal ställen. Samarbetsorganisationen ”Grön stad” har bland sina grupper Nätverket Årstafältet, Bevara Årstaskogen, Skydda Nytorps gärde, Rädda Hammarbyskogen m.fl. Närmaturen bebyggs på bekostnad av rekreationsmöjligheter, biologisk mångfald och spridningsvägar. Staden fick en kraftig påminnelse om att rådande planeringsfilosofi är ohållbar genom att Naturskyddsföreningen fick rätt i Miljööverdomstolen och därmed räddande jätteekarna i Kristineberg.

Den obekymrade optimism, som genomsyrar handlingsplanen, har föga med verkligheten att göra. Risken är att den invaggar medborgarna att förlita sig på att handlingsplanen och Stockholms stadsförvaltningar tillsammans med strategiska digitala verktyg ordnar så att staden växer och att grönskan inte hotas. Förbundet anser att det är en vilseledande och farlig optimism.

Regionplaneringen har i många år varit framsynt och värnat grön infrastruktur i hela länet. I dag behöver kommunerna inte bry sig om den Regionala Utvecklingsplanen för Stor-Stockholm (RUFS) alls. Den skulle kunna göras i någon mån styrande genom att det, i samband med alla större exploateringar, omnämns om projektet överensstämmer eller inte med den antagna regionplanen. Förhoppningen är då att regionplanen ska ha gjorts med den gröna infrastrukturen i fokus.

I Handlingsplanen skymtar ibland en medvetenhet om denna övergripande konflikt. Figur 11, s 29 är värdefull. Den vittnar om en medvetenhet om konflikten mellan exploatering och biologisk mångfald. Mycket stora områden – kanske 40 procent – i Stockholms kommun planeras för ”omvandling”, vanligen förtätning. Det är samtidigt till stor del områden som i dag utgör spridningszoner och är livsmiljöer för skyddsvärda arter. Det ställer utomordentligt stora krav på kommunens förvaltningar att tydliggöra dessa konflikter lokalt och hantera dem med den biologiska mångfaldens värden för ögonen. En grön infrastrukturplan för hela staden – med beaktande av grannkommunernas planering – som, förutom klimataspekter och rekreativsmöjligheter har den biologiska mångfalden för ögonen, bör arbetas fram för att stödja det fortsatta arbetet. Exemplet i figur 12 s. 30 är föredömligt.

De tio gröna kilarna i Stockholms län är grön infrastruktur som finns och som är relativt väldokumenterad. Det är en självklar struktur att utgå ifrån och bygga vidare på. Region Stockholm har gjort en utredning om de svaga sambanden i kilarna och arbetet kan lämpligen börja med att stärka dessa. Bl.a. Stockholms och Järfälla kommuner gör tvärtom och bygger igen Järvakilen stegvis. Därför bör Länsstyrelsen föreslå regeringen och kommunerna att införa skydd, i form av naturreservat eller på andra sätt, för Storstockholms gröna kilar.

Handlingsplanens fem strategier är bra

Handlingsplanen innehåller fem strategier som ska hålla ihop arbetet för den biologiska mångfalden. Alla fem strategier är bra, men värdet av strategierna avgörs av hur de genomförs. Att det krävs en bred samverkan inom hela den kommunala förvaltningen är uppenbart. Den Strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm har en central roll och måste ges en stark ställning om Handlingsplanen ska få avsedd effekt.

Handlingsplanen är ett dokument som kan ge struktur åt Stockholms stads arbete med biologisk mångfald genom att det utgör ett gemensamt underlag som olika förvaltningar kan utgå från. Här finns beskrivningar av befintliga underlag och vilka olika måldokument som styr arbetet. Förbundet saknar i den översiktliga uppräkningsplanen av dokument den Fördjupade översiktsplanen för Nationalstadsparken, den del som ligger inom Stockholm. I den finns hänvisning till det ytterst viktiga dokumentet Nationalstadsparkens ekologiska infrastruktur Stadsbyggnadskontoret 1997:8.

Av de fem strategierna som beskrivs är nr 2, nr 4 och nr 5 framför allt ett stöd för hur arbetet ska fördelas och bedrivs inom stadens förvaltningar. Listningen på sid 40 visar att samordning och tydliga ansvarsområden är en förutsättning för en hög ambitionsnivå i arbetet med biologisk mångfald. Det är också viktigt att de olika

förvaltningarna får medel för att fullfölja sina ansvar. Den tydliga specifikationen om ansvar är ett viktigt stöd i det löpande arbetet. Särskilt viktig är strategi nr 2: ”Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer.” Visserligen görs det i dag rutinmässiga miljökonsekvensbeskrivningar i samband med detaljplaner i de flesta fall, men dessa saknar den skärpa och den överblick av helheten som krävs för att fånga in förhållanden som rör värdekärnor och spridningsvägar. Varje enskild detaljplan kan avfärdas med att den endast förorsakar ett mindre intrång eller bortfall av grönområden. Den sammantagna effekten av de många detaljplanerna uppmärksammas då inte. Översiktligt bör Stockholms stad anta en grön infrastrukturplan som varje detaljplan därefter kan ställas emot. En sådan plan måste givetvis utarbetas i samarbete med kringliggande kommuner för att vara realistisk beträffande värdekärnor och spridningsvägar.

Det är möjligt att bygga en hel del bostäder och tillhörande infrastruktur inom Stockholms stads gränser utan att reducera grönstruktur och biologisk mångfald. Det kräver emellertid ett mycket klart uppdrag till miljöförvaltningen att tydliggöra konflikter när de uppstår. Detta för att andra alternativ ska väljas. Sådan är inte situationen i dag. Vi har ett flertal exempel på där kommunens miljöförvaltning med kraft borde uppmärksammat värdefull natur och grön infrastruktur i samband med yttranden över kommuns detaljplaner, men inte gjort detta. Exempelvis har inte Miljöförvaltningen haft några synpunkter på att ett flertal gamla ekar med rödlistade arter planeras tas bort för att bygga ett kontorshus i Kristinebergsparken i Stockholm, eller att Stockholms stad planerar att i princip klippa av det gröna sambandet mellan Nackareservatet och Årstaskogen genom att bebygga Hammarbyskogen. En seriös, allvarligt menad politik för biologisk mångfald kan inte bygga på att Miljöförvaltningen undviker att påtala dylika konflikter.

Spridningsanalyser för olika habitatnätverk behöver göras. Särskilt viktigt är att göra detta för de områden som är utpekade som svaga, gröna samband. Kvalitetsmått måste utvecklas för spridningsvägar. Kvalitetsmått ska avspegla olika arters behov av grönstruktur. Inför all planering ska naturvärdesinventeringar göras. Det betyder t.ex. att i underlag för beslut om programutredningar ska det finnas med en naturvärdesinventering.

Strategi nr 1 och nr 3 har en tydlig koppling till det praktiska naturvårdsarbete som måste bedrivas för att stärka den biologiska mångfalden. Här är det viktigt att det finns en konkret åtgärdsplan och budget för att öka insatserna. Kunskapsuppbyggnad är fortsatt viktig. Men idag finns det redan mycket kunskap om praktiska naturvårdsåtgärder som kan stärka biologisk mångfald. Någon anledning att avvakta ytterligare kunskapsuppbyggnad innan åtgärder för att stärka naturen vidtas finns inte. Därför kan praktiska åtgärder öka i volym samtidigt som fortsatt kunskapsuppbyggnad kan ge underlag till ytterligare åtgärder framöver. I framgångsrikt naturvårdsarbete krävs en kombination av restaurerande skötsel och långsiktig löpande skötsel. Engångsinsatser kan bli bortkastade om inte löpande skötsel fortsätter. Det gäller även när naturvärden nyskapas genom naturvårdsprojekt eller som kompensationsåtgärder i samband med exploatering.

För att naturvårdsarbetet ska bli väl utfört är det viktigt att kunskapsnivån hos de som utför den praktiska naturvården är hög. Det räcker inte med att ha bra handlingsplaner och skötselbeskrivningar om kompetensen saknas hos de som utför skötseln. Kontinuitet i det praktiska skötselgenomförandet är också viktig. Planering och utförande av skötseln måste också följs upp och utvärderas.

Det är viktigt att komma ihåg att även med god kartläggning av olika typer av gröna och blå områden kommer man alltid att ha en kunskapsbrist över såväl artförekomst som ekosystemtjänster. Av den anledningen är det viktigt att skydda större och fler områden än vi idag gör. Rent generellt är kartläggning av salt- och sötvattenmiljöerna särskilt bristfälliga. Av den anledningen bör en stark försiktighetsprincip råda vid allt byggande och anläggande i vattenmiljöer till dess att tillräckliga kunskapsunderlag tagits fram, detta för att inte riskera arters förekomst och att inte störa deras spridningsmöjligheter.

Kunskap behövs också på ett övergripande plan för att kunna styra arbetet i rätt riktning och för att kunna bedöma om arbetet ger förväntat resultat. Det handlar bl.a. om inventeringar av biologisk mångfald. Utan ett grepp om hur omfattande den biologiska mångfalden är – olika arter i olika områden – blir arbetet för att stärka den biologiska mångfalden ett famlande i mörker. Går det framåt eller är åtgärderna otillräckliga? Vilka åtgärder är effektiva? Vilka är kontraproduktiva? Krävs större insatser? Viss medvetenhet om detta företes i handlingsplanen på s 37, men kunde präglas av en högre ambitionsnivå.

Generellt har säkerhetsavverkningar av äldre grova träd blivit ett allt större problem i Stockholms kommun, inte minst i Nationalstadsparken. Detta kan ha koppling till en allt aggressivare marknadsföring från trädfällarfirmer men kan också bero på bristfällig kunskap. Dödsfall och även personskador från träd är en ovanlig olycka jämfört med andra olycksrisker i storstadens närhet. "Säkerhetsfällningar" sker ibland ganska långt från frekventerade stigar där personrisker är osannolika från fallande träd och grenar. Uppenbarligen hade TV-eken kunnat sparas för framtiden om starkare lagar hade funnits för omistliga exemplar av jätteekar. En "Lex TV-eken" borde ha införts efter denna upprörande fällning som staden genomförde. I den tidiga planläggningen försäkras ofta att värdefull grönstruktur ska värnas. När väl spaden sätts i jorden och exploateringen tar fart i väg- och husprojekt så struntar man i tidigare utlovade hänsyn. Fällningen av den s k "Riddareken" vid Norra Djurgårdsstaden är typexempel på hur det ofta går till. Hårdare straff än viten måste tillämpas som byggbolag ofta tycker är kaffepengar i sammanhanget.

Några detaljer i strategi nr 1 – Lyft fram prioriterade arter och naturkvalitéer:

Värdet av sammanhängande blågrön infrastruktur uppmärksammas alltmer som betydelsefulla miljöer för spridning av biologisk mångfald. Det är miljöer som också utsätts för ett allt större exploateringstryck. I analyser av ekologiska landskapssamband visas att de strandnära miljöerna tillsammans med andra våtmarker har stor betydelse för spridningssamband och födosök hos många organismgrupper. Även en mer schablonartad skötsel kan minska det biologiska värdet i strandmiljöerna

liksom olika åtgärder som gör miljöerna mer tillgängliga genom promenadstråk och siktröjningar. Fler strandnära områden måste prioriteras högre för den biologiska mångfalden ska säkras.

Det kulturhistoriskt öppna landskapet innehåller flera miljöer med höga naturvärden, exempelvis Ladugårds gårde, där många värden är kopplade till tidigare bete eller slätter. Bete och slätter är ”störningar” som ger förutsättningar för en mångfald av arter. Men det är samtidigt viktigt att skapa en variation i hur skötseln utformas för att efterlikna gamla tiders bruk. Generellt är utmagring av marken och sen slätter eller betessläpp gynnsamma faktorer för biologisk mångfald. Men det är också bra att skötseln mellan år tillåts att variera. Att skötseln av de öppna markerna sker med viss variation och att områden periodvis står utan skötselåtgärd. Att hålla markerna torra och näringsfattiga gynnar mångfalden. Visst slitage med sandblottor kan ge värdefulla miljöer för insekter. Att andra områden blir mer blöta och frodiga kan också gynna mångfalden. En mångfald av miljöer bör eftersträvas i det öppna landskapet.

I val av naturkvalitéer saknas i listan äldre barrdominerade skogar med liten påverkan av människan. Centralt nära Stockholm finns en hel del områden med gammal barrskog med liten påverkan av skogsbruk. Under rubriken ”Den kulturpåverkade skogen” nämns månghundraåriga tallar som en del av den värdefulla skogsmiljön och med skapad gleshet genom bete eller brand. Äldre barrdominerade skogar måste lyftas fram i planen.

I listan av prioriterade arter finns inget däggdjur representerat. Det är synnerligen märkligt och vittnar möjligen om en brist på förståelse för biologisk mångfald i hela dess vidd. Är detta ett medvetet val för att undvika krav på ekodukter och andra viltpassager? Sådana finns det ett stort behov av inom det fragmenterade storstadslandskapet. Som möjlig åtgärd tas ekodukter/sociodukter upp på s. 32. Det är bra.

Några detaljer i strategi nr 3 – genomför ekologiska förstärkningsåtgärder:

I texten skrivs ”För att de skyddade områdena ska kunna bibehålla sin biologiska mångfald i framtiden behöver landskapssambanden mellan dem värnas.” Det bör även betonas att landskapssambanden i många fall också behöver utvecklas och förstärkas.

Ekodukter och andra typer av viltpassager bör finnas med på listan över förstärkningsåtgärder. Sådana passager är oundgängliga i en naturmiljö som fragmenteras av vägar, järnvägar och bebyggelse.

I punktlistan ”Naturmiljöer i behov av förstärkning” bör även en punkt med Olikåldrig barrblandskog med lövinslag nämnas. Det är skogar som på sikt kan få stor betydelse för biologisk mångfald. Dagens skogar med höga naturvärden har också utvecklats från mer ordinär barrskog utan högre naturvärden. I analyser av ekologiska landskapssamband brukar dessa områden betecknas som områden med värdefulla efterträdare till områden med höga naturvärden idag.

Punkten ”Identifiera områden där inslaget av död ved bör ökas” måste kompletteras med att död ved ska löpande sparas/skapas i den löpande skötseln.

Handlingsplanen för biologisk mångfald måste utvecklas för de praktiska naturvårdsåtgärderna genom åtgärdslistor med prioriterade åtgärder och i vilka områden åtgärderna ska utföras. En mer konkret åtgärdsdel kan också lättare följas upp och utvärderas. För framgången i naturvårdsarbetet ska synas ute i naturen genom konkreta förbättringar. Kunskapsunderlag, digitala stöd och olika former av samverkan är bara medel för att nå de konkreta resultaten för den biologiska mångfalden. Det är resultatet i naturen som räknas.

Triviala arter/områden är en framtida potential för biologisk mångfald

Merparten av arbetet med att skydda områden berör områden med ofta särskilt skyddsvärda arter. Frågan om hur områden med mer triviala arters förekomst och deras koppling till ekologiska värden bör lyftas fram. Den storstadsnära naturen i Stockholms stad antingen exploateras eller är så småskalig att de ofta slits ner av för höga besöksstal. Naturvärdena förändras snabbt och försämras. Det finns skogsmiljöer som nu, år 2020, inte har de allra finaste naturvärdena men som har förutsättningar att få det om 50-100 år. Sådana miljöer måste också sparas för att det ska bli möjligt att stärka den gröna infrastrukturen och därmed utveckla den biologiska mångfalden i Stockholms stad.

Föreningen C/O City

Föreningen C/O Citys yttrande daterat den 12 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

C/O City är mycket positiva till att Stockholms stad tagit fram en ny handlingsplan för biologisk mångfald. Genom en tydlig handlingsplan med tydliga mål kan vi skapa en gemensam drivkraft med alla aktörer i branschen. Vi anser att strategierna i handlingsplanen i sin helhet är omfattande och bra, men vi önskar framföra följande synpunkter.

C/O City anser att målbilden för biologisk mångfald i staden bör förtydligas

Enligt Furberg (2020) har en stor del av grönytorna i den tätaste delen av staden försvunnit under de senaste åren. För att kunna synliggöra för vilken riktning som behövs på lokal nivå anser vi att det behövs en tydlig målbild om biologisk mångfald i en mindre kontext än den målbild som beskrivs i handlingsplanen. Vad är visionen för biologisk mångfald i framtida Stockholm? Genom en tydlig målbild som skapats utifrån globala, nationella och regionala mål skapas ett gemensamt ändamål för samtliga aktörer som är anpassad för Stockholms stad eller för mindre stadsdelar.

För att skapa tydligare riktmärken hade vi önskat att det funnits kvantifierbara och mätbara mål för strategierna. Vi önskar tydligare målsättning och mått för vad som menas med stabilitet eller *tillräckligt sammanhängande blågrön infrastruktur*. Vi ser också gärna att målen inte bara har ett bevarandeperspektiv utan också ser till hur staden ska utveckla och förstärka förutsättningarna för den biologiska mångfalden vilket långsiktigt krävs både med tanke på att långsiktigt säkra status quo och med

tanke på en växande befolkning och ett ökat marktryck. Vi ser mycket positivt på den föreslagna utvecklingen av indikatorer med ett tillägg att även förlust och försämring av biologisk mångfald bör mätas.

C/O City anser att de föreslagna åtgärdsprogrammen är centrala för att handlingsprogrammet ska få effekt

De åtgärdsprogram som handlingsplanen föreslår att ta fram är centrala för att handlingsplanen ska få effekt och vi anser att dessa skyndsamt ska tas fram och kommuniceras ut till samtliga berörda aktörer. Vi anser att det behöver tydliggöras än mer vad det i praktiken innebär att värna om grönstrukturen och förstärka förutsättningarna för naturkvaliteter som har betydelse för biologisk mångfald. Detta kan göras antingen i handlingsplanen eller i områdesprogrammen. Kunskapshöjande insatser beträffande den biologiska mångfaldens betydelse för upprätthållande av för oss livsnödvändiga ekosystemtjänster bör prioriteras i handlingsplanen, då de är basen för att den biologiska mångfalden ska beaktas på ett fullödigt sätt i beslutsfattandet hos stadens olika aktörer.

C/O City anser att riktlinjer för prioriteringar i planerings- och exploateringsprocesser saknas

Att planera för utbyggnationen av 140 000 bostäder och samtidigt behålla och främja grönstrukturen kommer att vara en av de stora utmaningarna i Stockholms stad framöver. Därför behöver vi en ökad tydlighet i vilka riktlinjer som finns när prioriteringar genomförs i planerings- och exploateringsprocesser. Det saknas tydlighet i vilka naturvärden vi har råd att exploatera och en kvantifiering av detta. Staden bör utreda hur den biologiska mångfalden kan bevaras, förstärkas och utvecklas i takt med byggnationen av bostäder, markkrävande infrastruktur och verksamheter. Här bör även grönkompensation vara med som en aktiv del i exploateringsprocessen. För att säkerställa att grönkompensationen i praktiken sker på ett bra sätt bör staden utarbeta och besluta om en enhetlig modell som ger bäst resultat. För att förebygga motsättningar kan staden även med fördel förtydliga vilka som har det ekonomiska ansvaret för kompensationsåtgärderna. Detta saknas i handlingsplanen, men skulle kunna integreras i den med fördel om tid och resurser för denna utarbetning finns. Vidare bör grönbå ytor och biologisk mångfald oftare värderas högre än redan hårdgjord mark med låg exploateringsgrad vid exploatering.

C/O City anser att samverkan med exploatörer och fastighetsbolag bör stimuleras

I avsnittet Extern samverkan (s 40) framgår att samverkan med externa aktörer är centralt. Men det saknas motiv för exploatörer, byggherrar och fastighetsbolag. Hur kan vi se till att de involveras och praktiskt bedriver bevarandet och värnandet av grönstrukturen? Genom inspiration och kunskapsdelning kan byggaktörer ska motiveras att skydda och stärka biologisk mångfald i staden. Ett sätt kan vara att staden anordnar seminarier om biologisk mångfald för byggherrar i ett geografiskt område. Syftet med seminariet bör vara att inspirera byggaktörer genom att visa på

mervärden av investeringar i biologisk mångfald, visa goda exempel och gå igenom Miljöbarometerns idébank om det finns geografiskt kopplade åtgärdsförslag. Samverkan mellan byggaktörer kan stimuleras genom att visa modeller för samfinansiering. För att även öppna möjligheter till brukarmedverkan kan föreningar och boende bjudas in.

C/O City anser att kunskapsuppbyggnad är av stor vikt

För att integrera ekologisk information i stadens planering behövs djupgående kunskaper i ekologiska system och biologisk mångfald i relation till ett pågående föränderligt klimat. En bred och flervetenskaplig kunskapsuppbyggnad genom utbildning och seminarier är därför nödvändigt för att skapa kännedom i planeringskontext om frågor som berör den gröna infrastrukturen. Kunskap som vi anser är särskilt viktiga att integrera i nuläget är klimatförändringens hot mot artrikedom samt invasiva arter. Genom kunskapsuppbyggnad skapas kännedom som underlättar hanteringen av dem i stadsplaneringen.

Stadsdelsförvaltningarna och parkingenjörerna är centrala aktörer förvaltningen av biologiska mångfalden. En bred kunskapsuppbyggnad är som tidigare nämnt nödvändig för att få in naturvårdskunskap i upphandling och beställning av skötsel av naturmark och parkmark. Genom fler resurser i förvaltandet får vi även fler möjligheter att öka den biologiska mångfalden.

C/O City anser att skötsel av våra naturområden bör få högre prioritet

Skötsel av naturområden och parker har stor påverkan på biologiska mångfalden. Något som man inte har sett tidigare. Detta innebär att skötseln av grönområden behöver ske på nytt sätt. För att göra denna omställning krävs både ny kunskap och ökade resurser.

Detta är särskilt viktigt i bostadsnära naturområden där arter ofta får lägre kontinuitet. Här kan handlingsplan eller de planerade åtgärdsprogrammen spela en central roll för att identifiera områden och impediment där biologisk mångfald kan stärkas. Hur detta ska ske i praktiken bör förtydligas, dvs. hur och av vem som bör identifiera skötselbehov, ansvara för investeringar och besluta om budget.

C/O City föreslår att planen för ekosystemtjänster uppdateras

Staden tog för fem år sedan för första gången fram en plan för ekosystemtjänster. Den behöver uppdateras och synkroniseras med planen för biologisk mångfald. Vid denna tid analyserades enbart två ekosystemtjänster (temperaturreglering och dagvattenreglering) utöver biologisk mångfald. Ett antal ekosystemtjänster saknas även om några behandlas i andra planer. Det är angeläget att alla de ekosystemtjänster som stadens grönbå ytor genererar, och med förstärkning skulle kunna generera, kan beaktas sammantaget vid planering och exploatering.

Länsstyrelsen Stockholm

Länsstyrelsen Stockholms yttrande daterat den 6 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Länsstyrelsen i Stockholm är mycket positiv till att Stockholms stad har tagit fram en handlingsplan för att skydda och främja biologisk mångfald. Handlingsplanen är välformulerad och innehållet är omfattande samt av hög relevans för kommunen. Stockholms stad har som mål att bygga 140 000 nya bostäder till år 2030 samtidigt som miljökvalitetsmålet för Ett rikt växt- och djurliv uppvisar en negativ trend i Stockholms län med kontinuerlig förlust av biologisk mångfald. Strategierna i handlingsplanen kommer sannolikt att vara viktiga verktyg för stadens utmanande miljöarbete.

Länsstyrelsen har följande kommentarer samt synpunkter som ytterligare skulle kunna förstärka handlingsplanen:

- Artskyddsförordningen tas bara upp i förbigående på sidan 25. Eftersom förordningen förutom sitt syfte att skydda arter även kan ha stark påverkan på exploatering och andra åtgärder i kommunal verksamhet bör ni tydligare ta upp hur artskydd, samt kunskapskrav vid utförande av åtgärd, ska upprätthållas vid åtgärder och exploatering.
- Ekologisk kompensation vid exploatering behandlas i handlingsplanen vilket är positivt. Det vore dock bra med ett förtydligande om vad som avses med ekologisk kompensation och vilka insatser som åsyftas.
- Det är positivt att utvecklingsarbete sker för att ta fram relevanta uppföljningsindikatorer.
- Handlingsplanen anger att kunskapsuppbyggnad behövs om bland annat ljusföroreningar och buller. Länsstyrelsen håller med om att kunskapsluckor finns i förståelsen av dessa störningar men forskning saknas knappast och det finns även rapporter från exempelvis Trafikverket att tillgå. Därav bör övervägas om inte mer än kunskapsuppbyggnad ska ingå i handlingsplanen. Alternativt bör man vara tydligare med varför mer kunskapsuppbyggnad behövs.
- Förordningen om invasiva främmande arter trädde i kraft 1:a januari 2019 och det är positivt att invasiva arter nu ska kartläggas och hanteras eftersom kommunen som markägare har ansvar i frågan. Formuleringarna på s. 39 och 48 om invasiva arter bör förtydliga kommunens ansvar eftersom det är förbjudet för markägare att avsiktligt låta invasiva arter listade på EU:s förteckning att reproducera sig, växa eller odlas på sin mark. Markägare som har kunskap om att det på deras fastighet växer en sådan art är därför skyldiga att bekämpa arten. Observera att lupin och parkslide utreds för förbud via en nationell förteckning men de är i skrivande stund inte förbjudna enligt förordningen om invasiva främmande arter.

- Ändra Regionala miljömålsrådet till den Regionala miljö- och samhällsbyggnadsdialogen på s. 10.
- Det bör nämnas att ArtArken har en koppling till Artportalen

Region Stockholm

Region Stockholms yttrande daterat den 15 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Överensstämmelse med regionala styrdokument Region Stockholm konstaterar att strategierna som presenteras i handlingsplanen utgår från och stämmer väl överens med de mål och inriktningar som finns i såväl RUFSS 2050 som i Grön infrastruktur - Regional handlingsplan för Stockholms län (Rapport 2019:12, Länsstyrelsen Stockholm). Region Stockholm välkomnar att handlingsplanen därmed bidrar till genomförandet av RUFSS 2050. Det är även föredömligt att handlingsplanen hänvisar till ovanstående regionala styrdokument. Det är även positivt att handlingsplanen inkluderar en karta som visar den regionala grönstrukturen i Stockholms stad och hur den hänger ihop med närmast angränsande kommuner. Region Stockholm anser samtidigt att denna karta med fördel kan kompletteras med en bild som visar den regionala grönstrukturen för hela Stockholms län i form av de tio regionala grönkilarna. Region Stockholm tycker också att Stockholms stad bör komplettera listan Koppling till andra strategier och planer med den regionala utvecklingsplanen, RUFSS 2050. Detta skulle ännu tydligare visa den regionala betydelsen av den gemensamma blågröna infrastrukturen. Även ordlistan skulle kunna kompletteras för att förklara och förtydliga skillnaden i användningen av begreppen blågrön infrastruktur respektive grön- och blåstruktur på regional nivå.

Regional och mellankommunal samverkan Region Stockholm delar Stockholms stads synsätt att det behövs ett strategiskt angreppssätt för att värna och utveckla naturvärden, biologisk mångfald och funktionerna hos våra ekosystem och de tjänster vi får från dem. En ökande befolkning kommer att vara i behov av rekreationsområden, grönska och vatten av god kvalitet när Stockholm växer. Region Stockholm instämmer i att negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden i form av fragmentering av landskapet och minskning av livsmiljöer för växter och djur behöver motverkas genom god planering, förstärkningsåtgärder och naturvårdsskötsel på såväl den regionala som den mellankommunala, kommunala och lokala nivån. Region Stockholm instämmer också i att ny kunskap om naturvärden samt metoder för samverkan behöver fortsätta utvecklas. Det är positivt att det av handlingsplanen framgår att den omfattar strategier för staden internt likväl som för externa aktörer som är verksamma i Stockholm samt att den utgör ett underlag för samverkan med andra kommuner kring biologisk mångfald. Detta är extra viktigt då dessa funktioner ur ett systemperspektiv ingår i den regionala blågröna infrastrukturen, samt i de tio regionala

grönkilarna som finns utpekade i RUF5 2050, och att de därmed ofta sträcker sig över flera kommungränser, ibland även länsgränser.

Inspiration för andra kommuner Region Stockholm anser också att Stockholms stads handlingsplan kan fungera som ett bra exempel för hur andra kommuner kan arbeta med frågan kopplat till fysisk planering. Handlingsplanen kan också fungera som en förebild för hur en kommun kan bryta ner övergripande nationella och regionala mål och strategier till kommunal nivå och kopplas vidare till investeringar, genomförande samt drift och underhåll på lokal nivå. Handlingsplanen visar på hur en kommun kan gynna och stärka biologisk mångfald i den fysiska miljön och bidra till att frågan uppmärksammas i kommunens olika förvaltningar och arbetsprocesser.

Sollentuna kommun

Sollentuna kommuns yttrande daterat den 5 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Sollentuna kommun anser att Stockholm stad har tagit ett bra helhetsgrepp över Biologisk mångfald i och med denna handlingsplan. Den samlar befintliga styrdokument och pågående arbete med strategier för ett utvecklat arbete som flyttar fram positionerna ytterligare. Sollentuna har gjort en liknande analys vad gäller arbete med grönstrukturfrågorna att det finns ett stort behov av mer kunskap inom kommunen att samarbetet mellan olika ansvarsområden och processer behöver utvecklas och fastställas som stärker arbetet med den biologiska mångfalden. Det finns likheter mellan Stockholms stad arbete med biologiska mångfald och den plan för Sollentunas urbana grönstruktur som nyligen antagits. Den planen ger tillsammans med föreskrifter och skötselplaner för naturreservaten, utvecklingsplanen för skötsel av park och naturmark och den kommande vattenplanen en god bild av Sollentuna kommuns arbete med biologisk mångfald. Det är positivt att Stockholm stad ser grannkommunerna som en intressent i arbetet och Sollentuna är intresserade av att utveckla samarbetet med biologisk mångfald i kommungränserna samt med att värna de stora landskapsekologiska sambanden. Kommunerna samarbetar redan idag i exempelvis Igelbäckgruppen, Edsviken vattensamverkan och Järvakilen.

Stockholms Herpetologiska förening

Stockholms Herpetologiska förenings yttrande daterat den 5 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms herpetologiska förening har tagit del av förslag till handlingsplan för biologis mångfald vars avsikt är att på sikt värna om den biologiska mångfalden i kommunen. Stockholms herpetologiska förening har inget att invända i sak utan tycker att det är en utmärkt skrivning. Men sett ur ett kräl- och groddjursperspektiv så saknar vi en tydligare skrivning när det gäller att underlätta och möjliggöra invandring för grod- och kräldjur, åtgärder vilka också skulle gynna andra djurgrupper att tex binda ihop Nackareservatet Hammarbyskogen och Årstaskogen hade för 30 år sen varit ganska enkelt för 15 år sen fullt möjligt idag ? Med andra ord staden måste i framtiden vara mer uppmärksam och agera snabbare på bortbyggandet av dom få gröna korridorer som ännu finns kvar om vi ska kunna upprätthålla och bibehålla dom till antalet små populationer av grod- och kräldjur som fortfarande finns kvar när stadskärnan.

Stockholms koloniträdgårdar

Stockholms koloniträdgårdars yttrande daterat den 29 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Föreningen ser positivt på handlingsplanens genomarbetade intentioner och innehåll. Som kompletteringar föreslår föreningen:

- Att tillägg om koloniträdgårdars funktion för att främja artrikedom exempelvis födosöksplats görs
- Att koloniområden bör införlivas i stadens planeringsverktyg för att bidra till ökad odlingsyta och för artrikedom
- Att en löpande dialog etableras mellan staden och föreningen för att främja ett gemensamt kunskapsutbyte

Stockholms Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Stockholms län

Stockholms Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Stockholms läns yttrande daterat den 6 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Föreningarna tackar för att denna handlingsplan gått ut på remiss till oss och ett flertal föreningar. Biologisk mångfald är en mycket högt prioriterad fråga för vår del och det har genom åren handlat om att: aktivt slått ut en äng (Ekudden), ordna naturguidningar (Anders Tranberg har ordnat naturguidningar i nästintill alla naturområden i Stockholms stad), presentera förslag vad som går att göra lokalt där man bor (Grönare Stockholm), sprida kunskap natur och t.ex. hur man bygger vildbihotell, inventera

arter, rädda naturmiljöer undan exploatering (t.ex. nio räddade gammelekar i Kristinerberg) m.m.

Sammanfattning:

- Handlingsprogrammet välkomnas och utgör ett viktigt avstamp som kan lägga grunden för kraftfulla satsningar på biologisk mångfald
- Ökade ambitioner för biologisk mångfald måste åtföljas av kraftfulla ekonomiska anslag för att handlingsplanen ska tillföra någon reell skillnad jämfört med idag
- Det är viktigt att gynna biologisk mångfald, men en central del måste vara att inte förstöra oersättliga funktioner som finns i Stockholm
- Handlingsplanen kommer inte till sin rätt i nuvarande organisationsstruktur som är väldigt spretig och där ansvariga förvaltningar lider brist på biologer
- Handlingsplanen missar att betona att det finns ett starkt samband mellan storleken hos Stockholms naturområden och det antal arter som kan leva där
- Handlingsplanen bör diktera att ekologisk kompensation enbart får handla om ekologi och biologisk mångfald, inte om annat som lyktstolpar, gungor, bänkar, trappor etc.
- Samverkan med externa aktörer kan utökas

Välkommen satsning på biologisk mångfald

Föreningarna ser denna handlingsplan med stor förväntan då den innebär att avsnittet om biologisk mångfald i Stockholms Miljöprogram 2020-2023 ges mycket större tyngd. En handlingsplan för biologisk mångfald är mycket välkommen av flera skäl. Handlingsplanen kan bli ett avstamp för att etablera biologisk mångfald som begrepp i hela kommunorganisationen och ge det en framskjuten position i olika typer av sammanhang. Detta är nödvändigt att detta handlingsprogram åtföljs av flera åtgärdsprogram som kan precisera vad för typ av åtgärder som behövs i olika geografiska områden i kommunen. På så sätt säkerställs att intentionerna i handlingsprogram också genomförs operativt på marken.

Nedan följer ett antal nedslag som vi anser behöver belysas. Den större delen av själva översiktsplanen kommenteras steg för steg i de fem strategierna.

Omständigheter och varningssignaler som kommunen behöver agera på:

Föreningarna bedömer att justeringar behöver göras för att underlätta arbetet med biologisk mångfald. Nedan blir ett antal saker belysta:

Ekologisk kompensation Föreningarna anser att Stockholms stad har problem med att tolka begreppet ekologisk kompensation. För att begreppet ekologisk kompensation ska vara relevant så ska kompensation vid exploatering av parkmark/naturmark givetvis handla om kompensationsåtgärder som har att göra med ekologi på land eller i vatten. I Stockholm har tolkningen kommit att generera kompensation med diverse

saker som inte alls har med ekologi att göra även fast parkmark/naturmark tagits i anspråk, det kan t.ex. handla om belysning, upprustning av fysiska lekredskap i en parklek, övrigt gynnande av rekreation etc. För att skapa mer ordning och reda borde icke ekologiska kompensationsåtgärder benämnas med något annat i planhandlingarna som t.ex. "Rekreativ kompensation" eller liknande.

Parkplaner borde ersättas av Naturvårdsplaner i livsmiljöer med skyddsvärda arter

Föreningarna noterar att handlingsplanen på olika ställen refererar till kommunens Parkplaner. Intentionerna med dessa parkplaner må vara goda, men att samla all typer av stadsmiljö-tytor under ett tak blir inte bra då varje objekt beskrivs väldigt kortfattat och det skiljer sig väldigt mycket mellan kortklippta picknick-tytor och kärnområden för biologisk mångfald. Föreningarna bedömer att det inte räcker att införa förtydliganden i de olika Parkplanerna såsom handlingsprogrammet är inne på.

För att skapa mer ordning och tydlighet bedömer föreningarna att Parkplaner bara ska beskriva just parker, d.v.s. anlagda parker, planteringar, trädklädda torg, klippta aktivitetsytor och mindre parkifierade skogsområden som ofta ingår som spridningszon i ekologisk särskilt betydelsefulla områden (ESBO)1.

Den ESBO-mark som klassas som livsmiljöer med skyddsvärda arter respektive kärnområden bör omfattas av upprättade Naturvårdsplaner som då återfinns i alla Stadsdelsförvaltningar som berörs av denna typ av ESBO-mark. Just dokumentnamnet Naturvårdsplan används i flera kommuner och är alltså inget som föreningarna hittat på. Vitsen med att ta fram Naturvårdsplaner i Stockholm är följande:

- Det blir tydligt att de beskrivna naturvårds-objekten innehåller rik biologisk mångfald och har främst med natur att göra (ej park).

- Varje naturvårds-objekt får en utförligare presentation och en utförligare beskrivning av hur området ska skötas (i naturreservat hänvisas till naturreservatets skötselplan givetvis).

- Det blir mycket tydligare för utförare att få klarhet i att de verkar i ett Naturvårds-objekt och att därmed större krav ställs på naturvårdskompetens än i objekt tillhörande en Park-plan.

För lite fokus på grannkommuner och mellankommunalt samarbete

Föreningarna anser Stockholms stad bör ta tillfället i akt att presentera vilka grannkommuner man delar Gröna kilar med för att konkretisera att den regionala grönstrukturen sträcker sig över kommungränserna. I kunskapsförmedlande syfte för de som inte är så bekanta med de gröna kilarna borde alltså följande stå i handlingsprogrammet: - Huddinge - Stockholms stad: Hanvedenkilen - Tyresö - Stockholms stad: Tyrestakilen - Sollentuna - Stockholms stad: Järvakilen - Järfälla - Stockholms stad: Görvälnkilen - Ekerö - Stockholms stad: Ekerökilen

Föreningarna bedömer att det hittills varit ett mycket stort underskott på s.k. kilsamverkan mellan Stockholms stad och grannkommunerna. Att det i

handlingsplanen står att det är viktigt med samverkan mellan aktörer är positivt, men detta måste också ske i större grad. Exemplet med samverkan kring Igelbäcken är föredömligt, men sannolikt behövs fördjupad samverkan över hela Järvafältet - alltså Järvakilen - för att fånga upp viktiga aspekter för biologisk mångfald över en större geografisk yta. Genom att konkretisera med namn på kilarna som ligger nära till hands att samverka kring med en annan kommun (likt ovan) så ökar också sannolikheten att få stöd för kommande kilsamverkan. Det finns goda exempel på kilsamverkan i andra delar av länet, t.ex. finns en skrift² som summerar en kilsamverkan mellan åtta kommuner i norra delen av länet där tre kilar ingick: Angarnkilen, Bogesundskilen och Rösjökilen. gs en skrif fram

Föreningarna vill påminna om att kommunen i den s.k. Bus-rapporten Biologisk utveckling av Stockholm - förslag till åtgärder (2003)³ hade en bättre regional utblick än aktuellt handlingsprogram. För att korrigera denna uppenbara brist bör Stockholms stad återanvända den föredömligt gjorda karta man använde i Bus-rapporten. Här presenteras de gröna kilarna och det syns hur de tränger in i Stockholms stad från olika håll.

Misstag som motverkar arbetet med biologisk mångfald och som föreningarna hoppas att kommunen försöker rätta till så det inte upprepas. Exempel nedan:

- Kommunen har uppvisat en oerhört märklig argumentation kring att undersöka artförekomst vid gamla ekar. Att undersökningar av arter uteblivit motiveras med att det är osannolikt att hitta skyddade arter, trots att vitsen med en undersökning är just att gå till botten med hur det egentligen förhåller sig. (Kristineberg, stadens argumentation i domstol).
- Entreprenör fäller ek och beställer sedan själv fram terrängfordon för att plocka ut död ekved i ett kärnområde för biologisk mångfald. Det blir synliga markskador i skogen. Det hela är ett typexempel på dubbelfel som inte ska kunna hända. Det saknades skäl att avverka eken och framför allt så saknades helt skäl att köra in tung maskin i skogen för att forsla bort den döda ekveden. (Majroskogen).
- Stora mängd stockar ses regelbundet på kommunens vegetationsdepåer. Dessa stockar - biologisk värdefull död ved - går till biobränsle eller trävaror.
- Entreprenör saknar adekvat parkskötselutbildning men kör ändå gräsklippare i en av Söderorts ekologiskt mest känsliga parker, Långbrogårdsparken. Kulturhistoriskt mycket värdefulla vildtulaner klipps ner mitt under blomningen. Misstaget har upprepas två gånger under olika år.
- Entreprenör forslar ut död ved av olika slag ut ur Älvsjöskogens naturreservat och lägger upp en timmertrave för borttransport. Av en slump råkar

aturskyddsföreningen passera timmertraven till och kontaktar direkt kommunen. Entreprenören får därefter order om lägga in den döda veden i skogen igen.

- Kommunen ger order till entreprenör om att forska bort fällda träd i Orlångens naturreservat (Ågesta tillhör Stockholms markegendomar). Vid en grusväg nära Ågestavägen återfinns stora timmervälta. I vältan återfinns många grövre aspar och barrträd. Allt körs bort trots ett uppenbart behov av mer död ved i naturreservatet.

En handlingsplan är positivt - men stadens egna organisation behöver utvärderas

En handlingsplan för biologisk mångfald kommer sannolikt bidra till förbättringar och hjälpa till att öka fokuset på biologisk mångfald som en mycket viktig miljöfråga. För att komma framåt effektivt är det dock inte säkert att nuvarande organisation är optimal i kommunen.

Stockholms stad har en ovanligt stor förvaltningsstruktur p.g.a. sin storlek och de många förvaltningarna har delat upp park- och naturrelaterade frågor mellan sig på ett sätt som gör det mycket svårt att få en överblick över vem som gör vad i kommunen. Detta gör det sannolikt också svårt att styra mot gemensamma mål och skapa en bra organisation som samlat bidrar till att öka den biologisk mångfalden. Att Trafikkontoret, som främst har personal som arbetar med vägar och teknisk infrastruktur, också ska arbeta med biologisk mångfald är otydligt och det finns risker med att biologisk mångfald hamnar i skuggan när denna förvaltning primärt ska jobba med trafik.

En natur- och parkförvaltning finns i flera kommuner men inte i Stockholm. Det fanns dock en parkförvaltning i Stockholms stad fram till 90-talet med den lades ner. Att låta en natur- och parkförvaltning, med en egen naturvårdsavdelning, ansvara för olika distrikt i kommunen vore önskvärt. Personal i form av naturvårdsbiologer skulle i huvudsak arbeta på en sådan avdelning. Naturmark med rik biologisk mångfald skulle då skötas från en förvaltning istället för som idag där ett flertal olika förvaltningar är inblandade. Vad som är rik biologisk mångfald har kommunen kartlagt ungefär i kartunderlaget som visar ekologiskt särskilt betydelsefulla områden (ESBO). Stadsdelsförvaltningarna har idag väldigt stort ansvar även för naturmark med rik biologisk mångfald, men resurserna är begränsade hos dem för att ha personal som är utbildade naturvårdsbiologer eller motsvarande. Det vore önskvärt med en extern utvärdering av stadens organisation gällande hur mark rik på biologisk mångfald hanteras.

Kommentar till de övriga fem strategierna

Strategi 1. Lyft fram prioriterade arter och naturkvaliteter

Texten innehåller ett flertal viktiga utgångspunkter. Det vore önskvärt om texten kompletterades med sådant som att: - Naturelement som flerhundraåriga träd kan inte

ersättas inom överskådlig tid (formuleringen “mycket svårt att ersätta” är lite för vagt språkbruk gällande träd) - Fysisk planering bör nämnas i samband med formuleringen “Genom medveten planering...” - Ordet hushållning bör nämnas för att tydligare markera att kommunen har en begränsad areal med ekologiskt särskilt betydelsefulla områden. I denna kontext vore det även önskvärt att kommunen öppet redovisar hur mycket ESBO-mark som exploaterats sedan år år 2000.

En ytterligare naturkvalitet som handlingsplanen bör nämna vara förutom de fyra som nämns är:

- Stora naturområden med en bibehållen kärna och buffertzon

Blågrön infrastruktur

Det är mycket bra med en figur som visar spridningsvägar och även kartan lyfter detta avsnitt. Det som saknas är en visualisering av den helt avgörande problematiken i Stockholm gällande grön infrastruktur som är trafikleder och järnvägar, vilka agerar barriärer och skär av den gröna infrastrukturen. Det saknas alltså en figur där en ekodukt (landskapsbro) överbryggar en barriär och bildar just en sammanhängande grön infrastruktur mellan två naturområden.

Teman: Sjöar/Stränder, Öppna landskap och kulturpräglad skog/Bostadsnära natur

Dessa tre teman fungerar som en utmärkt pedagogisk förklaring för olika kvaliteter i Stockholm. Det som kan förbättras för respektive tema är:

Sjöar/Stränder

- Det bör nämnas att planering som berör vatten alltid bör beakta avrinningsområden, vilka kan kräva mellankommunalt samarbete.
- Det bör även påtalas att bortledning av vatten i rör är en avgörande nackdel för sjöar som egentligen har ett stort tillrinningsområde (t.ex. Magelungen).
- När det kommer till restaurering så bör borttagande av kulvertar nämnas (t.ex. gäller det delar av Kräpplaån och Kvarnbäcken vid Lilla Sickla).
- Det vore på sin plats att nämna att bävern tagit ordentlig plats i Stockholm och börjat förändra vattenflöden med sina dämmen, vilka utgör en naturlig vattendynamik i landskapet. Även besök av säl inne vid Strömmen kunde nämnas som kvitto på att vattnet är tillräckligt friskt och rent mitt i city.

Öppna landskap

- Farstanäset bör nämnas som en viktig yta för gräsmarker.
- Inslaget av betesmarker i kommunen bör nämnas tydligare.
- Det vore värdefullt att nämna att det pågår hävd med slåtter och upptag i x antal Stadsdelsförvaltningar och ifall arealen hävdad ängsmark har ökat eller minskat.

- Utanför kommungränsen så äger Stockholms stad mark i t.ex. Ågesta där arrendatorn på Ågesta gård håller landskapet öppet med stora betesmarker. Tills nyligen arrenderade även Stockholms stad ut en mjölgård med öppna marker nära Tyresta (såldes av till Naturvårdsverket).

Den kulturpräglade skogen.

- Istället för termen “rationellt skogsbruk” bör termen “industriellt skogsbruk” användas. Detta för klargöra i namnet att den sedan länge dominerande skogsbruksmetoden i Sverige, som går ut på kalhugga skog i stor skala, görs med industriell effektivitet. Det industriella skogsbruket får oerhört negativa konsekvenser för biologisk mångfald.
- Det bör klargöras mycket mer i texten att avsaknaden av industriellt (rationellt) skogsbruk bidragit till viktiga kvaliteter i Stockholms skogar såsom hög genomsnittsålder på träden, stor blandning mellan grova och klena träd, en flerskiktad skog, en jämförelsevis stor lövträdsblandning, ställvis en stor mängd stående och liggande död ved, en stor mängd bärris och ett intakt skogsekosystem i marken till gagn för mossor och svampar.
- Ordet “bondeskog” kan gärna användas för att dels koppla till detta med skogsbyte och dels koppla till småskalig uttag av timmer och ved för husbehov under tidsepoken då torp och gårdar var vanliga runt Stockholm.
- I samband med att ljuskrävande arter nämns i texten bör det framgå att dessa arter på olika håll hotas av inväxande gran om de inte de blir framröjda.
- Det är vore önskvärt att nämna att det i Stockholms skogar finns tusen år gamla värmerelikter kvar i form av skogslind som kan hittas i flera skogar i kommunen, ofta i sydexponerade lägen (bl.a. Älvsjöskogen, Fagersjöskogen, Rågsveds naturreservat och Farstanäset).
- Det bör framgå där det skrivs om ekar att Stockholms har ett internationellt ansvar i Europa för gamla grova ekar.
- Det bör framgå att Stockholms skogar har väldigt många träd som klarar kriterierna för särskilt skyddsvärda träd (många tallar är över 200 år och många andra träd är över 140 år)
- För att tydliggöra bör det framgå att gamla tallar behöver friställas likt ekar, d.v.s. röjning av ungräd som kommer underifrån.
- Förutom rovfåglar och barrskogsmesar bör hackspettar som spillkråka nämnas, vilken är beroende av större arealer skog.
- Förutom att påpeka att rådjur och hare inte är någon ovanlighet inne bland bebyggelsen så bör det framgå att älg och vildsvin vandrar in i kommunens skogar årligen.

Den bostadsnära naturen

- Det vore önskvärt om samma typ av “paket” med insatser för biologisk mångfald kunde bli verklighet i alla Stadsdelsförvaltningar i den bostadsnära naturen. T.ex. x antal uggleholkar, xx antal vanliga holkar/fladdermusholkar,

y antal fågelbad, yy antal igelkottsbon, z antal fjärlsholkar, zz antal vildbihotell etc. Detta för att effektivisera inköp och kanske pressa priserna jämfört med om varje Stadsdelsförvaltning ska sitta för sig och beställa olika saker och komma på hur man upphandlar det bäst etc.

Prioriterade arter

Föreningarna instämmer i formuleringen att kunskap om arter och artgrupper gör det lättare att utföra åtgärder med bättre precision. Detta i sin tur sätter strålkastarljuset på nödvändigheten av många fler anställda ekologer och naturvårdsbiologer i Stockholms stad, både på förvaltningar och ute på plats hos de som ska utföra skogsskötsel etc.

Att ta fram en lista över prioriterade arter som kommunen nu gjort är mycket intressant och bjuder in till en fortsatt diskussion om hur man bäst väljer ut arter och artgrupper i en kommun samt hur många arter man ska ha o.s.v. Föreningarna har inga direkta invändningar mot de arter som nämns. Följande kan dock gärna läggas till:

- Skyddsvärda ädellövskogsmiljöer skogslind, vätteros
- Svampar saffransticka, koralltaggsvamp
- (tillägg) Rovfåglar berguv
- Däggdjur igelkott, skogsmård
- (tillägg) Skyddsvärda gräsmarksväxter höskallra
- (tillägg) Skyddsvärda skogslevande arter spillkråka

Föreningarna anser att handlingsprogrammet bör uttrycka sig mer tydligt kring att det finns behov av förbättrade kunskapsunderlag för en del artgrupper. Det bör framgå att det behövs många fler detaljerade naturinventeringar i kommunen för att minska antalet vita fläckar där kunskapsläget är bristfälligt eller nästintill obefintligt. I det stora oskyddade skogsområdet Fagersjöskogen är kunskapsläget om arter väldigt bristfälligt exempelvis. Det vore även önskvärt att naturreservat finkammades på arter i artgrupper som ofta är svåra att artbestämma t.ex. vedinsekter och vedsvampar. En sällsynt art som raggbock kan eventuellt vara förbisedd i kommunen (en misstänkt tallåga med stora gnaghål sågs t.ex. i Flatens naturreservat ganska nyligen av Anders Tranberg). Föreningarna frågar sig vad formuleringen "Stockholm har idag bar kunskapsunderlag om många arter" egentligen innebär i praktiken och vad betyder "många" i sammanhanget? Den art som följs mycket noggrant är bredbandad ekbarkbock och där har även hönsnät satts upp för att förhindra angrepp av hackspettar. På Miljöbarometern/Arter och artgrupper⁴ återfinns uppgifter om olika mätningar av fiskar, groddjur, fåglar etc men dessa skiljer sig åt mycket i noggrannhet. Inga heltäckande fågelinventeringar görs i ett särskilt naturområde exempelvis, vilket gör att kommunen har bristande kännedom om trender för fågelfaunan i olika områden. Den fågelhäcknings-data som samlas in systematiskt gäller enbart duvhök. I övrigt hämtas fågel-data från Artportalen för att få grepp om arter i innerstaden och kommunen som helhet.

Strategi 2.

Fysisk planering

Föreningarna anser att det är en god idé att knyta handlingsprogrammet till fysisk planering. Det finns definitivt fördelar med områdesplanering, något föreningarna ser är dock att dessa liknar fördjupade översiktsplaner (FÖP) utan att de kallas så av kommunen. Kommunens variant av områdesplanering inkluderar ingen miljökonsekvensbeskrivning (MKB), vilket annars är ett krav i FÖP:ar. Dessutom lider kommunen ofta en brist på kritisk analys av hur exploateringsförslag överensstämmer med formuleringar i miljöbalken som bör vara ständigt närvarande så fort naturkvaliteter riskerar att försvinna. Förekomsten av naturvärdesinventeringar inför utställda områdesprogram varierar, vilket är anmärkningsvärt då det borde vara ett självklarhet. När kommunen tog fram områdesprogram över "Brommaplan med omgivning" innebar det att sammanlagt mer än 20 hektar naturmark skulle tas i anspråk, men ingen ordentlig naturinventering gjordes innan. Ovan nämnda bör handlingsprogrammet beakta och det vore önskvärt att texten var transparent och synliggjorde de faktiska omständigheter som föreningarna tar upp som en problematik ovan. Att inarbeta mer kartunderlag välkomnas då det bör kunna innebära att mer faktainhämtning av naturvärden på marken kan komma att krävas för att skapa användbara kartor.

Gällande mångfunktionella ytor så är det rätt tänkt. Dock är det viktigt att förklara att befintlig naturmark i ett ekosystem inte lätt kan ersättas med en mångfunktionell yta en bit bort som har mycket mer artificiell prägel.

Investeringar i blå- och grönytor

Föreningarna anser att årliga avsatta investeringspengar för biologisk mångfald är helt avgörande för om detta handlingsprogram kan skapa någon reell skillnad ute i kommunen. Som utomstående aktör är det mycket svårt att få inblick i vilka pengar som faktiskt går till ekologiska åtgärder som skapar en reell skillnad på marken/i vattnet. År 2017 beslutade kommunfullmäktige om 300 miljoner extra som skulle gå till planering och utveckling av Stockholms gröna värden. Föreningarna frågar sig hur många miljoner av dessa pengar som gått till biologisk mångfald hittills? Frågan är berättigad då "gröna värden" även inkluderar rekreationsinsatser och teknisk infrastruktur (väg, eldragning och belysning). Investeringar i rekreation behövs naturligtvis också. Det föreningen kan konstatera är att det hittills inte kommit fram några pengar till större investeringar för biologisk mångfald som ekodukter, bara att en utredning har tagits fram⁵. Handlingsplanen bör poängtera vikten av satsningar på biologisk mångfald redovisas så det går att följa trender, ifall satsningar går upp eller ner. Det handlingsprogrammet nämner om "parkinvesteringar" kopplat till biologisk mångfald låter å ena sidan positivt, men å andra sidan består mycket av Stockholms grönytor är skog och vilket skapar oklarheter ifall detta ingår i park?

I sammanhanget vill föreningarna påpeka att Stadsdelsförvaltningarna kan söka extra naturvårdspengar till naturreservaten, men att det inte är möjligt för skyddad natur även om skötselbehoven är minst lika stora i andra skogar. Inte minst de ännu

oskyddade kärnområdena för biologisk mångfald är i stort behov att extra pengar (bl.a. Majroskogen, Fagersjöskogen, Kyrkhamn och Ålstensskogen). Förutom att belysa detta i handlingsplanen så bör det tryckas på att det behövs driftpengar. En engångsinvestering utan driftpengar innebär i värsta fall kapitalförstöring när investeringen måste bytas ut p.g.a. utebliven omvårdnad.

Naturvårdsskötsel

Föreningarna uppskattar verkligen att handlingsplanen belyser just ordet naturvårdsskötsel då det visar att det finns fler typer av skötsel än "parkskötsel" i kommunen. Ett nyckelord som formuleras i texten är kunskap. Föreningarna efterlyser en översyn över vilka områden som olika utförare verkar i och hur kompetensen ser ut för utförare som arbetar i olika områden. Handlingsplanen skulle t.ex. kunna klargöra att det finns behov av att nivåklassa olika skötselområden där varje nivå innebar striktare och striktare krav på naturvårdskompetens och skötselkompetens. I naturskyddade områden, kärnområden och områden med speciellt känsliga arter ska det de högsta kraven ställas på kompetens för att sedan minska kompetenskraven något steg för steg ner till mer trivial natur.

För att ta ett konkret exempel att naturvårdskompetens verkligen behövs ibland så måste t.ex. den som ansvarar för att röja hassel för att gynna ek känna igen naturvårdsarter på hassel såsom hasselticka, läderskål och skrifflav. Hassel med dessa arter på ska alltså lämnas i fred, men är man inte artkunnig så riskerar man att få med sig massa skyddsvärda naturvårdsarter när man röjer bort hasselstammar. Ett annat exempel är att den som ska ringbarka asp måste ha god kunskap om asp och även övriga lövträd för att inte andra lövträd ringbarkas av misstag. Formuleringen om gemensam kravspecifikation för upphandling av skötselentreprenörer är mycket viktig med tanke på hur många förvaltningar som finns i staden. Att detta inte redan finns är märkligt. I samband med att gemensam kravspecifikation tas fram vore det önskvärt att också göra en nivåklassning enligt ovan för att öka kvaliteten på utfört naturvårdsarbete och förhindra misstag som i exemplet ovan.

Miljöövervakning

Föreningarna anser att handlingsplanen bör nämna att tillgången på kunskap om kommunens växt- och djurliv är mycket varierande beroende på naturområde och artgrupp, istället det mer diffusa "relativt god". Det bör påpekas att miljöövervakning för biologisk mångfald ofta kräver personalresurser med biologisk kompetens som t.ex. kan utföra en fågelinventering enligt en standardrutt i x antal naturområden.

Strategi 3. Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder

Föreningarna ser mycket positivt på att handlingsplanen i detta avsnitt flyttar fram positionerna om vad som kan göras i kommunen för att gynna olika arter och ekosystem. Att bostadsbyggandet pågår, med målet 140 000 bostäder 2030, har föreningen konstaterat i åtskilliga sammanhang och det är helt klart så att områden med höga naturvärden har försvunnit eller riskerar att försvinna. Enligt föreningarna så

har Stockholms stad skapat ett orimligt stort exploateringsstryck på alla naturmiljöer eftersom Bromma flygplats har tillåtits fortsätta samtidigt som stora P-platser inte har bebyggts som t.ex. vid Farsta C, överdäckningar som vid Nynäsvägen har skjutits på framtiden och omvandlingar av verksamhetsområden har gått trögt. Hur många hektar naturmark som kommer att försvinna för dessa 140 000 bostäder är inte lätt att beräkna, men föreningarna bedömer att det är mer än det kommunen uppgivit. Ett återkommande inslag som föreningarna noterat är byggnation på de få kvarvarande gatorna med naturmark, vilket i en del fall innebär kollision med regionala spridningssamband. Ett sådant exempel är storskalig byggnation utmed Magelungsvägen över vilken Hanvedenkilen passerar. Detta är ett typexempel där grön redan försvagad grön infrastruktur blir ännu tunnare och mindre robust.

Ett minimikrav som föreningarna anser bör ställas är att en större andel av pengarna som kommer in till staden via exploateringar ska öronmärkas för biologisk mångfald. Att det inte byggts någon mer ekodukt sedan Hammarby sjöstad byggdes för snart 20 år sedan är väldigt bekymmersamt enligt föreningarna då barriäreffekterna är minst lika stora idag om inte större. Argumentet att det saknats pengar håller inte riktigt då det fanns en miljömiljard ett bra tag och väldigt mycket pengar har inkommit till staden via exploateringar. Att balansera alla exploateringar med en ytterligare ekodukt borde inte ha varit så svårt. En ekodukt över Örbyleden för att binda ihop kärnområdena Majroskogen och Fagersjöskogen har varit uppe som förslag långt tillbaka och är fullt realistisk exempelvis. De nya förslag på ekodukter som presenterades 2017 verkar mycket lovliga och föreningarna hoppas att alla dessa kommer att verkställas.

Föreningarna anser att det vore bättre för transparensens skull att förklara merparten av kärnområdena skyddats men att det inte gäller alla. Det är en klar brist att handlingsplanen fokuserar enbart på skyddade områden när behovet av landskapssamband mellan naturområden tas upp. Behovet av landskapssamband gäller även många oskyddade naturområden i kommunen, inte minst i Hanvedenkilen.

Strategi 4. Utveckla kunskap och kommunikation

Föreningarna anser att handlingsplanen bör mynta begreppet "Naturområden i världsklass" eller "tätortsnära skog i världsklass". Detta eftersom "världsklass" tagits sig in på så många andra områden i kommunen för att marknadsföra och belysa något. Stockholm Vatten har kört med "vatten i världsklass" för att ta ett aktuellt exempel. Faktum är att det finns en risk i att Stockholms stad undervärderar sina naturområden p.g.a. brist på utifrånperspektiv. Föreningarna vill betona att det är mycket få storstäder i världen som har kvar så mycket tämligen intakta skogsekosystem nära stadskärnan. Detta behöver kommunen kommunicera mer dels till sina egna medborgare men även utåt till besökare. Internationellt är "urban forest" ett begrepp som Stockholms stad bör använda mer i sin engelska kommunikation

Något som föreningarna anser saknas är en strategi för att visa upp dessa oersättliga skogsmiljöer på olika sätt. Nu står det att Stockholms stad arbetar för att värna, gynna och stärka den biologiska mångfalden. Men för att få stockholmarna med på tåget så behövs mer insatser för att faktiskt visa upp det som finns. I Tyresö har kommunen anställda naturguider som jobbar med att ta ut invånare och skolklasser i naturen. Detta skulle Stockholms stad kunna kopiera. Som det är nu så är det föreningarna som undertecknar detta yttrande som bidrar till i princip alla naturguidningar i Stockholms stad. Är det verkligen rimligt att Naturskyddsföreningen ska bära hela bördan med att visa upp all den magnifika naturen som finns i kommunen? Nej, det är inte rimligt när det finns så väldigt mycket människor som sukter efter att veta mer om kommunens växt- och djurliv. En del vill helst gå med en grupp i skogen för innan man blir bekväm att hitta ut själv. Således bör handlingsplanen påpeka att naturguidningar kan fungera som en kugge i att sprida information om biologisk mångfald.

Föreningarna noterar att handlingsplanen formulerar att naturvårdskunskapen hos stadens skötselansvariga är central. Föreningarna vill här återigen påpeka att utförare med utbildning inom naturvårdsbiologi bör få företräde till uppdrag för att få hela sektorn att förstå att i Stockholms stad så måste man kunna arter för att få beträda de områden som berörs av naturvårdsskötsel. De som t.ex. kör slåtterbalk på en äng bör helst också kunna en del arter för att få bättre insikt i vad som karakteriserar en magrare mark etc. Utbildningsmaterial vore mycket önskvärt, men föreningarna vill påminna om att Skogsstyrelsen redan har en del utbildningsmaterial som bör kunna användas även i kommunen. En nyckel till framgång är också att ta fasta på misstag som begåtts vid utförd naturvårdsskötsel och ta med dessa misstag som exempel i utbildningsinsatser för att därmed förhindra att samma misstag upprepas igen. I början så nämnde föreningarna några exempel på misstag där kommunen själv drabbas av icke-gynnande av mångfald biologisk mångfald. Det som nämns handlingsplanen under aktiviteter är jättebra och inte minst detta med goda exempel är viktigt.

För att skapa en högre status för naturområdena i Stockholm efterlyser föreningarna en grafisk profil med skyltar och portaler som ramar in alla naturområden i Stockholm oavsett om de är skyddade eller inte. Många kommuner ute i Sverige ligger långt fram när det gäller att presentera sina naturområden och de snålar inte på entréer, robusta skyltar, tydliga ledmarkeringar etc. De pilotförsök som enskilda Stadsdelsförvaltningar gjort med en smal budget t.ex. i Solbergaskogen är inte alls tillräckligt. Det blir för smått, för översiktligt och för otydligt för besökaren.

Strategi 5 Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande

Föreningarna vill verkligen betona vikten av det som handlingsplanen tar upp kring ytterligare indikatorer. Det är nödvändigt att komplettera nuvarande indikatorer då nuvarande inte träffar biologisk mångfald mer än marginellt. Bra indikatorer har ofta saknats för naturvård/biologisk mångfald har föreningarna noterat genom åren, men det fanns med förslag på indikatorer i Miljöprogram 2008-2011, se nedan. Dock är det

även här oklart vad som hände vid programmets utgång 2011, vad hade staden åstadkommit? De indikatorer som nämns nedan kan med fördel återanvändas. De fem generella faktorer för utveckling av indikatorer som handlingsplanen tar upp verkar mycket intressanta. Föreningarna är gärna med och diskuterar närmare hur mätbara mål ska utformas utifrån dessa fem faktorer. Just mätbara mål bedömer föreningarna är viktigt för att kunna följa upp senare, klarade vi målet eller inte? Om inte, vad kan vi göra annorlunda inför nästa period?

En problematik som bör nämnas i sammanhanget är att Stockholms stad brister när det gäller att redovisa vad tidigare delmål resulterat i inom Miljöprogrammets kapitel en hållbar användning av mark och vatten från 2008 och framåt. Den uppföljning av Miljöprogrammet 6 perioden 2016-2019 som gjordes tar inte fasta på några indikatorer när gällande delmålet "Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald" så nämns bara översiktligt vad staden arbetat med. Att det saknas bra dokumentation med vad som fungerat i staden och inte fungerat bra påverkar dessvärre nuvarande handlingsplan för biologisk mångfald negativt då den inte kan avstamp i tidigare erfarenheter på samma sätt.

Stockholms Universitet – Områdesnämnd för naturvetenskap

Stockholms Universitet – Områdesnämnd för naturvetenskaps yttrande daterat den 5 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms universitet är generellt positiva till den föreslagna planen. Vi anser att de fem huvudstrategierna är väl utvalda och kompletterar varandra bra. Vi anser, liksom en del tidigare svar i den interna remissrundan, att det är angeläget att gå vidare med konkreta åtgärdsplaner och att säkra resurser för detta, så att inte denna handlingsplan bara blir en skrivbordsprodukt.

Vi vill lyfta fram några perspektiv som vi tycker borde stärkas i handlingsplanen.

Det unika med en stad och i detta fall Stockholm

Att arbeta med de globala och nationella målen för biologisk mångfald i en stad har helt andra förutsättningar än på landsbygden. Detta bör ännu tydligare genomsyra denna plan. För många artgrupper och naturtyper kommer Stockholm stad aldrig bli viktig ur ett nationellt eller regionalt perspektiv p.g.a. de speciella förutsättningarna: fragmenterad natur, små ytor, många människor, o.s.v. Däremot kanske det finns områden där staden istället har lika bra eller t.o.m. bättre förutsättningar än landsbygd eftersom de areella näringarna inte bedrivs på samma sätt och det finns större behov av natur för rekreation och större ekonomiska resurser att sköta sådana områden. Detta perspektiv finns men kan bli ännu tydligare i den nuvarande skrivningen (t.ex. fokuset på gamla ekar och tallar är en sådan sak). Det skulle kunna vara värdefullt om man kunde ytterligare förstärka sådan typ av värdefull natur och populationer av arter som

trivs i ett fragmenterat landskap och inte störs av närvaro av människor. Arter gynnade av gamla träd är ett prioriterat område, men kanske det finns fler sådana grupper (störningsgynnade arter, arter i behov av blomrika områden etc). Här kan det behövas mer kunskap och analys kring vilken roll städer och stadsnära natur kan spela generellt för att nå uppsatta regionala och nationella mål, men också avseende Stockholm stads roll nu och i framtiden.

Biologisk mångfald/vardagsnatur

Man kan vara mer tydlig i rapporten ifall strategier och förslag syftar till att Stockholm stad bidrar till måluppfyllelse i ett regionalt och nationellt perspektive eller om det mer handlar om att utveckla en rik vardagsnatur. Både dessa perspektiv är viktiga, men kan ibland kanske komma i konflikt (se nedan), åtminstone vad gäller prioriteringar av resurser. T.ex. är det lite oklart vad syftet är med betoningen av pollinatörer i handlingsplanen. Pollinatörer kan vara viktiga i jordbruket, men det finns inga gårdar kvar i kommunen. De kan vara viktiga för människor som odlar i trädgårdar och kullonilletter, men det är oklart om det finns ett behov av att höja produktiviteten i dessa områden genom att förstärka pollinatörssamhällena. Kanske man bör överväga också ett annat perspektiv än ekosystemtjänsterna här; att det finns ett värde i sig att stärka mångfalden av växter och insekter generellt för att skapa en varierad natur till glädje för stadens invånare och i bästa fall också i ett större perspektiv stärka populationer av vanliga såväl som ovanliga arter i regionen.

Konflikter och avvägningar

I en stad finns många viljor och planer och det är oundvikligt att det finns målkonflikter. Detta perspektiv finns med i planen, men kan stärkas. Det finns ingen poäng med att inte lyfta upp sådant till ytan eftersom det då ändå kommer upp i ett senare skede. Vissa konflikter kan lösas med information och kunskap, vilket kan få opinionen att svänga (t.ex. kanske acceptansen för högar av döda träd öka om man förstår varför de ligger där). Från en stockholmares perspektiv finns det inte bara ekosystemtjänster utan också sådant man skulle kunna kalla ekosystem-otjänster. Det kan vara rådjur som betar av trädgårdsväxter, fästingar och deras sjukdomar, mygg, ogenomtränglig vegetation som skapar otrygghet etc. Det är viktigt att vara medveten om detta i ett prioriteringsarbete, vilka värden man skall satsa på, var dessa åtgärder skall göras och motiven bakom. För att få gehör för kraftiga åtgärder till förmån för biologisk mångfald kan det vara viktigt att betona att en rik biologisk mångfald inte behövs överallt. För att nå globala, nationella och regionala mål för biologisk mångfald behöver inte alla gator ha träd eller alla gräsmattor göras om till ängar! Likaså finns målkonflikter mellan olika typer av natur och biologisk mångfald – gynnar man en typ av arter missgynnas andra. Detta perspektiv bör också tydligare finnas med och belysas och beskrivas hur man prioriterar i sådana lägen (t.ex. kan principer från punkterna ovan vara till hjälp).

Åtgärdsprogram och unika möjligheter

En dynamisk stad som bygger, bygger om, utvecklar etc. har också förutsättningar att förstärka den biologiska mångfalden och den blågröna infrastrukturen. Detta perspektiv borde kunna vara ännu tydligare i planen. Många typer av naturvärden tar mycket mycket lång tid att skapa och återskapa och i dessa lägen bör man vara mycket försiktig med att förstöra dem, men också planera på mycket lång sikt om det skall vara någon idé att återskapa dessa. Andra värden går snabbare att skapa. Det borde finnas stora möjligheter att utnyttja planering och resurser (maskiner etc.) när man ändå exploaterar till att också skapa värden – våtmarker, sandiga branter i sydlägen, restaurera vattendrag och stränder, skapa död ved etc. Stockholms stad bör ha större möjligheter till sådant än många andra kommuner pga den speciella dynamiska användningen av marken i en expansiv storstad. Det är en god tanke som lyfts fram att försöka få synergieffekter mellan flera mål såsom biologisk mångfald och rent vatten. Det finns ett stort fokus på konnektivitet och det kan vara viktigt i många lägen, men ännu viktigare är troligen kvaliteten på den natur som skyddas, sköts eller restaureras. Många arter i den svenska naturen har relativt god spridningsförmåga, även om stadens hus och transportsystem förstås utgör kraftiga barriärer för många arter.

Sundbybergs stad

Sundbybergs stads yttrande daterat den 4 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Sundbybergs stad tackar för frågan om att lämna svar på remissen Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.

Staden uppskattar den höga ambition för arbetet med biologisk mångfald som presenteras i handlingsplanen. Handlingsplanen kommer att vara värdefull i det fortsatta mellankommunala samarbetet, men också som kunskapsunderlag och inspiration i Sundbybergs stads interna planering av gröna och blå områden.

Vikten av samverkan med grannkommunerna tas upp i handlingsplanen, men kunde gärna framhävts mer. Det finns frågor och utvecklingsområden där regionens kommuner skulle vinna på samordning, exempelvis kommunikationsinsatser, kartläggningar av biologiska värden och behov, samt utveckling av digitala verktyg.

Handlingsplanen identifierar förstärkningsbehov i den blågröna infrastrukturen i områden som gränsar mot Sundbyberg. Eftersom ekologiska samband inte ska påverkas av kommungränser ser Sundbybergs stad fram emot en ökad samverkan med Stockholms stad och andra kommuner i regionen för att stärka den biologiska mångfalden.

Världsnaturfonden WWF

Världsnaturfonden WWF:s yttrande daterat den 12 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Inledning

Världsnaturfonden WWF Sverige (WWF) besvarar normalt inte lokala remisser. Men Stockholm är Sveriges huvudstad och det som planeras här berör många människor och får ofta stor effekt i övriga riket och utomlands. WWF är remissinstans i detta ärende, och blir gärna fortsättningsvis remissinstans i frågor som rör grön stadsplanering, stadens biologiska mångfald och ekosystemtjänster m m, eftersom *hållbara städer* numera är en viktig del av WWFs verksamhet. WWF har sedan 1991 drivit verksamhet rörande Kungliga nationalstadsparken/Ekoparken som i mångt och mycket handlar om biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Globala och svenska miljömål

Citat: Handlingsplanen anger inriktningen för arbetet med att skydda och främja biologisk mångfald inom Stockholms stad, och kommer att vara ett viktigt verktyg för att stödja stadens systematiska arbete inom detta område över tid. Samtidigt bidrar arbetet till att nå det nationella miljökvalitetsmålet. Ett rikt växt- och djurliv och, direkt eller indirekt, till flera av FN:s övriga globala hållbarhetsmål enligt Agenda 2030. Tillsammans kan vi se till att Stockholm blir en frizon för många arter och säkra att staden bidrar till det globala arbetet med att stärka den biologiska mångfalden! (Katarina Luhr, Miljö- och klimatborgarråd)

I handlingsplanen skulle kopplingen till de nationella miljökvalitetsmålen behöva stärkas. Miljökvalitetsmålen är viktiga för att uppfylla miljöaspekten av Agenda 2030. Handlingsplanen berör fler miljökvalitetsmål än ett rikt växt- och djurliv.

Handlingsplanen genomsyras av målsättningen att undvika habitat- och artförlust. Det är förvisso positivt men tyvärr verkar man ha utgångspunkten att ökad fragmentering är oundviklig. Utgångspunkten borde vara att vända trenden för biologisk mångfald. Det krävs även högre ambition för att vara en internationell föregångare som anges som riktning i handlingsplanen.

Stockholms expansion hotar gröna värden

WWF anser att utvecklingen är oroande när det gäller minskningen av stadsgrönska och därmed biologisk mångfald och ekosystemtjänster, särskilt i större växande städer som Stockholm. WWF har ett omfattande stadsarbete med syfte att hantera att 70% av jordens befolkning 2050 kommer att bo i städer. I handlingsprogrammet står att: ”*För att värna och utveckla stadens biologiska mångfald samtidigt som Stockholm växer behövs ett strategiskt arbetssätt*”.

Hur ska detta ”strategiska arbetssätt” bli konkret och få effekt? Problemet är att när Stockholm ska byggas inåt, som är trenden, så ökar trycket på områden där andel grönyta är minst, nämligen innerstaden och närförorter. Problemet är att där det är mest lönsamt att exploatera och bygga för byggbolagen, där kommer man ofta i

konflikt med stadens parker och grönområden. Ofta blir trenden att bygga dyrt och centralt med stor risk för konflikt med grönområden istället för billigare bostäder längre ut i regionen där markpriserna är lägre liksom risken för konflikter. Målet om 140 000 bostäder blir därför svårt att uppfylla utan att viktig grönstruktur med biologisk mångfald tas i anspråk. Få större icke-gröna exploateringsområden återstår centralt, möjligen kan Bromma flygplats stå till buds, men dess framtid är oklar. WWF anser att stockholmsregionens snabba tillväxt ger minskad grönska/natur, biologisk mångfald, rekreation, särskilt för invånare i Stockholms kommun. WWF anser att regionen måste få en mer balanserad regionplanering där olika utbyggnadsbehov fördelas mera jämnt mellan kommunerna; bostäder, studentbostäder, kontor m m.

Bostäder och biologisk mångfald är en möjlighet

WWF anser att handlingsplanen kommer att få svårt att utveckla och värna stadens biologiska mångfald. En prognos för stadens bostadsbyggnadsprogram är att detta *kommer att reducera stadens grönytor med 25 procent*. En helt annan övergripande stadsplanering är därför en förutsättning för att arbetet med att stärka den biologiska mångfalden ska lyckas. Men det kräver en övergripande strategisk grönstrukturplanering, som i dag saknas. Det borde vara handlingsplanens viktigaste mål att åstadkomma en sådan.

En av strategierna i handlingsplanen handlar om att ”Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer”. WWF stödjer fullt ut denna ansats att integrera biologisk mångfald i fler beslut. Tyvärr listas för få processer där biologisk mångfald bör uppmärksammas. Det är just faktiskt hänsyn till biologisk mångfald i fler beslut som behövs för att på allvar stoppa förlusten av biologisk mångfald.

Det kräver också ett mycket klart uppdrag till miljöförvaltningen att tydliggöra konflikter när de uppstår. Detta för att andra alternativ ska kunna väljas. I dagsläget brister det och det finns flertal exempel på där kommunens miljöförvaltning borde uppmärksammat värdefull natur och grön infrastruktur i samband med yttranden över kommunens detaljplaner, men inte gjort detta. Det är tveksamt om tillväxt enligt planerad nybyggnadstakt är förenligt med hållbar stad. Handlingsplanen borde ta upp de största drivkrafterna bakom förlust av biologisk mångfald både direkta och indirekta.

Grönstrukturplan

För att göra arbetet med biologisk mångfald verksamt måste all planering börja på en övergripande nivå. Stockholm stad bör anta en *grönstrukturplan*, som har förutsättningar att stärka den biologiska mångfalden inom stadens gränser för att driva en trovärdig politik för biologisk mångfald. En sådan plan måste givetvis utarbetas i samarbete med kringliggande kommuner för att vara realistisk beträffande värdekärnor och spridningsvägar. Endast på detta sätt blir det möjligt att göra behövliga strategiska miljöbedömningar av hur den gröna infrastrukturen kommer att påverkas av planerat byggande. Så görs inte i dag.

Innovativt arbete

Det krävs innovativt tänk för att vända trenden för biologisk mångfald i Stockholm stad. Det kan handla om att utveckla fler gröna tak och väggar, gröna innegårdar och att göra om triviala grönytor som gräsmattor till ytor för biologisk mångfald. I handlingsplanen nämns att man ska uppmuntra skötsel för att gynna biologisk mångfald även på privata markägares trädgårdar. Det är ett välkommet förslag och är en typ av innovativt arbete med grönytor som vi skulle vilja se mer av. Ett annat exempel som man skulle kunna utveckla är att utveckla naturvårdande skötsel av infrastrukturmiljöer som vägkanter, järnvägsspår, banvallar, hamnar mm kan hysa en hög biologisk mångfald.

Naturvärdena förändras snabbt och försämras. Det finns skogsmiljöer som nu, år 2018, inte har höga naturvärden, men som har förutsättningar att få det om 50-100 år. Sådana miljöer måste också sparas för att det ska bli möjligt att stärka den gröna infrastrukturen och därmed utveckla den biologiska mångfalden i Stockholms stad.

Ekodukter krävs för att stärka den biologiska mångfalden

Positivt att man har ett sammanhängande tänk om att motverka fragmentering och barriäreffekter t ex lyfts ekodukter som en viktig åtgärd. Ekodukter är ett sätt att öka spridningsmöjligheterna för växter, djur och människor. Storstaden har fragmenterat landskapet och konnektiviteten mellan olika gröna områden störs av många stora vägar, ibland omgivna av viltstängsel för att ytterligare försvåra djurs rörelser, och järnvägar. Ekodukter skulle även fylla en funktion för att göra många områden mer lättillgängliga för mänskliga besökare.

Kungliga nationalstadsparken

Sveriges enda nationalstadspark och världens första – Kungliga nationalstadsparken – nämns i korthet, men de värden och skyddsbehov som krävs för detta unika område förbigås helt. Snarare är det så att detta unika område är under starkt tryck och extra utsatt för exploateringsplaner.

Därför blir Nationalstadsparken mer som reservmark för bebyggelse snarare än ett framstående exempel på grön hållbar stadsplanering. Kungliga nationalstadsparken (Ekoparken) som i år fyller 25 år är ett unikt landskap i en storstad och har stora värden för kulturmiljö, rekreation/hälsa, biologisk mångfald och ekosystemtjänster som t ex resiliens mot klimatförändringar. Detta är inte belyst i handlingsplanen.

Övriga synpunkter

- Handlingsplanen måste mycket kraftfullare inventera, värdera och skydda den kvarvarande grönstrukturen i parker och natur i hela kommunen. För att staden ska säkerställa att värdefulla områden bevaras för framtiden måste fler områden få ett formellt skydd, lämpligen som natur- eller kulturresevat. Det saknas konkreta mål för att öka skydd av natur, restaurering, hållbart brukande. Det borde ingå i de fem strategierna och det skulle vara positivt med mätbara mål. Handlingsplanen är inte konkretiserad i vilka områden exakt som bör prioriteras för naturvård.

- De tio gröna kilarna i Stockholms län är en grön struktur som finns och som är relativt väldokumenterad. Den är en självklar struktur att utgå ifrån och bygga vidare på. Region Stockholm har gjort en utredning om de svaga sambanden i kilarna och det är ett bra ställe att börja arbetet med att stärka den gröna infrastrukturen och den

biologiska mångfalden i länet. Bl.a. Stockholms och Järfälla kommuner gör tvärtom och bygger igen Järvakilen stegvis. Handlingsplanen bör säkra det som återstår av de gröna kilarna lämpligen i form av naturreservat.

- Staden bör ge extra resurser för att stärka miljöövervakningen av biologisk mångfald. Förekomsten av arter är i dag bristfälligt karterad, ännu sämre är kunskapen om utvecklingen av biologisk mångfald. Att arbeta utan mått på biologisk mångfald och en klar uppfattning om arters förekomst är en stor brist. Miljöövervakning av biologisk mångfald krävs för att kunna följa om vi har den gröna infrastruktur som krävs för att långsiktigt kunna upprätthålla biologisk mångfald och ekosystemtjänster i landskapet.

- Det saknas konkreta förslag om att kartera/främja ekosystemtjänster. Det är viktigt att värdera ekosystemtjänster i tätortsnära natur – inte minst för klimatresiliens.

- Ekologisk kompensation nämns i handlingsprogrammet, men det specificeras inte hur det ska genomföras. Viktigt att det genomförs på ett ändamålsenligt sätt.

- Det är positivt att insatser mot invasiva arter, buller och ljusföroreningar tas upp. Dessa utmaningar för biologisk mångfald förbises ofta.

- Det är mycket positivt att man kopplar ihop biologisk mångfald med konsumtion. Det är ett bra första steg men framöver ser vi gärna att det utvecklas till att inte endast beröra offentlig upphandling, utan även påverkan på kommuninvånarnas konsumtion. När det gäller målen om att köpa in livsmedel som gynnar biologisk mångfald så är de inte konkreta. Det anges bara att ”andelen ska öka” – inte med hur mycket. Flera andra kommuner har procentmål.

- Strandmiljöer är redan idag i Stockholm hårt exploaterade och ett starkt strandskydd är viktigt för att bevara biologisk mångfald.

- Staden bör verka för att grön infrastruktur ska planeras på samma sätt som annan infrastruktur. Dvs. att i PBL och annan lagstiftning ska grön infrastruktur jämföras med annan infrastruktur, såsom väg- och spårinfrastruktur, energiförsörjning, vatten- och avlopp m.m.

- Staden bör åläggas att göra spridningsanalyser för olika habitatnätverk. Särskilt viktigt är att göra detta för de områden som är utpekade som svaga, gröna samband. Kvalitetsmått måste utvecklas för spridningsvägar. Kvalitetsmått ska avspegla olika arters behov av grönstruktur.

- Inför all planering ska naturvärdesinventeringar göras. Det betyder t.ex. att i underlag för beslut om programutredningar ska det finnas med en naturvärdesinventering.

- Generellt har *säkerhetsavverkningar* av äldre grova träd blivit ett allt större problem i Stockholms kommun. Ofta överdrivs risker med träd jämfört med andra risker i en storstad.

- Ökade resurser är en förutsättning för att handlingsplanen ska realiseras.

U&We och Nätverket Stockholm loves pollinators

U&We och Nätverket Stockholm loves pollinators yttrande daterat den 13 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Generella synpunkter

Den föreslagna handlingsplanen innebär ett steg framåt jämfört med tidigare policy och åtgärdsplan som den nu kommer att ersätta. Det är viktigt och logiskt med en ny handlingsplan, eftersom hoten mot biologisk mångfald och kunskapen om detta har ökat under senare år. Vi står inför hot om massdöd av många djurarter och förlusten av global växtmångfald är stor på grund av det industrialiserade jordbruket, skogsindustrins metoder, det ständigt ökande förbrukningen av naturresurser, den globala befolkningsökningen, inflyttning till storstäder och klimatkrisen. Det konstaterades redan år 2005 att utarmningen av biologisk mångfald och undanträngningen av ekosystemtjänster har medfört att 60 procent av de ekosystemtjänster som är fundamentala för vår välfärd ej är långsiktigt hållbara (Millenium Ecosystem Assessment 2005).

Både FN och EU har engagerat sig i frågan och genom IPBES (The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, en motsvarighet till IPCC), visar forskare hur katastrofal situationen är. Forskare är tämligen överens om att förlusten av biologisk mångfald är minst lika allvarlig som klimatkrisen. Forskning kring de planetära gränserna visar att flera gränser har överskridits, däribland biologisk mångfald, vilken tillsammans med klimatförändringarna utgör de två ”kärngränserna”, är viktigare än de övriga sju. Det understryker ytterligare vikten att dessa aspekter ges prioritet i beslutsfattande, även på kommunal nivå.

Forskare har också tydliggjort hur klimatförändringen har en koppling till biologisk mångfald, genom att förlusten av biologisk mångfald skyndar på den globala temperaturhöjningen samtidigt som temperaturhöjningen ändrar förutsättningarna och förhållandena för djur och växter. Det skyndar på förlusten av arter, eftersom de flesta arter behöver lång tid för att anpassa sig till nya förhållanden.

Under senare har kunskapen om och förståelsen för naturens läkande och helande egenskaper ökat. Inte minst under pandemin har fler och fler sökt sig ut i skog och natur och forskning understryker betydelsen av detta för bland annat stressminskning. Detta är en multipel funktion hos naturen som bör uppvärderas i planeringssammanhang. Ett initiativ som växer sig allt starkare är insikten om att naturen behöver ett starkare juridiskt skydd. I Sverige benämns det ”naturens rättigheter.” Att bekämpa det som kallas ecocide, det vill säga massförstörelse av natur, är en rörelse som växer sig stark internationellt.

Det finns anledning att tro att de aspekter som nämns ovan kommer att engagera medborgarna i allt högre grad och att ingrepp i natur och grönområden därför kommer att bli föremål för protester och aktioner och omvänt, åtgärder för att utöka grönområden och förstärka den biologiska mångfalden kommer att få ett allt starkare stöd hos medborgarna.

Mål med handlingsplanen

Under rubriken ”Grönare Stockholm” framgår att handlingsplanen är en precisering av vad som står om biologisk mångfald i styrdokumentet ”Grönare Stockholm – Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden”. I detta dokument framgår att kommunens yta till 40 procent består av grönområden. Ett prioriterat mål anges vara ”Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem.” Som mål är denna formulering otillräcklig, eftersom den inte uppfyller det som är kraven på god målformulering. Den saknar kvantifiering och den saknar en tidslinje. Utan kvantifiering är det omöjligt att veta om målet uppnåtts och på samma sätt kommer de som berörs av målet inte veta när det ska ha uppnåtts. Presentationen av de globala utvecklingsmålen ger argument för varför en handlingsplan är viktig. Det framgår att staden har stor rådighet över mål 15, biologisk mångfald. Det kanske är oavsiktligt, men formuleringen väcker frågan varför man inte också anser att staden har stor rådighet över mål 11, hållbara städer? Vi rekommenderar att staden fastställer mätmetoder för relationen befolkning/mängd och grönytor. Genom att tillgängliga grönytor divideras med befolkning/mängden fås ett målmått. Måttet längsta distans som en invånare ska ha till ett grönområde bör ha en högre måloppfyllelse, och det bör kombineras med ett max-mått avseende hur många som har tillgång till ett grönområde med tanke det snabbt ökande slitaget på stadens grönytor. I detta sammanhang är det viktigt att framhålla att grönytor ofta kommit att jämföras med biologisk mångfald och natur. I realiteten är grönytor ofta lika med kortklippta gräsytor som är ytterst fattiga vad avser biologisk mångfald. Därför utgör begreppet grönyta ett tveksamt mått för biologisk mångfald. På samma sätt bör inte begränsade åtgärder som skapande av fickparker jämföras med större parker/grönområden som har bättre förutsättningar både kvalitets- och kvantitetsmässigt. Generellt bör mätmetoder kompletteras genom att gröna områden definieras och beskrivs utifrån multifunktionalitet, så att både sociala behov och ekosystemtjänster och biologisk mångfald ingår. På grund av att jordbruket och skogsbruket bidrar starkt till utarmning av den biologiska mångfalden, vilket har lett till att det finns arter som har försvunnit ur dessa landskap men vissa rester av dessa återfinns i stadslandskapen, gör att staden har ett särskilt ansvar för dessa rödlistade arter.

Biologisk mångfald både är en ekosystemtjänst i sig själv samtidigt som den utgör en förutsättning för att de övriga ekosystemtjänsterna som naturen tillhandahåller ska fungera. Vi anser att det är nödvändigt att inte bara ha mål för biologisk mångfald utan också för hur urbana ekosystemtjänster ska värnas och utvecklas. Förslaget ger inte tillräcklig vägledning beträffande mål för detta. Inte minst mot bakgrund av klimatkrisen kommer behovet av reglerande ekosystemtjänster att vara stort. Stockholm har en plan för ekosystemtjänster som behandlar ett begränsat antal tjänster. Det är viktigt att ta fram en reviderad plan som inkluderar alla väsentliga ekosystemtjänster som stadens gröna och blåa strukturer tillhandahåller, hur dessa tjänster kan förstärkas samt hur dessa ekosystemtjänster ska ingå i stadsbyggnadsplaneringen. Vårt förslag är att parallellt med en handlingsplan för

biologisk mångfald staden utvecklar en handlingsplan för alla väsentliga ekosystemtjänster och att dessa planer integreras med varandra. Inte minst med ett förändrat klimat kommer behovet finnas att hitta naturliga lösningar för hur extrema väder ska kunna hanteras. Mycket inspiration finns att hämta genom att studera vad man gjort i Köpenhamn för att hantera regnvatten efter de stora översvämningar man hade. Vegetation och vatten har funktionen att stabilisera temperaturen. Extrema temperaturer blir än mer extrema i stadsmiljön. Det är väl belagt att både sjukdomsfall och dödstal ökar vid värmeböljor även i Stockholms stad. Pollinering är en annan ekosystemtjänst som är hotad och som är nödvändig för de att de flesta vilda blommor, träd och andra växter ska fortplantas och utvecklas optimalt. Det ekonomiska värdet av pollinering i trädgårdar för frukt, bär och grönsaker är stort. Ekosystemtjänsten rekreation bör ges större värde som en funktion hos grönområden, en funktion som annars leder till ökande kostnader i form av sjukvård och sjukfrånvaro. Denna funktion bör betonas starkare i handlingsplanen. Att planera för användandet av ekosystemtjänster minskar på lång sikt samhällskostnaderna.

Politisk vilja?

Historiskt har Stockholms expansion i stor omfattning skett genom att ta grönytor i anspråk, vilket många gånger inneburit lägre kostnader än att ta bort gammal bebyggelse alternativt att bebygga annan redan hårdgjord yta. Ekosystemen, den biologiska mångfalden och andra miljöaspekter har därvid systematiskt underordnats kommersiella värden. I kalkylerna har sällan grönytornas kort- såväl som långsiktiga samhällsmässiga kvaliteter och värden beaktats eller fått genomslag. Grönytor betraktas som ”ledig” mark med i stort sett inget värde alls medan parkeringar, industrimark med låga exploateringskostnader och motsvarande markutnyttjande åsätts betydligt högre värden. Mot bakgrund av detta framgår det inte klart hur den kommande befolkningstillväxten av Stockholm med målet 140 000 bostäder till 2030 ska kunna ske samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras och stärks. Denna målkonflikt framgår inte i handlingsplanen, vilket vi anser gör handlingsplanen orealistisk och därför måste kompletteras. Vi undrar varför detta inte diskuteras eftersom författarna till förslaget är mycket väl bekanta med konflikten. Det som vi menar krävs är att tydliga bevarandemål för grönytor sätts och att värdet av ekosystemtjänster och biologisk mångfald uppgraderas. Till exempel bör det göras en kvantifiering av hur stor yta som i utgörs av grönytor år 2030. Är det mer eller mindre än 40 procent? En hel del ekosystemtjänster kan kvantifieras (vilket bör göras), flera kan värderas (vilket bör göras) och en del av dem kan värderas monetärt. En fråga som bör ställas är: Kan expansionen av Stockholm hållas tillbaka för att möjliggöra bevarandet av grönytor och biologisk mångfald? Kan expansion ske inom andra delar av Stockholmsregionen där konflikten med biologisk mångfald inte är så påtaglig snarare än i Stockholm stad? Eller är expansionen en given parameter som allt annat ska underordnas. Situationen för biologisk mångfald är katastrofal. Tyvärr återspeglar inte handlingsplanen denna realitet. Vi saknar en politisk vilja som gör att Stockholm blir ett internationellt föredöme när det gäller att vidta kraftfulla politiska åtgärder för

att både värna, återskapa och gynna biologisk mångfald. Vi vill att målformuleringarna för framtiden utformas på ett sätt som verkligen svarar mot de krav som utvecklingsmålen ställer, gällande både mål 11 och mål 15.

Här nedan ger vi kommentarer till valda delar i handlingsplanen:

Gröna kilar och spridningsvägar

Internationellt finns exempel på hur man genom stadsplaneringsåtgärder åstadkommit spridningsvägar. Ett exempel är London B-line, ett grönt stråk som sträcker sig tvärs igenom staden i nord-sydlig riktning. På närmare håll är Livslinjen i Upplands Väsby kommun ett exempel. Handlingsplanen betonar vikten av att värna de förflyttningskorridorerna för växter och djur som de gröna kilarna in mot Stockholm utgör. Kilarnas funktion ska underlätta migration in mot den urbana miljön och en förflyttning ut från staden. Var det finns svagheter i form av barriärer och smala passager i de gröna kilarna är väl utrett. Mot den bakgrunden blir det inte trovärdigt när det inom staden görs exploateringsingrepp som försvagar kilarnas funktion. Ett exempel är den kontinuerliga byggnationen som skapar barriärer i Järvakilen. Vid exploateringsåtgärder är det i en del fall acceptabelt med ekologisk kompensation, dvs vidta förbättrande åtgärder i minst motsvarande grad som ingrepp orsakat försvagning av ekosystemtjänster och biologisk mångfald. I fallet med de gröna kilarna är detta dock inte en möjlighet. En avstängd kil kan inte ersättas någon annanstans. Om kilarna ska tillmätas en strategiskt viktig funktion bör de ges mycket hög prioritet. Ett viktigt delmål föreslås vara att till 2030 förstärka de delar av kilarna som geografiskt ligger inom Stockholm stad. Även om kilarnas sträckning och funktion är väl studerade och beskrivna saknas en strategi och plan för hur spridning av växter och djur ska kunna ske inom staden. Kilarna leder in till staden, men där saknas sedan förflyttningskorridorerna på grund av barriärer eller stora avstånd mellan grönytor. På det sättet minskas de gröna kilarnas spridningsfunktion. Spridning mellan en kil och en annan via staden kommer då heller inte till stånd. Spridningsvägarna stängs dessutom av det faktum att det finns naturliga barriärer i form av vatten inom staden, såsom förbindelsen mellan Östersjön och Mälaren, Brunnsviken, Djurgårdsbrunnskanalen med flera. Vi efterlyser en analys av strategiska förflyttningsvägar inom staden. Hur ska förflyttningsvägen förstärkas mellan Vasaparken och Karlbergs Slottspark med förbindelse mot Huvudsta, mellan Rålambshovsparken och Kronobergsparken, mellan Långholmen via Högalidsparken till Tantolunden och mellan Lilljansskogen respektive Gärdet till Humlegården och Kungsträdgården? För dessa och andra viktiga stråk måste investeringar och andra åtgärder vidtas för att förstärka de biologiskt fungerande förflyttningsvägarna. På samma sätt måste exploateringsplaner bedömas mot bakgrund av den effekt de har inte bara på den lokala biologiska mångfalden utan också på spridningsvägarna. Ett fokus i handlingsplanen bör vara att skapa sammanhängande förflyttningsstråk inom staden och tydliga mål bör formuleras för de åtgärder som ska genomföras med syfte att förstärka de viktiga passagerna. Under de senaste årens sommarmånader har staden

inrättat så kallade sommargångator på ett flertal platser. Skälet till detta är att minska biltrafiken och att låta stockholmarna återerövra gatorna. Sommargångatorna existerar under en tid som till stor del sammanfaller med den tid fjärilar och pollinerande insekter är aktiva. Vi vill därför lägga till en funktion, nämligen att dessa gator samtidigt ska vara en åtgärd för att förstärka den biologiska mångfalden och vara spridningsvägar. De ensidiga blomsterarrangemang som används är tyvärr inte intressanta för till exempel pollinerande insekter. Eftersom många insekter är blomtrogna och har olika förutsättningar att tillgodogöra sig blommornas nektar krävs en variation av både nektargivande och av olika blommande växter. Utöver att ha en stor variation av blommande växter kan det enkelt arrangeras platser som ger skydd och vattenhål åt insekter och mindre djur. Rörstrandsgatan som sommargångata är ett exempel på en gata som på detta vis får en viktig strategisk funktion eftersom den förbinder Vasaparken/Sabbatsbergsområdet med Karlbergs Slottspark. Norra Stationsgatan är ett annat exempel med strategisk förbindelse mellan Hagaparken och Karlberg Slottsträdgård.

Att utnyttja sommargångatorna bör vara en självklar åtgärd för att skapa förflyttningsvägar. Det självklara blir än mer tydligt när man beaktar att beslut redan tagits att inrätta dessa gator och budgetmedel avsatts. Den föreslagna åtgärden för att skapa spridningsvägar innebär därför knappast någon kostnadsökning.

Rabatter i parker och längs gator kan också ha en funktion som stärker biologisk mångfald. Tyvärr förefaller det inte som denna funktion inkluderas när det gäller det så kallade "blomsterprogrammet". I urvalet av blommor prioriteras färgteman och färgkombinationer. Blomsterestetiken tycks också prioritera ensidighet, vilket innebär att det förekommer långa stråk av violer eller petunior, som samtidigt är växter som inte attraherar pollinerare. Ska den biologiska mångfalden stärkas bör därför blomsterarrangemang längs gator och i parker ha funktionen att vara attraktiva för pollinerande insekter och det är förvånande att detta inte tas upp i handlingsplanen. Malmö stad har i ett Vinnovaprojekt studerat mobila och periodvisa anläggningar. Kunskap kan inhämtas därifrån hur man tillvaratar den biologiska mångfalden i dessa anläggningar. Vi föreslår att inom ramen för strategin för biologisk mångfald beslut fattas på politisk nivå att planteringar av blommor, buskar och träd också ges funktionen av att vara pollinerarvänliga och att funktionen förflyttningsvägar ska integreras i beslut gällande såväl utformningen av befintliga sommargångator som nya sådana, liksom även att åtgärder beslutas för att sammanbinda grönområden där gatorna inte getts en speciell sommarfunktion.

Skötsel av parker och andra grönytor

Det finns en målkonflikt när det gäller stadens parkområden som under senare år delvis uppmärksammas. Den innebär att invånarnas behov och förväntningar går före målet för den biologiska mångfalden. Konflikten innebär att kortklippta gräsytor anses estetiska och lätt tillgängliga, att högt gräs, kvarliggande död ved och rishögar upplevs

som ostädat och ovårdat. På samma sätt rensas undervegetation bort i dungar och skogar för att de ska ”städade” ut. Skälet till att tillämpa skötselmetoder som gynnar många arter av insekter och andra djur för föda, boplatser, skydd och förflyttning måste därför kommuniceras tydligt. Vår erfarenhet är när syftet klagörs blir det ofta accepterat. Det finns dock en konflikt mellan biodiversitetsmålen och trygghetsmålet. Staden bör utreda hur man bäst kombinerar dessa mål samt när det ena målet har företräde framför det andra. Ofta kan gröna ytor delas upp så att det ges plats för solstolar och picknickar och att andra delar får ha högt gräs. Att klippa upp gångar i högt gräs är också en skötselmetod som bland annat Kungliga Djurgårdsförvaltningen tillämpar på Södra Djurgården. Det ska betonas att den föreslagna skötselsregimen också innebär lägre kostnader vad gäller maskinbränsle och arbetskostnad, varför det bör vara en enkel och samtidigt kraftfull åtgärd som bör vara en generell skötselmetod snarare än undantag. En mångfaldsåtgärd av stor betydelse är att ersätta gräsytor med ängsmark med vilda blommor ur den svenska floran. Detta finns exempel på vid Årstafältet, Diplomatstaden och Ladugårdsgärdet. Denna åtgärd ger inte bara näring åt många djurarter utan har även stora estetiska kvaliteter. Dessutom sker skötseln till lägre kostnader än gräsmatteskötsel. Staden bör öka andelen ängsmark vilket är en åtgärd som i mycket hög grad ökar den biologiska mångfalden. Ett mått bör sättas för årlig tillkomst av ängsmark.

Pollinerande insekter

I förslaget omnämns arter som bör prioriteras. Bland pollinerare nämns svartpälshbi och bastardsvärmare. Svartpälshbin söker boplatser i blottad mark och förekommer i mycket liten omfattning i stadsmiljön. Det gör att prioritering bör omfatta någon art som det finns större förutsättningar att återfinna för att se om olika gynnande åtgärder gett resultat. Staden arbetar med indikatorarter för en viss prioriterad biologisk mångfald i flera områden. Det är ett arbete som kan utvecklas för fler delar i staden.

Utbildning, kravställande

Individens och organisationers kunskap om staden och samhällets beroende av ekosystemtjänster och biologisk mångfald är generellt låg. Jämför man med klimatkrisen blir det tydligt att medvetande- och kunskapsnivån är väsentligt lägre. Media behandlar heller inte åtgärder som privatpersoner eller organisationer kan vidta, något som rikligt förekommer i fråga om klimatlösningar. Det gör att det under lång tid kommer att finnas ett stort behov av kunskapsöverföring för att förverkliga en handlingsplan för biologisk mångfald. Kompetens och kunskapsspridning betonas också i handlingsplanen. Eftersom mycket skötselarbete utförs av upphandlade privata firmor krävs också att utbildning sträcks ut att omfatta dessa. Det är vår erfarenhet att dessa firmor annars inte alltid erbjuder tjänster som utvecklar den biologiska mångfalden hos stadsdelsförvaltningar, bostadsrättsföreningar och andra organisationer. I samband med upphandling av sköseljänster måste kraven ställas så att biologisk mångfald prioriteras. Utbildning bör omfatta både stadens egen personal

inom de olika förvaltningar som berörs av handlingsplanen samt också underleverantörer av tjänster av skötsel av grönområden.

Medborgarengagemang

Förslaget till handlingsplan understryker vikten av att stadens föreningar och medborgare engageras för att stärka den biologiska mångfalden. Den sammanlagda ytan av innegårdar och trädgårdar i staden är avsevärd. Lägger man därtill tillgängliga tak och vertikala ytor ökar ytan ytterligare. Härtill kan adderas balkonger. Ett pågående arbete i projektet Pollinera Parken, som har målet att göra Nationalstadsparken till en pollinerarvänlig zon, engagerar balkonginnehavare längs gatorna mellan Ladugårdsgårde och Storängsbotten. Det är en trång passage för djur och växter som ska förstärkas. Balkonginnehavarna uppmanas ha pollinerarvänliga växter och ges rådgivning vad gäller växturval. Utöver att stärka den biologiska mångfalden vidgar detta projekt den smala midjan som annars försvårar förflyttning. Detta är ett pilotprojekt som bör få efterföljd. Att använda balkonger och innegårdar kan göra att de gator som förbinder grönområden inom stenstadens olika områden kan ges en konnektivitetsfunktion genom att erbjuda "landningsplatser" och matplatser. Vi understödjer det som föreslås i handlingsplanen, nämligen att allmänhetens engagemang stimuleras genom brukaravtal och stödande av medborgarinitiativ. Stadsdelsförvaltningarna bör ges i uppgift att identifiera strategiskt viktiga gatustråk samt förmedla kunskap hos boende längs dessa om hur balkongväxter kan ges en större funktion och att medverka till biologisk mångfald samt pollinerarnas viktiga ekosystemtjänst. Förvaltningarna bör också medverka med råd och med utdelning av fröer. Ett sätt att konstatera åtgärdens effekt är att mäta hur många balkongägare som engageras varje år.

Indikatorer och uppföljning

Under strategi 5 nämns indikatorer för uppföljning.

Det är svårt att kommentera dessa indikatorer eftersom det inte i förslaget framgår vilka mål för de olika områden som ska följas upp. Att ha uppföljning utan att ha specificerat målen gör att de enheter inom staden som är ansvariga för åtgärderna inte kommer att veta vad som krävs av dem.

Detta är samma kritik som vi framför under rubriken "Mål med handlingsplanen".

Utan tydliga mål kommer arbetet med biologisk mångfald att riskera att nedprioriteras.

Frånvaron av tydliga mål som kan följas upp med användning av indikatorer framgår av strategi 2 där rubriken lyder "Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer". Vi menar att denna rubrik är alldeles för intetsägande och vag.

Det sägs i texten att "frågan om biologisk mångfald lyfts tidigt i stadens processer..."

Uttryck som "uppmärksamma" och "lyfta" ger intryck att man försöker undvika att sätta tydliga mål och i stället använder ord som låter bra men som blir till intet förpliktigande.

Som ett exempel tar vi upp punkt 2 bland indikatorerna som handlar om markanvisning med användning av grönytefaktor där man vill redovisa andelen

markanvisningar med användning av grönytefaktor. Vi frågar oss varför det inte finns ett mål som till exempel säger att vid x % av markanvisningar ska kravet vara att grönytefaktor tillämpas?

Koloniträdgårdsförbundet

Koloniträdgårdsförbundets yttrande daterat den 5 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Generella synpunkter

Koloniområdena är ofta placerade centralt i städerna och bildar där gröna oaser för människor, växter och djur. De har historiskt varit viktiga för stadsbefolkningens försörjning och får allt större betydelse för miljön och klimatet i våra städer, med dagens ökade urbanisering och förtätning. Till exempel hjälper koloniområdenas gröna infrastruktur till med att reglera extrema temperaturer, minskar riskerna för översvämning under skyfall och skapar livsutrymmen för vilda djur och växter. Något som senare års forskning tydligt påvisat. Vi är glada att koloniområdenas betydelse har uppmärksamats i handlingsplanen.

Nya koloniområden gynnar biologisk mångfald

Odlingsintresset är idag stort och kötiden som krävs för att få en kolonilott inom Stockholm stad är mycket lång. Genom att skapa nya koloniområden kan staden främja biologisk mångfald, odlarglädje och social hållbarhet. Det är samtidigt en satsning som är kostnadseffektiv då kolonisterna ansvarar för skötseln och föreningsformen garanterar långsiktig kontinuitet. Staden kan även ställa krav på att vissa strukturer ska finnas, och skötas av arrenderande koloniförening, som är viktiga för biologisk mångfald exempelvis ett visst antal träd, gammal ved, gemensam damm och ängsmark.

Öka skyddet för befintliga koloniområden

På befintliga koloniområden inom Stockholms stad finns en uppbyggd grundstruktur för biologisk mångfald i form av äldre träd, buskar och perenner. De är mogna ekosystem och har därmed plats för fler arter. En del av områden har funnits i mer än 110 år och på dessa områden går det även att hitta odlade äldre kulturavssorter som inte längre finns att få tag och representerar *odlad biologisk mångfald*. Det är därför viktigt att skyddet för befintliga områden stärks så att de inte flyttas eller läggs ner för att ge plats åt nya bostäder.

Inventering av biologisk mångfald

Vi föreslår att Stockholm stad genomför inventeringar av ekosystemtjänster i allmänhet och biologisk mångfald i synnerhet på ett urval av koloniträdgårdar i Stockholm. Flera internationella vetenskapliga studier har konstaterat att

koloniområden är hotspots för många arter i urban miljö men vet vi inte exakt vilka arter det är som särskilt gynnas i Stockholm. Framtagna artlistor kan även inspirera kolonisterna att göra särskilda insatser för hotade arter som finns i närområdet.

Koloniföreningar som inspiratörer och kunskapsspridare

Koloniträdgårdsförbundet har länge arbetat för att underlätta för Sveriges kolonister att göra hållbara val och främja biologisk mångfald genom miljöcertifieringsprogrammet *Miljödiplomering av koloniträdgårdsföreningar*. Medverkan är frivillig och baseras på koloniföreningarnas önskan att minska sin miljöpåverkan och vara ekologiska föredömen i samhället. Miljödiplomerade koloniföreningar skulle kunna premieras av staden för att motivera fler föreningar att påbörja arbetet t ex genom reducerade arrendekostnader. Föreningarna kan även fungera som inspiration för trädgårdsägare i närområdet hur även de kan arbeta för att gynna den biologiska mångfalden. Koloniträdgårdsförbundet arbetar aktivt med att främja den biologiska mångfalden i landets koloniområden även på andra sätt. Ett exempel är den pågående kampanjen ”Koloni älskar träd”, där alla kolonister uppmuntras att plantera fler träd och buskar eftersom det är det bästa man kan göra för att öka den biologiska mångfalden i sin trädgård. Kampanjen fortgår under hela 2021. Information om biologisk mångfald sprids även till kolonister genom förbundets hemsida medlemstidning och sociala kanaler. Koloniträdgårdsförbundet är även partner i projekten *Rikare Trädgård*, ett samarbete mellan odlings- och naturorganisationer för att tillsammans öka biologisk mångfald i Sveriges trädgårdar och koloniområden, och *Pollinera Sverige*. I dessa nätverk ges utrymme för att ta del av ny forskning och praktisk kunskap inom biologisk mångfald som kommer våra medlemmar till nytta.

Samarbete kring invasiva främmande arter är nödvändigt

Invasiva främmande arter utpekade som ett av de stora hoten mot biologisk mångfald (IPBES-rapport 2019). Koloniträdgårdsförbundet deltar aktivt i Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR) pågående arbete med denna fråga. En framgångsrik strategi kräver samarbete mellan stadsdelsförvaltningar, koloniföreningar, och privata tomtägare. Detta saknas helt idag i Stockholm och är en fråga som staden bör vara drivande i. Koloniföreningar kommer behöva hjälp med bekämpning för att lyckas men ett första steg är att öka medvetenheten.

Något som kan vara av intresse för staden är att information om invasiva främmande arter riktad mot fritidsodlare och kolonister finns framtagen av Fritidsodlingens Riksorganisation och kan användas i kampanjer riktade mot allmänheten.

Specifika synpunkter

S 23. Tydliggör och specificera skötselbehov för att upprätthålla biologisk mångfald i samband med investeringar på kommunalt ägd mark och vatten.

S 24. Förtydliga i de lokala parkplanerna hur naturvärden och biologisk mångfald kan gynnas.

I detta arbete bör koloniföreningarna engageras, informeras och få hjälp att upprätta egna skötselplaner för att bibehålla hög biologisk mångfald på sina områden.

S. 28. För att de skyddade områdena ska kunna behålla sin biologiska mångfald i framtiden behöver landskapssambanden mellan dem värnas. Kontakten med mindre kärnområden och livsmiljöer för skyddsvärda arter behöver också värnas för att få fungerande spridningszoner för arterna.

Behöver undersökas om/hur koloniområde fungerar som spridningszoner för olika arter. Om de inte gör det hur kan de då förstärkas i framtiden?

S. 25. För att följa upp tillståndet i naturmiljön samt resultatet av utförda åtgärder är miljöövervakningen av biologisk mångfald och relaterade ekosystemtjänster en central process.

Inkludera koloniområden i miljöövervakningen av biologisk mångfald och relaterade ekosystemtjänster, så att utvecklingen över tid kan följas.

Avslutningsvis

Koloniträdgårdarnas föreningsform medför väldigt goda förutsättningar samarbeten och för att sprida information och kunskap. I kolonirörelsen finns dessutom en stark och mångårig utbildningstradition med studiecirklar och föredrag vilket kan användas för att öka kunskapen om hoten mot biologisk mångfald och vad man som kolonist kan göra för att främja den. Genom att samarbeta med Stockholms Koloniträdgårdar kan staden dra nytta av detta i sitt arbete med biologisk mångfald.

Reservationer m.m.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Reservation anfördes av Deniz Butros m.fl. (V) enligt följande.

Att bifalla förvaltningens förslag, samt att därutöver anför följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra eko-system mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. eko-systemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer marker-na igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Jär-vafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder be-höver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom

exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjlighet-en att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljusförorenings påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljusförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljusföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjär-norna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljusföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, fri-luftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och bibränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmens kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitets-skogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUF 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Karin Lekberg m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten kartmaterialet och i måltexterna.

Miljöförvaltningen har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

När Stockholm växer kommer grönområden behöva tas i anspråk. Detta gäller också bostadsnära grönområden. Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadi ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten.

Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: ”Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.”

Miljöförvaltningen skriver även: ”Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.”

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Exploateringsnämnden

Reservation anfördes av Susanne Urban m.fl. (V) enligt följande.

Förslag till beslut

1. Att nämnden föreslår att förslag om Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad ska bifallas.
2. Därutöver anföra följande

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologisk mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god

landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljutföroreningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljutförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljutföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljutföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljutföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmesystem kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUFSS 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Maria-Elsa Salvo m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsmyndigheten har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga

grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: ”Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.”

Miljöförvaltningen skriver även: ”Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.”

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Fastighetsnämnden

Reservation anfördes av Clara Lindblom m.fl. (V) enligt följande.

Att bifalla förvaltningens förslag, samt att därutöver anför följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom

exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljusförorenings påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljusförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljusföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljusföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskog ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmens kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitets-skogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUFSS 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsutskottet har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar

på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: ”Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.”

Miljöförvaltningen skriver även: ”Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.”

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Idrottsnämnden

Reservation anfördes av Tobias Johansson m.fl. (V) enligt följande.

Förslag till beslut

1. Att nämnden föreslår att förslag om Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad ska bifallas.
2. Därutöver anför följande

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det

kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljutföroreningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljutförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljutföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljutföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljutföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och bibränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmens kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUFSS 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Alexander Ojanne m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsutskottet har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar

på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: ”Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.”

Miljöförvaltningen skriver även: ”Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.”

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Kulturnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: *Resursbehovet är en*

grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Särskilt uttalande gjordes av Torun Boucher m.fl. (V) enligt följande.

Biologisk mångfald är en av de faktorer för ekologisk hållbarhet som just nu hotas allra mest. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd. Vi ser därför mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras.

Ljusföroreningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljusförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vi anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljusföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljusföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena, det sistnämnda även av vikt för kulturnämnden.

Ersätтарыttrande gjordes av Madeleine Kaharascho Fridh (Fi) enligt följande

Den senaste rapporten från Världsnaturfonden visar att 70% av ryggradsdjuret har minskat sedan 1970. Det är tydligt att läget är akut när en så stor andel av artrikedomen är på väg att dö ut. Det kan ibland vara svårt att fullständigt förstå omfattningen av den förlust som det innebär för jorden och framtida generationer men det är tydligt att mer måste göras.

Därför är det anmärkningsvärt att majoriteten lägger ett så ambitiöst program för att bevara den biologiska mångfalden samtidigt som de uppvisar en ovilja att göra de krävande förändringar som krävs, däribland att resurssättas arbetet mer kraftfullt. Att förhindra artdöden och samtidigt förespråka en hög tillväxt är motsägelsefullt då det kommer att kräva en fortsatt exploatering av resurser. I Stockholm byggs det på ett sätt som ständigt minskar förutsättningarna för liv i stadens olika delar. Det finns en given motsättning mellan biologisk mångfald och den förtätning som sker. Sällan planeras numera till exempel större parker. En hel del görs för att kompensera för gröna ytor som försvinner, men på det stora hela blir det i Stockholm sämre förutsättningar för den biologiska mångfalden. Växtlighet och biologisk mångfald får ständigt ge vika för ny bebyggelse. Detta är en av vår tids stora utmaningar. Fler bostäder behövs, men dessa målkonflikter behöver också synliggöras tydligare i stadens styrdokument. Risker är annars att det mest blir idéer som aldrig får liv eller tillräckligt stor effekt.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Sara Stenudd m.fl. (V) enligt följande.

Att stadsbyggnadsnämnden beslutar att bifalla förslaget till Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad samt att därutöver anför följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu

hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle.

Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljusföroreningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljusförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljusföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljusföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmesystem kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av

biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUF 2050 -Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park-och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö-och hälsoskyddsnämnderna har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa

resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Wallmark m.fl. (SD) enligt följande.

Syftet med handlingsplanen är att värna och utveckla stadens biologiska mångfald samtidigt som Stockholm växer, varför det behövs ett strategiskt arbetssätt inom detta område. För att bygga 140 000 nya bostäder fram till 2030 krävs samtidigt att idag obebyggd mark tas i anspråk för ny bebyggelse. Våra kommentarer fokuserar därför på de delar i handlingsplanen som är särskilt relevant i stadsplanering och vid

bostadsproduktion. De delar som gäller bevarande och skötsel av land och hav som ej berörs av byggande, lämnas därför därhän i detta SU.

Det är särskilt glädjande, ur perspektivet av en ökad befolkning att begreppet ekosystemtjänster har ett brett perspektiv. Vid sidan av stödjande, reglerande, försörjande tjänster nämns i inledningen även kulturella tjänster, fysisk hälsa, mentalt välbefinnande, kunskap och inspiration, social interaktion samt kulturarv och identitet. I Handlingsplanen finns även skrivningar som direkt har relevans vid nyproduktion: Bostadsnära vardagsnatur med artrika inslag, till exempel gamla värdefulla träd i parker och kyrkogårdar.

Sällsynta arter. Det är bra att skyddasällsynta arter. Dock bör skyddet utgå från artens behov av skydd generellt, dvs i ett större sammanhang och perspektiv. En art som är sällsynt på en viss plats men som är mera vanligt förekommande på andra platser, behöver ur artskyddets perspektiv inget högt skydd på den plats där den är sällsynt. En växt- eller djurart som är mycket sällsynt på en viss plats, kan vara det pga. att platsens egenskaper och läge och kopplingar till omgivningen via spridningskorridorer etc., inte erbjuder en god miljö för arten i fråga. Artskyddet blir mer effektivt om det riktas till de platser och artbestånd som är livskraftiga och kan utvecklas vidare. Detsamma gäller olika biotoper, skogsmarker och andra naturtyper.

Trafiknämnden

Reservation anfördes av Rikard Warlenius m.fl. (V) enligt följande.

Att bifalla förvaltningens förslag, samt att därutöver anföra följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologisk mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag till stor del nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid exploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. Tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten ska inte bestämmas av socioekonomiska variabler. Vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljutförorenings påverkan på biologisk mångfald

Så kallad ”ljutförorening” är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljutföroreningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljutföroreningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka ”onödigt” ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmens kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål.

Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre.

För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför köpa in biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUFSS 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Valeskog m.fl. (S)

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya

riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskydds nämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: ”Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.”

Miljöförvaltningen skriver även: ”Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och

uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.”

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Tina Kratz m.fl. (V) enligt följande.

Att bifalla förvaltningens förslag, samt att därutöver anföra följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologisk mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer attraktiv.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljuskällors påverkan på biologisk mångfald

Så kallad "ljuskällor" är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljuskällor som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljuskällor ganska enkelt kan förhindras genom att släcka "onödigt" ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljusföroreningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobränslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobränslen innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bränslet till fjärrvärmens kommer att komma från skogen i form av biobränsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre.

För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobränsle. Länet behöver därför ”importera” biobränsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUFSS 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Nassir Abdullahi Ali m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda

satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskydds nämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Bromma stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Johan Paccamonti m.fl. (M), Hanna Wistrand (L), Karl Persson (MP) och Adrian Nordén (C) enligt följande.

I massmedia kan man nästan dagligen läsa om larmrapporter om att den biologiska mångfalden utarmas. Vi i den grönbåla majoriteten är därför mycket positiva till att Stockholm får en handlingsplan för biologisk mångfald. Djur och växter fungerar som ekosystemtjänster och det finns mycket att vinna på att ta större hänsyn till biologisk mångfald. Till exempel fungerar naturliga infiltrationsområden för dagvatten och våtmarker som skydd mot översvämningar vid intensiva regn och träd fungerar som skugga för barn på förskolor och vid äldreboenden. Genom att anlägga ängsmark, fruktträd och bärbuskar kan skötseln med gräsklippning minskas samtidigt som biologiska mångfalden ökas.

När det gäller handlingsplanen är det positivt att det finns tydliga ansvarsområden. Eftersom det finns många olika aktörer med olika ansvarsområden är det av största vikt med en god samordning från miljöförvaltningen. Det är en fördel om befintliga nätverk kan användas, men för att förverkliga handlingsplanen kommer det troligen att behövas ytterligare nätverk och samordning. Stadsdelarna är en naturlig del av detta arbete, men kan behöva stöd i form av mallar och instruktioner av hur exempelvis skötsel- och parkplaner ska tas fram. Det är av största vikt att stadsbyggnadskontoret och exploateringskontoret deltar aktivt, eftersom planering av exploateringar behöver ta hänsyn till grön- och blåstruktur och den biologiska mångfalden.

Särskilt uttalande gjordes av Johan Heinonen m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel. Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen rymmer inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av

generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskrivna handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Farsta stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Kjell Backman m.fl. (S) och Marre Mayr m.fl. (V) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att

genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i "redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald". Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Miljöförvaltningen skriver att: *Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.*

Miljöförvaltningen skriver även: *Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.*

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga

medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är

en förvisso välskrivna handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Ann-Marie Strömberg m.fl. (V) enligt följande.

Att bifalla förvaltningens förslag, samt att därutöver anför följande:

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologisk mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler

billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholms stads och Region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen. Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUF 2050 – Regional Utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Eva Fagerhem m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskydds nämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att

genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel. Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är

en förvisso välskrivna handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Arvid Vikman Rindevall m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsgruppen har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa

resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel. Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökad samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande anfördes av Viktor Gustafsson m.fl. (V) enligt följande.

Vänsterpartiet ser positivt på kommunens handlingsplan för biologisk mångfald och ställer sig bakom förvaltningens remissvar, men vill understryka några punkter som bör beaktas.

Stadsutvecklingen måste gå hand i hand med utvecklingen av tätortsnära naturmiljöer. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten alltför ofta kringskuret av trafikleder och ensidiga ekonomiska intressen, som också styr bostadsbyggandet.

Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, inte minst frågan om ljusföroreningar, som är ett stort problem i befrämjandet av insektsliv och därmed den biologiska mångfalden. Men planen skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering. Detta framstår som särskilt betydelsefullt för Norrmalm med tanke på Hagastadens byggnation där förtätningen gått långt och tunga trafikleder omger området och leder in mot Norrtull och centrum. Det nystartade Hagauppropet för att skydda och utveckla naturområdena kring Haga-Brunnsviken visar att medborgarnas engagemang och kunnande i den lokala miljön växer och är något som staden och den egna nämnden bör ta fasta på.

Genomförandet av handlingsplanen ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvarar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser, något som förvaltningen också framhåller. För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Utan nödvändiga resurser är handlingsplanen mest en sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm. Istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar av stadens miljö måste nödvändiga resurser ställas till förfogande.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Niklas Thorén m.fl. (V) enligt följande.

Förslag till beslut

1. Att nämnden föreslår att förslag om Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad ska bifallas.
2. Därutöver anföra följande

Biologisk mångfald är en av de nio planetära gränser som är grundläggande för en hållbar planet. Det är den planetära gräns som överskrids allra mest och som just nu hotar våra ekosystem mer än något annat. Människan är beroende av ekosystemtjänster från naturen. Begreppet ekosystemtjänster används för att visa den nytta människan får från naturens arbete. Till exempel renar växter vår luft och bin

pollinerar våra grödor. Dessa s.k. ekosystemtjänster skapas och möjliggörs av den biologiska mångfalden. Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd.

Utrotningen av arter sker så snabbt att vissa forskare talar om ett sjätte massutdöende, forskarna befarar att så mycket som 25 procent redan har försvunnit. Försvinner insekterna försvinner många av våra ekosystemtjänster. Deras överlevnad är helt avgörande för oss människor och våra samhällen. Stärkt biologiska mångfald ger positiva resultat även för klimatet, naturen och människors välmående. Det är mot denna bakgrund som Vänsterpartiet ser mycket positivt på den handlingsplan för biologisk mångfald som nu presenteras. Vänsterpartiet instämmer i de fem strategier som läggs fram.

Kopplingar till fysisk planering

Stockholm har en lång historia av jord- och lantbruk. Idag har mycket försvunnit i och med urbanisering och att staden breder ut sig. När jord- och lantbruken försvinner, växer markerna igen och artsammansättningen på platsen förändras. Idag finns vissa kulturlandskap kvar, i form av mindre ängsytor och kantzoner mot skog och bebyggelse. Där återfinns en del av de arter som är förknippade med jord- och lantbruk. Den gamla åkermarken däremot har förvandlats till gräsmattor och idag kvarstår tre stora gräsmarker i staden kvar: Gärdet, Järvafältet och Årstafältet. Dessa områden är idag nedklippta gräsmattor med låg biologisk mångfald som har stor potential för att utvecklas och bli mer artrik.

Staden behöver utveckla den biologiska mångfalden på de kvarvarande grönområden som finns. Vänsterpartiet instämmer i att Stockholm behöver växa. Fler billiga bostäder behöver byggas, tätortsnära naturmiljöer utvecklas och stadsutvecklingen ska gå hand i hand med utvecklingen av dessa. I detta utvecklingsarbete kan naturmiljöer anläggas som är väl gestaltade, med god landskapsarkitektur, och som förenar ekologiska, sociala och kulturella värden. Det kan innebära att förena initiativ för klimatanpassning och biologisk mångfald, genom exempelvis anläggning av dammar och växtbäddar som både är attraktivt för människor, djur och insekter.

Denna typ av arbete behövs inte bara vid nyexploatering och nya bostadsområden. Prioritera naturbaserade, ofta både enkla, kostnadseffektiva och mångfunktionella lösningar både i planering av nya stadsdelar och i förtätning och förvaltning av befintliga områden där grön infrastruktur blivit åsidosatt. I dagsläget är tillgången till frisk luft, närliggande natur, rent vatten osv. alltför ofta bestämt av socioekonomiska variabler, men vi har nu möjligheten att planera för ett samhälle som är både mer hållbart och mer rättvist. Det är oerhört viktigt att omställningen till ett hållbart samhälle sker på ett sätt som samtidigt bidrar till ett jämlikt och jämställt samhälle. Förutom att jämlikhet och jämställdhet givetvis är grundläggande värden i sig så visar forskning att sådana samhällen har långt bättre förutsättningar att klara en snabb omställning mot hållbarhet. Det är också viktigt för legitimiteten i ett sådant projekt att såväl för- som nackdelar fördelas på ett rättvist sätt.

Ljutföroeningars påverkan på biologisk mångfald

Så kallad "ljutföroening" är ett problem som diskuterats under många år men som med fortsatt urbanisering blivit allt mer akut. Vänsterpartiet anser att det är positivt att handlingsplanen pekar ut ljutföroeningar som ett område för kunskapsutveckling, men menar att staden redan nu också behöver en aktiv plan för fortsatt arbete.

För oss människor är det tråkigt men inte livsnödvändigt att kunna se vintergatan en stjärnklar kväll men för nattlevande djur och insekter, som till stor del navigerar efter stjärnorna, är det just livsnödvändigt. Till skillnad från de andra stora faktorerna som pekas ut i handlingsplanen (invasiva arter och stadsutveckling exempelvis) kan ljutföroeningarna ganska enkelt kan förhindras genom att släcka "onödigt" ljus och att använda ordentliga skärmar för ljuskällorna.

Vänsterpartiet anser därför att Stockholm stads handlingsplan bör ha en tydlig strategi för hur ljutföroeningar ska minska. Denna strategi behöver, liksom övrigt arbete med biologisk mångfald, vara en del av arbetet med grön infrastruktur och bör användas i ett tidigt skede av planprocesserna. Det gynnar också klimatet, tryggheten och de estetiska värdena.

Bevara skogarna

En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Bevarande av naturskogar ger stora mängder lagrat kol och är samtidigt hem för djur- och växtliv. Skogen förser oss med en rad ekosystemtjänster som vatten- och luftrening och produktion av råvaror. En rik biologisk mångfald ökar skogens produktionsförmåga och ger större motståndskraft mot klimatförändringar. Skogsmarken binder stora mängder kol och påverkar vattenbalansen och har därmed en betydelse för både det lokala och globala klimatet.

Skogen har även stora sociala och kulturella värden. Dess betydelse för rekreation, friluftsliv och undervisning är omfattande.

Skogen och biobräslet

Behovet av förnybar energi riskerar att skapa målkonflikter då ökat behov av biobräslet innebär ökat uttag från skogarna. Den största delen av bräslet till fjärrvärmesystem kommer att komma från skogen i form av biobräsle. Det är problematiskt då skogen behövs för många ändamål. Klimatfärdplan 2050 anger att potentialen för bioenergi i länet har uppskattats till cirka en TWh idag och upp till två TWh 2050. Med övergång till ett kontinuitetsskogsbruk kommer tillgången till bioenergi under en övergångsperiod på cirka 25 år att vara mindre. För att skydda skogen och den biologiska mångfalden bör länets egen skog bidra med högst 0,5 TWh i form av biobräsle. Länet behöver därför "importera" biobräsle från andra delar av landet. Därför är energieffektivisering och andra värmelösningar viktiga att genomföra.

Kopplingar till staden och regionens utvecklingsarbete

Biologisk mångfald måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. I det förslag som nu presenteras listas därför flera dokument som har bäring på handlingsplanen, Vänsterpartiet skulle därtill vilja inkludera RUF 2050 - Regionala utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Särskilt uttalande gjordes av Elvir Kazinic m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsutskottet har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så om vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera

remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi socialdemokrater är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande anfördes av Tina Kratz m.fl. (V) och Maria von Bredow m.fl. (S) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer. Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Södermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Christoffer Järkeborn m.fl. (M), Anne-Lie Elfvärn (L), Anna-Klara Müntzing (MP) och Lars Rottem Krangnes (C) enligt följande.

Vi i den grönbå majoriteten välkomnar handlingsplanen som lyfter dessa viktiga frågor. Vi är mycket glada över att frågorna om biologisk mångfald får ta stor plats i staden. Vi värdesätter biologisk mångfald högt också i vår politik för Södermalm. Vi är glada och stolta över att vi i stadsdelen har ett eget naturreservat, att bibon satts ut, att ängar slås och att trädstammar får ligga.

En av fem huvudstrategier i handlingsplanen, att genomföra ekologiska förstärkningsåtgärder, är särskilt relevant för stadsdelsnämnderna. I Södermalm handlar detta främst om att öka mångfalden i bostadsnära natur, värna strandmiljöer och underlätta för pollinatörer och fåglar. Som exempel lyfter planen bland annat att identifiera äldre gräsmarker med potential att restaureras till blomsterängar, sätta upp fågel- och fladdermösshållar och uppmuntra balkong-, gårds- och trädgårdsodling som gynnar pollinatörer.

Vi delar förvaltningens bild av att samverkan inom staden, med externa aktörer och direkt med stadens medborgare blir viktigt för att kunna förverkliga handlingsplanen. Många invånare, föreningar och företag i vårt stadsdelsområde har ett stort engagemang för gröna frågor och för lokalmiljön. Att engagera och inkludera allt fler södermalmsbor i insatserna för ett ännu mer hållbart Södermalm blir en viktig del av den grönbå majoritetens politik även i fortsättningen.

I sammanhanget vill vi också lyfta den fina parkplanen som tagits fram av förvaltningen och som blir ett viktigt verktyg i implementeringen av handlingsplanen för biologisk mångfald. På ett föredömligt sätt lyfter parkplanen fram varje grön plats

och område i vår stadsdel, och där aspekterna om biologisk mångfald och hur den värnas på platsen inbegrips. Det ger en helhetlig bild och större förståelse för den som betraktar den.

Vi ser gärna att allt det viktiga som görs framöver för att stärka den biologiska mångfalden också kommer kunna finnas som komplement till den lokala parkplanen på lämpligt sätt. Så att man med ett klick ska kunna se och förstå vad som görs på platsen och varför.

Vi vill också tillägga att vi instämmer i vikten av att Södermalm verkar för att nya gröna samband skapas genom att, där det är lämpligt, omvandla exploaterade ytor till naturmark.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S) enligt följande.

En viktig förutsättning för att den biologiska mångfalden på Södermalm ska kunna stärkas och utvecklas är att förutsättningar skapas för djur att förflytta sig och att både djur och växter kan spridas. I planeringen av parker, bebyggelse, gator etc. på Södermalm bör man därför sträva efter att minska eller eliminera existerande barriärer och hinder, och verka för att nya gröna samband skapas genom att, där det är lämpligt, omföra exploaterade ytor till naturmark.

Ersätтарыtrande gjordes av Antonia Simon (Fi) enligt följande.

Den senaste rapporten från Världsnaturfonden visar att 70% av ryggradsdjuren har minskat sedan 1970. Det är tydligt att läget är akut när en så stor andel av artrikedomen är på väg att dö ut. Det är svårt att fullständigt förstå omfattningen av den förlust som det innebär för jorden och framtida generationer men det är tydligt att mer måste göras.

Därför är det anmärkningsvärt att staden lägger ett så ambitiöst program för att bevara den biologiska mångfalden samtidigt som de uppvisar en ovilja att göra de krävande systemförändringar som krävs. Att försöka förhindra artdöden och samtidigt förespråka en hög tillväxt är motsägelsefullt då det kommer att kräva en fortsatt exploatering av resurser. Vi vet att vår konsumtion i Stockholm skapar effekter över hela jorden. Regnskog skövlas och områden där viktiga djurbestånd lever tas i anspråk för att odla spannmål som försörjer vår köttkonsumtion, för att nämna ett exempel.

Ett ambitiöst program i all ära, men för att bevara den biologiska mångfalden krävs systemförändringar som det här styret fortfarande verkar mycket motvilligt att genomföra.

Det är bra att majoriteten visar på ambitionen att bevara den biologiska mångfalden. Vi behöver öka tempot i frågan och mycket mer behöver göras. Vi efterfrågar ett helt nytt sätt att förhålla oss till naturen och våra resurser

Östermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Birgit Marklund Beijer m.fl. (S) och Jaime Barrios m.fl. (V) enligt följande.

Stockholm har under lång tid legat i framkant vad gäller kunskapsutveckling och skydd av naturmiljöer viktiga för den biologiska mångfalden. Stockholm arbetade med begreppet grönstruktur redan i översiktsplanen 1999 och har under lång tid byggt upp en stor kunskap kring stadens naturmiljöer. Under förra mandatperioden togs nya riktlinjer för utvecklingen av park- och naturmiljöer fram inklusive särskilda satsningar. I den senaste översiktsplanen har vikten av den gröna strukturen fått en tydligare plats både i kartmaterialet och i måltexterna.

Miljö- och hälsoskydds nämnden har nu tagit fram ett förslag till handlingsplan för biologisk mångfald, som kommer att följas av åtgärdsprogram för biologisk mångfald. Den biologiska mångfalden är en viktig och akut fråga. Biologisk mångfald är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder och måste vara en integrerad del av hela Stockholm stads och region Stockholms utvecklingsarbete. Staden behöver en övergripande vägledning kring hur dessa ska bevaras och utvecklas samtidigt som staden växer.

Handlingsplanen identifierar viktiga frågor att besvara inom stadens exploateringsprocess. Men ska Stockholms mål om 140 000 nya bostäder gå att genomföra behövs tydligare exempel på hur avvägningar vid exploatering ska göras. Det saknas vägledning för viktiga frågor så som vilka grönsamband och naturmiljöer som behöver prioriteras och vilka som kan exploateras, i vilka lägen en exploatering kan frigöra resurser som kan användas till förstärkningsåtgärder, etc. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering. Genom att i ett tidigt stadium ta hänsyn till den biologiska mångfalden och identifiera hur befintliga grönområden kan stärkas kan staden fortsatt växa och värna både den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten. Nationalstadsparken i vårt eget område har på sina ställen sköra länkar och spridningsvägar som borde stärkas. Handlingsplanen ger vissa verktyg och pekar på viktiga prioriteringar, men den skulle vara betjänt av att tydligare ge stöd i avvägningar vid exploatering.

Det som dock är ännu mer allvarligt är att handlingsplanen inte kommer gå att genomföra med nuvarande förutsättningar. Genomförandet ligger i första hand på stadsdelsnämnder som ansvarar för skötseln av naturmarken, inklusive naturreservaten, och exploateringskontoret som ansvar för stadens investeringar vid nybyggnation. De åtgärder som föreslås i handlingsplanen kräver resurser. Utan dessa

resurser är handlingsplanen mest en intressant sammanställning av kunskapsläget kring biologisk mångfald i Stockholm.

Som en del av processen med att ta fram förslaget till handlingsplan har en remissrunda genomförts. Remissinstansernas svar går att läsa i ”redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald”. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel redan idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur.

Miljöförvaltningen skriver att: Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Miljöförvaltningen skriver även: Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Det saknas resurser både hos stadsdelarna och på miljöförvaltningen. Även exploateringsnämnden framhåller att handlingsplanens ambitioner inte ryms inom befintliga medel, varken för förstärkningsåtgärder, drift eller miljöövervakning. Men istället för ökade resurser har stora nedskärningar gjorts på grund av förra årets skattesänkning. Det är inte direkt förvånande att de borgerliga partierna prioriterar skattesänkningar före välfärden, miljön och klimatet. Men det är mer förvånande att Miljöpartiet har accepterat nedskärningar inom äldreomsorg, förskola och skola genom att acceptera skattesänkningar och utförsäljningar. Vad man har fått i utbyte är en förvisso välskriven handlingsplan, men vars innehåll inte kommer att kunna genomföras på grund av minskade resurser.

För den biologiska mångfalden gäller det nu att kunna gå från ord till handling. Vi är positiva till handlingsplanen för biologisk mångfald och vill se att den följs upp med mer medel för naturvård. För att handlingsplanen i slutändan ska leda till förbättringar i verkligheten måste även de som ska utföra arbetet få de resurser som krävs.

Kommunstyrelsens Råd för Agenda 2030

Särskilt yttrande gjordes av Anders Tranberg (OPOL) enligt följande.

Övergripande

Att kommunen bygger ut Miljöprogrammet med handlingsplaner som Handlingsplanen för biologisk mångfald. Samtidigt har det sedan mycket länge funnits

styrinstrument som berört biologisk mångfald och som tar upp mycket av det som finns i nuvarande handlingsplan, med några undantag. Dessa tidigare styrdokument har fått inte riktigt fått genomslag och allt för sällan nått ut hela vägen till slutet av kedjan där det står en entreprenör med möjlighet att bestämma vad som ska göras konkret på en plats i kommunen. Ett kontinuerligt arbete med ekologiska frågor (inkluderande biologisk mångfald) har funnit åtminstone sedan 90-talet i kommunen. En viktig rapport togs fram 1995 om Stockholms ekologiska känslighet. Denna rapport var en viktig pusselbit för att kartlägga kommunens mest artrika och känsliga miljöer, men har inte uppdaterats trots ny kunskap. Denna rapport nämns knappt längre och inte heller i denna handlingsplan.

Att handlingsplanen för biologisk mångfald nu lanseras i Stockholms stad samma år som EU avslutar sin planperiod för biologisk mångfald 2011-2020 (benämnd "EU:S strategi för biologisk mångfald till 2020")¹ ger en fingervisning om att Stockholms stad lite sen på bollen här. Att hela EU ligger före Stockholms stad i någon mån gör att följande fråga bör ställas: vad har saknats för att Stockholms stad skulle kunnat göra en sådan här handlingsplan mycket tidigare under 2000-talet? Att ett "fönster" öppnats för en handlingsplan för biologisk mångfald just nu när även klimathandlingsplan tagits fram må vara en förklaring, men i stort så hade en sådan här handlingsplan kunnat lanserats långt tidigare.

Bra uppföljning av tidigare dokument saknas

En problematik som bör nämnas i sammanhanget är att Stockholms stad brister när det gäller att redovisa vad tidigare delmål resulterat i inom Miljöprogrammets kapitel en hållbar användning av mark och vatten från 2008 och framåt. Bra indikatorer har ofta saknats för naturvård/biologisk mångfald, men det fanns med förslag på indikatorer i Miljöprogram 2008-2011, se nedan. Dock är det även här oklart vad som hände vid programmets utgång 2011, vad hade staden åstadkommit?

Den uppföljning av Miljöprogrammet perioden 2016-2019 som gjordes tar inte fasta på några indikatorer när gällande delmålet "Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald" så nämns bara översiktligt vad staden arbetat med.

Att det saknas bra dokumentation med vad som fungerat i staden och inte fungerat bra påverkar dessvärre nuvarande handlingsplan för biologisk mångfald negativt då den inte kan avstamp i tidigare erfarenheter på samma sätt.

En handlingsplan är positivt - men stadens egna organisation behöver utvärderas. En handlingsplan för biologisk mångfald kommer sannolikt bidra till förbättringar och hjälpa till att öka fokuset på biologisk mångfald som en mycket viktig miljöfråga. För att komma framåt effektivt är det dock inte säkert att nuvarande organisation är optimal i kommunen.

Stockholms stad har en ovanligt stor förvaltningsstruktur p.g.a. sin storlek och de många förvaltningarna har delat upp park- och naturrelaterade frågor mellan sig på ett sätt som gör det mycket svårt att få en överblick över vem som gör vad i kommunen. Detta gör det sannolikt också svårt att styra mot gemensamma mål och skapa en bra organisation som samlar bidrar till att öka den biologiska mångfalden. Att

Trafikkontoret, som främst har personal som arbetar med vägar och teknisk infrastruktur, också ska arbeta med biologisk mångfald är otydligt och det finns risker med att biologisk mångfald hamnar i skuggan när denna förvaltning primärt ska jobba med trafik.

En natur- och parkförvaltning finns i flera kommuner men inte i Stockholm. Det fanns dock en parkförvaltning i Stockholms stad fram till 90-talet med den lades ner. Att låta en natur- och parkförvaltning, med en egen naturvårdsavdelning, ansvara för olika distrikt i kommunen vore önskvärt. Personal i form av naturvårdsbiologer skulle i huvudsak arbeta på en sådan avdelning. Naturmark med rik biologisk mångfald skulle då skötas från en förvaltning istället för som idag där ett flertal olika förvaltningar är inblandade. Vad som är rik biologisk mångfald har kommunen kartlagt ungefär i kartunderlaget som visar ekologiskt särskilt betydelsefulla områden (ESBO). Stadsdelsförvaltningarna har idag väldigt stort ansvar även för naturmark med rik biologisk mångfald, men resurserna är begränsade hos dem för att ha personal som är utbildade naturvårdsbiologer eller motsvarande. Det vore önskvärt med en extern utvärdering av stadens organisation gällande hur mark rik på biologisk mångfald hanteras.

Handlingsprogrammet som avstamp för ökad biologisk mångfald

Detta är nödvändigt att detta handlingsprogram åtföljs av flera åtgärdsprogram som kan precisera vad för typ av åtgärder som behövs i olika geografiska områden i kommunen. På så sätt säkerställs att intentionerna i handlingsprogram också genomförs operativt på marken.

Gällande strategierna så saknas ett par strategier utöver de fem som staden tagit upp.

- **Genomför en omfattande kartläggning av arter i kommunen**

På sidan 25 i handlingsplanen står det att "Tillgången på kunskap om stadens djur- och växtliv är relativt god i Stockholm". Denna ståndpunkt kan ifrågasättas då kunskapen finns om en del arter, men sett till det totala antalet arter så är dessa relativt kända arter ganska få. Det borde istället stå att tillgången på kunskap om stadens djur och växtliv är högst skiftande och är på flera håll dålig p.g.a. avsaknad av ordentliga inventeringar. Mot bakgrund av detta borde handlingsprogrammet ta chansen att också sätta en omfattande inventering av olika artgrupper i kommunen. Inventeringarna bör göras av personer som är experter inom respektive artgrupp för att få så bra faktaunderlag som överhuvudtaget är möjligt. Med en mer heltäckande kartläggning av kommunens biologiska mångfald utförd av expertis så stärker det det fortsatta arbetet då det finns en bra grund att stå på.

- **Bevaka trender genom återkommande inventeringar i kommunen**

Åtminstone i varje kärnområde och i områden med skyddsvärda arter bör regelbundna inventeringar göras av biologer. Fåglar kan inventeras med standardrutiner t.ex. tre gånger på ett år och detta återupprepas med en regelbundenhet av t.ex. vartannat år. Fler områden än idag kan växtinventeras etc.

Kommentar till de övriga fem strategierna

Strategi 1. En sammanhängande blågrön infrastruktur bör mycket tydligare beröra de Gröna kilarna som går in i Stockholms stad: Hanvedenkilen, Ekerökilen, Görvelnkilen, Tyrestakilen och Järvakilen . Se karta nedan där kilarna markeras. Det är bra att handlingsprogrammet skriver att Stockholms blågröna infrastruktur är stadens högst prioriterade naturkvalitet, men det förpliktigar. Antalet ekodukter måste öka betydligt i Stockholm.

Prioriterade arter är ett intressant inslag som kan vara till nytta för många fler arter. Dock är svårt att välja ut arter och listan på vilka arter som ska ingå bör kanske utökas redan från start.

Strategi 2. Att öka kunskap om naturvårdsskötsel är centralt, detta borde dock genomförts redan tidigt 2000-tal högre grad.

Strategi 3. Det bör tydliggöras att Stockholms fysiska planering i översiktsplanen kolliderar med t.ex. Hanvedenkilen. Listan med "Naturmiljöer i behov förstärkning" är bra genomarbetad.

Strategi 4 och 5 Det behöver införas en grafisk profil med skylar och portalar som ramar in alla naturområden i Stockholm oavsett om de är skyddade eller inte. Det är bra med nya kartunderlag som underlättar planering av skötsel.

Inneboende konflikter och otydligheter bör föras upp till ytan

I syftet refereras till stadens Vision 2040 som anger att "Stadens grönområden är tillgängliga och trygga med en rik biologisk mångfald och smarta ekosystemtjänster som gör staden väl rustad för ett förändrat klimat ". Redan här borde utveckling av orden "tillgängliga grönområden" respektive "trygga grönområden" göras, för vad mer precist menar staden med det?

Är tillgänglighet detsamma som utbud, d.v.s. ska stockholmarna ha tillgång till grönområden nära där de bor? Anspelar det i sin tur på närhet till grönområde, d.v.s. helst mindre än 300 m? Eller är det krav på vissa beläggningar i grönområden? Ska en entré till ett grönområde ha en viss standard för att anses godtagbar för att besökare ska se var man kan gå in i grönområdet? Ska belysning ingå som ett kriterium när tillgänglighet bedöms? Vad är kriterierna för att ett grönområde ska anses var tryggt? Finns det särskild statistik på respektive grönområde som definierar hur tryggt eller otryggt det upplevs? Är det relevant att beakta den faktiska statistiken för antalet brott i respektive grönområde när trygghet ska definieras i ett grönområde? Hur bedöms behovet av belysning i grönområden för att tröskeln för trygghet ska vara uppnådd?

Beroende på hur staden ser på omfattningen av tillgänglighet och trygghet i grönområden så får det otvivelaktigt en påverkan på biologisk mångfald. Främst så är

riskan det blir en negativ effekt som gör att förekomsten rik biologisk mångfald minskar. Belysning kan t.ex. störa djurlivet såsom fladdermöss.